

# Дневникъ

(стенографски)

на

## XVII<sup>то</sup> обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

35 заседание, сряда, 12 мартъ 1916 г.

(Открито отъ подпредседателя д-ръ И. Момчиловъ, въ 3 ч. 45 м. слѣдъ пладне)

Председателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)  
Г. секретарятъ ще прочете списъка на г. г. народнитъ представители.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитъ представители: Георги П. Анастасовъ, Захарий Ангеловъ, Иванъ Ангеловъ, Никола Атанасовъ, Марчо Атанасовъ, Иванъ Багárovъ, Милко Бечевъ, Александъръ Ботевъ, Григоръ Бояджиевъ, Павелъ Гондиевъ, Христо Гендовичъ, Недѣлко Георгиевъ, Константинъ Досевъ, Бешко Дуновъ, Станко Златевъ, Иванъ Костовъ, Захарий Кръстевъ, Янко Купаровъ, Ангелъ Кундалевъ, Тодоръ Лукановъ, Георги Миневъ, Константинъ Николовъ, Тодоръ Ноевъ, Стоянъ Омарчевски, Константинъ Панайотовъ, Методий Петровъ, Георги Поповъ, Георги Поцковъ, Христо Славейковъ, Георги Стоиловъ, Константинъ Торлаковъ, Марко Турлаковъ, Коста Ципорановъ и Димитръ Яблански)

Председателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Отъ 245 народни представители отсъствуватъ 34. Има налице 211.  
Обявявамъ заседанието за открито.

Съобщавамъ на г. г. народнитъ представители, че народниятъ представител г. Коста Ципорановъ е поискалъ 1 день отпускъ за 12 т. м. Председателството му е разрешило.

Народниятъ представител г. Александъръ Недевъ моли председателството да разреши да му се смѣтнатъ 4 дена, отъ 7 до 10 т. м. изключително, за прѣкарани въ отпускъ. Председателството разрешава.

Пристъпваме къмъ разглеждане въпроситъ, поставени на дневенъ редъ.

На първо мѣсто е продължение разискванията по второто четене на законопроекта за измѣнение закона за подпомагане войнишкитъ семейства.

Моля г. докладчика да докладва.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

Чл. 2. Съ право на поддръжка отъ държавата се ползува всѣко войнишко семейство, състояще се отъ съпругата и дѣцата на войника, а така също и отъ неговитъ: дѣдо, баба, майка, братъ, сестра, съпругата и дѣцата на починали негови синове, бащата и майката на неговата съпруга, ако до мобилизацията сѣ били издържани отъ мобилизирания.

Дѣцата, братята и сестритъ на мобилизирания по-голямъ отъ 15 години; съпругата и дѣцата на починали негови синове, както и бащата и майката негови и на неговата съпруга не получаватъ помощъ, ако иматъ нѣкоя платена работа или могатъ да намѣрятъ такава, стига да сѣ работо-

способни. Макаръ и по-голямъ отъ 15 години дѣцата, братята и сестритъ на мобилизирания, както и дѣцата на починали негови синове, ако слѣдватъ училище или сѣ неспособни да изкарватъ прѣхраната си, получаватъ помощъ.

Забѣлѣжка. Считатъ се за правилно изплатени помощитъ за октомврий, ноемврий и декемврий 1915 г. на по-възрастнитъ отъ 15 години членове на войнишкитъ семейства и на семействата, на които доходитъ не сѣ взети подъ внимание при опрѣдѣляне на помощта.

Председателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Който приема чл. 2, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигне рѣката. (Болшинство) Приетъ.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

Чл. 3. Размѣрътъ на поддръжката е:

а) на войнишки семейства, които сѣ останали безъ никаквъ приходъ и срдства, се дава по 40 ст. дневно на членъ отъ семейството. Мѣсечниятъ размѣръ на помощта, обаче, не може да бѣде по-голямъ отъ 45 л. за 4 и повече членно семейство, нито по-малкъ отъ 15 л. на едночленно семейство.

б) на войнишки семейства, които иматъ нѣкой доходъ или срдства, (налични пари, рента, храни и съѣстни продукти, различни земледѣлски произведения, като: тютюнъ, розово масло, цвѣкло, вино, ракия и др.; наемъ плащанъ сега, наднаща и други), ако всички тия доходи и срдства сѣ въ по-малкъ размѣръ отъ 40 ст. дневно на членъ отъ семейството и не надминаватъ 540 л. годишно за всички, се допълва до 40 ст. за всѣки членъ или 45 л. мѣсечно, респективно до 15 л. на едночленно семейство.

Председателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Георги Данаиловъ.

Г. Данаиловъ: Г. г. народни представители! Искамъ да направя двѣ забѣлѣжки по чл. 3. Истина е, че бѣхъ въ комисията, но отъ тамъ азъ излѣзохъ съ едно впечатление, което, вѣрвамъ, ако разясня тукъ, г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи ще се съгласи съ менъ.

Принципътъ на чл. 3 е: на членъ на семейство се плаща по 40 ст. на день — една опрѣдѣлена сума, но на всѣки случай, казва сега законодателятъ, който готви своя законопроектъ, на 1-членно семейство минималното плащане не бива да слиза по-долу отъ 15 л. Този е принципътъ. И когато искаме да vznikнемъ въ намѣренieto и на правителството и на Камарата, която ще гласува този законопроектъ, добираме се до идеята, че съ тая наредба се иска

да се направи помощта, която се дава по този случай на войнишко семейство, да не бъде по-малко от 15 л. Нис се определяхме минималната помощ. Единият път тя беше 7-40 л., послѣ правителството, по силата на чл. 47 от конституцията, я увеличи на 10-50 л., сега пъкъ, по силата на туй, че дневната помощ се увеличи от 35 на 40 ст., минималната помощ се определя до 15 л. на семейство. Туй е прието, и по този въпрос нѣма какво да се говори, защото е прието. Но когато четете по-надолу развитието на този членъ, ще намѣрите въ неговата буква б да се казва, че, ако войнишко семейство има нѣкакъвъ доходъ, има нѣщо събрано отъ жътвата въ хамбара и т. н. и може да извѣстна степенъ да покрива своитѣ нужди, неговата помощ се намалява, съобразно съ туй какви приходи могатъ да се явятъ у него. И споредъ туй може да дойде, щото помощта отъ 15 л. съответно да се намали.

Г. г. народни представители! Участвувамъ въ тази комисия, работа съ удоволствие тамъ, но виждамъ нѣкои пътѣ нѣща, които и на самитѣ членове на централния комитетъ правятъ впечатление. Така, напр., има случаи, дѣто на нѣкоя бѣдна жена, на нѣкое бѣдно семейство, като му се приспадне едно, друго, трето, дава му се най-накрая да получи 1-40 л. — ето тукъ народниятъ прѣдставителъ отъ Стара-Загора го казва — на други 4 л., на други нѣколко стотинки и т. н. То е защото законътъ, по силата на условията, въ които е създаденъ, не може да бъде екзактенъ. Никой днесъ, и не само днесъ, но, може би, десетки години още, въ България не ще може да опредѣли дохода на едно селско семейство съ такава подробностъ, че да каже: „Вие имате толкова доходъ; като спаднемъ този доходъ, пада ви се да получите толкова помощъ“. Млчно е при нашитѣ условия да опредѣлимъ този доходъ. И се ползватъ такива шарени суми, които законодательтъ — убѣденъ съмъ — нѣма прѣдъ видъ и които всички г. г. народни прѣдставители, и отъ болшинството, и отъ меншеството и хората, които стоятъ на министерската маса, въ силата на разбирае събитията и на цѣлата, която този законопроектъ този да достигне, не прѣдвизждатъ: едно семейство да получи 2 л., друго — 2-40 л., трето — 7 л., когато принципътъ е, че минималната сума е 15 л.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи и г. докладчикътъ ще иматъ добрината да се съгласятъ съ мене, щото послѣдниятъ редъ отъ буква б да се махне съвсѣмъ и да стане така: „... до 40 ст. за всѣки членъ или 45 л. мѣсечно“, а другото: „... респективно до 15 л. на 1-членно семейство“, да се махне и да остане да се разбира, щото минималната сума, която трѣбва да получава едно войнишко семейство, по силата на този законъ, да бъде 15 л. Има тогава единъ sens, единъ смисълъ. Може да станатъ грѣшки, допушамъ даже да има и злоупотреби, но цѣлата на закона е да внесе единъ редъ, едно успокоение, ако щете, да направи една добрина на онѣзи семейства, които се нуждаятъ. И даже на тия семейства въ осмата — въ градоветъ нѣма да има случаи — които могатъ да ви избоятъ, че иматъ нѣколко кафи кукурузъ, нѣколко кафи жито, не трѣбва да се намалява помощта по-долу отъ 15 л. на мѣсецъ, защото днесъ условията на живота сѫ такива, че нѣколко лева, 10—15 л., сѫ нужни на всѣко семейство, даже ако би се смѣтало, че селското семейство е състоятелно. Настѣпватъ работни дни, настѣпватъ редъ други нови обстоятелства — които тукъ не можемъ да изброяваме, нѣма и нужда да изброяваме, защото всички сте отъ това село или градъ, и ги знаете — които ви заставяватъ да се спремъ на този принципъ, да го прокараме окончателно като червена нишка: най-малката помощ да бъде 15 л. И увѣренъ съмъ, че г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи — г. министърътъ на финанситѣ не вѣрвамъ, че ще пожелае да се мѣси тукъ — ще се съгласи съ това. Ще се получи въ края на мѣсеца една разлика, може би, отъ 10—15—20 хиляди лева — не вѣрвамъ и толкова, нѣмаме статистика — но на всѣки случай, тая разлика ще има това значение, че ще внесе едно успокоение, ще внесе и редъ въ вѣдомоститѣ — най-малката сума ще бъде 15 л. Г. г. прѣдседателъ на комитетата е тукъ, той може да ви покаже покъртителни случаи, за които по-добъръ е да се не споменава тукъ, които сѫ резултатъ на туй, че като се раздробяватъ сумитѣ, даватъ се, напр., на една майка, двамата синове на която се намиратъ на бойното поле, 1-40 л. Г. г. народни прѣдставители! Ще ви кажа за извѣстния случай въ с. Калина и редъ други подобни; но трѣбва да се избѣгватъ тия случаи, защото тѣ не сѫ, да не кажа силна дума, въ характера на закона, на

онова, което правителството съ политика, справедливостъ и тактъ искаше да създаде съ този законъ. Убѣденъ съмъ, че г. министъръ-прѣдседателъ и г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи ще се съгласи съ мене. Това е едната забѣлжка.

За да бъде послѣдователенъ, искахъ още думата и за една друга забѣлжка. Мога ли да продължа, г. прѣдседателю?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Щомъ не сте свършили.

Г. Данаиловъ: (Отъ трибуната) Другата забѣлжка, която искамъ да се внесе тукъ, която, нека призная, сега е по-радикална, се състои въ слѣдующето. Още когато обсъждахме законопроекта по принципъ, азъ споменахъ, че въ всички други държави, които възприематъ този принципъ, щото държавното съкровище да подпомага семействата на онѣзи войници, които сѫ повикани на бойното поле, е възприетъ и другъ единъ принципъ, щото всички частни акционерни, индустриални, търговски и застрахователни дружества, банки и др. капиталистически прѣдприятия, т. е., по-силни прѣдприятия, които иматъ служачи и работници, да плащатъ поне половината отъ заплатата на тия послѣднитѣ. Истина е, тукъ има юристи, има и добри граждани, неюристи. Първитѣ ще повдигнатъ въ този случай въпроса, че доста голѣмо насилие има въ това да накараш частния капиталистиченъ прѣдприемачъ да даде, по силата на законъ, една частъ отъ своитѣ приходи на онѣзи работници, които по-рано сѫ работили при него, и които сега, по силата на условията, нѣматъ смѣция договоръ, не изпълняватъ тая работа. Но отъ друга страна, има единъ другъ по-силенъ, върховенъ законъ — и струва ми се, че всички господа отъ болшинството и отъ опозицията ще се съгласятъ съ мене — който въ момента стои надъ всички други закони. Той е: повиканиятъ на бойното поле български гражданинъ, билъ на държавна, или на частна служба, не може да бъде оставенъ въ едно такова положение, щото семейството му да нѣма прѣпитание. Често пъти тукъ се вадятъ документи, и азъ бихъ могълъ да ви прочета едно писмо отъ единъ директоръ на една банка въ Варна, който, като чулъ, че се повдига тукъ този въпросъ, ми пише отъ редовитѣ на войската за силата и справедливостта на повдигнатата мисълъ. Този директоръ, както ви казахъ, ми пише: „Въ мирно врѣме получавамъ добра заплата, живѣя добръ, но щомъ се обяви войната, азъ се намѣрихъ въ лошо положение по силата на условията, че съмъ младъ човекъ, че имамъ семейство отъ 4 дѣца, не съмъ спестилъ нищо, нѣмамъ сега срѣдства. Заемъ, заемъ, но и той има край. Хората не могатъ да иматъ довѣрие особено въ онзи, който е изложилъ своя животъ въ окова“. Явява се, слѣдователно, една върховна необходимостъ, която трѣбва да се съзнае отъ правителството, отъ болшинството и всички народни прѣдставители и вѣрвамъ, всички народни прѣдставители съ еднаква готовностъ ще приематъ, че трѣбва да се въведе една наредба, каквато наредба не у насъ за пръвъ път се въвежда. Тѣй, както копираме наредбата за помощитѣ въ врѣме на война отъ другитѣ по-благоустроени страни, би трѣбвало да бѣдемъ послѣдователни и да копираме и тая послѣдна наредба, за която ви говоря: да се наложи, по силата на държавния авторитетъ, по силата на закона, на по-силнитѣ, азъ разбирамъ, индустриални заведения, банки и прѣдприятия, застрахователни дружества и пр., щото тѣ да плащатъ на своитѣ постоянни чиновници, които сѫ работили въ тѣхъ и на своитѣ работници, които сѫ постоянни работници, но не случайни надничари, поне половина отъ тѣхната заплата. Г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи, когато този въпросъ се разискваше въ комисията, не беше противъ това, но той каза: „Азъ имамъ колеги, има Министерски съветъ, трѣбва да сезирамъ почитаемия съветъ съ тая работа, и ще видя какво той ще ми каже“. Нѣмахъ слѣдъ това случай да се срѣцна съ г. министъра, пъкъ и неудобно е да го главоболи човекъ всѣка минута. Но понеже проектътъ, прокаранъ въ комисията, се явява напечатанъ безъ тая забѣлжка, азъ си позволявамъ да повдигна въпросъ прѣдъ почитаемото народно прѣдставителство — нѣма нужда отъ много патосъ и голѣми убѣждавания за това. Осмѣлявамъ се да вѣрвамъ, че всѣки единъ отъ васъ, г. г. народни прѣдставители, има въ себе си здравото чувство на обстоятелствата днесъ и съмъ убѣденъ така сѣщо, че всѣки единъ отъ васъ ще поиска отъ г. министъра на

вътрешните работи да се съгласи с нашето общо мнение — да се прокара една такава забължка, която спада към чл. 3 и която аз депозирах пред почитаемото председателство, въ смисъл, щото акционерните дружества, търговските и индустриалните предприятия, банките и застрахователните дружества са длъжни да плащат най-малко половина от заплатата на своите чиновници и служещи, които се намират днес под знамената, докато трае мобилизацията. И въ такъв случай на семействата на тия чиновници, служещи и работници държавата да не дава помощ, по силата на настоящия закон.

Смятам, че тия двъ предложения ще бъдат приети.

Председателствующ д-ръ И. Момчилов: Има думата г. Стоян Костурков.

С. Костурков: Г. г. народни представители! Аз ще искам само съ един нов примър, който съм почерпил отзвара непосредствено от живота, да илюстрирам мисълта, която изтъквах снощи по този въпрос, която мисъл сега по-обстойно разви и мотивира г. Данаилов. Ето какво става въ ред сета, по свѣдѣнията, които ми даде тази сутрин един общински кметъ, съ своя секретарь-бирникъ отъ едно родопско село. На нѣкои селяни са реквизирани едно или два катърчета и тази сума, която се е получила отъ реквизирания добитѣкъ, се сѣмта като капиталъ, който е достатъченъ за посрѣщане нуждитъ на семейството, и затова на такова едно семейство помощ не даватъ. Дотамъ е отишла работата, дотамъ е отишло това тълкуване на тая редакция, която е дадена на ал. 2 отъ чл. 3. Тия тълкувания, както основателно подчерта г. Данаилов, които са оставени да се правятъ отъ разнитѣ мѣстни комитети, най-обикновено докарватъ до такива резултати. Затуй предложението на г. Данаилова е много умѣстно; върху него азъ се изказахъ снощи и сега нѣма да повтарямъ това, което говорихъ, но искахъ да дамъ единъ новъ примѣръ, който се съобщилъ отъ кмета и секретарь-бирника на едно родопско село. Кметътъ и секретарь-бирникътъ и цѣлиятъ комитетъ отъ туй село, като се видѣли въ чудо, поради получаванитѣ писма отъ войницитѣ отъ фронта и поради недоволството на женитѣ, рѣшаватъ или да дойдатъ тукъ да се обяснятъ по тая работа, та тогава да могатъ да задоволятъ нуждитѣ на хората тѣ, както прилича, или да си дадатъ оставкитѣ и да отидатъ подъ знамената, за да се отърватъ отъ натякванията, отъ обвиненията, и може би, отъ по-големи неприятности, които ще иматъ. Това са буквално думи на кмета и на секретарь-бирника, азъ ги прѣдавамъ тѣ, както ми се казаха. Не дѣйте гледа така леко на тая работа, както нѣкои отъ васъ гледатъ. Тѣзи примѣри са симптоматични. Ние трѣбва да обърнемъ внимание на тѣхъ, да проучимъ въпроса и да вземемъ съответнитѣ мѣрки. Сега е вѣрме да се взематъ тия мѣрки, не е голяма работа това. Азъ вѣрвамъ, че г. министърътъ на вътрешнитѣ работи и г. министърътъ на финанситѣ ще възлѣзатъ въ положението на тия семейства и ще се съгласятъ съ предложението, което направи г. Данаиловъ.

Председателствующ д-ръ И. Момчилов: Има думата г. Найденъ Комановъ.

Н. Комановъ: Г-да! Азъ сподѣлямъ напълно възгледитѣ на г. Данаилова по този въпросъ. Съгласенъ съмъ, че частнитѣ акционерни, индустриални, търговски и други предприятия, които си служатъ въ мирно вѣрме съ работници и служещи, които сега са подъ знамената, трѣбва да бъдатъ задължени да плащатъ известна заплата — половина или колкото тукъ се рѣши, но трѣбва да плащатъ нѣщо; споредъ мене, трѣбва да плащатъ най-малко половина. Вие си спомняте, че миналата година, когато разглеждахме закона за мораториума, азъ изнесохъ тукъ предъ васъ една мисълъ, че банкитѣ презъ вѣрме на войната не губятъ нищо отъ това, което другъ пътъ са печелили. Напротивъ, печалбитѣ за тѣхъ въ сегашно вѣрме са по-сигурни. Даже да допуснемъ, че кредитираниитѣ учрѣждения не функциониратъ, не работятъ, понеже полититѣ, ефектитѣ имъ са въ каситѣ и понеже тѣхнитѣ клиенти сега са подъ знамената, послѣднитѣ нѣматъ възможностъ да повърнатъ заемитѣ, които са сключили отъ банкитѣ, даже да би имали пари, нѣматъ възможностъ да уредятъ смѣнитѣ си, аликвитѣ вѣрвѣтѣ, държавата признава право на тия банки да събиратъ лихви, не имъ се направила никакъвъ ошетенъ и

тѣ — банкитѣ — са въ по-благоприятно положение, отколкото въ друго вѣрме. Ето защо, отъ една спранащомъ печалбитѣ имъ отиватъ редовно, ще трѣбва да ги задължимъ да плащатъ нѣщо на своитѣ служещи, които сега са подъ знамената, съ това нѣма да ги ошетимъ ни най-малко; а отъ друга страна, г-да, трѣбва да имаме предъ видъ и добрия примѣръ, който даватъ редъ кредитни и потребителни кооперации въ страната, които са също така едни кредитни учрѣждения — тѣ и сега плащатъ половина заплата на всички свои касиери, които са подъ знамената. Така щото, струва ми се, че е длъжностъ на Народното събрание — пъкъ и самото правителство е възпринело единъ пътъ това начало да се плащатъ заплатитѣ на служещитѣ и чиновницитѣ, които са подъ знамената — да уреди този въпросъ задоволително за служещитѣ.

Относително минимума на помощта, която трѣбва да получава едно войничко семейство, съгласенъ съмъ, че и 15 л. да дадемъ, пакъ е малко. Защото, г-да, щѣ се съгласите, че разноситѣ на едно семейство, колкото по-много числено е то, толкова повече се разпадатъ на всѣкой отдѣленъ членъ и се явяватъ по-малко за всѣки единъ отдѣлно. Така щото 15-тѣ лева трѣбва да бъдатъ най-малкото, което трѣбва да получи едно войничко семейство, безразлично дали отъ единъ или два члена се състои. Но даже то да се състои отъ единъ членъ, даже по закона да се слѣдва да му се плаща най-малката помощъ, то пакъ трѣбва да получи 15 л., което, ако не бъде осезателно, то поне да не правимъ главоболня на мѣстнитѣ комитети, на секретарь-бирницитѣ и на други лица, които отиватъ да подписватъ неграмотни жени за единъ-два лева тѣ, както това става сега въ много общини.

Ще кажа двѣ думи за това, което каза г. Костурковъ. Азъ съмъ ималъ случай да видя прѣди единъ мѣсець въ нашата община даже какъ секретарь-бирникътъ се чудеше какво да направи. Има хора, които иматъ реквизиранъ добитѣкъ. Сега секретарь-бирникътъ изплаща реквизицията на тия хора и казва на единъ, който едновременно отива да получи и помощта, и стойността на реквизирания си добитѣкъ: „Ти сега получавашъ пари отъ реквизицията, нѣма да получишъ помощъ този мѣсець; когато ти се свършатъ паритѣ, тогава ще ти дадемъ помощъ; не може да ти дадемъ отъ двѣ страни пари: хемъ помощъ отъ държавата, хемъ пари отъ реквизицията“. А другитѣ селяни, които не получаватъ пари отъ реквизиция, тѣ си взематъ помощта. Такива едни разбирания изказва този човѣкъ, и понеже законътъ не е категориченъ въ своитѣ постановления, нѣмаше какво да му отговори отъ моя страна. Азъ можехъ да направя предъ него само едно настояване, че той криво схваща тая работа, но при категоричната дума на закона, азъ не можехъ да се застъпя, тѣй да се каже, за онеправданитѣ.

Ето защо азъ съмъ съгласенъ съ предложението на г. Данаилова и вѣрвамъ, че г. министърътъ ще се съгласи, и болшинството ще гласува за него.

Председателствующ д-ръ И. Момчилов: Има думата г. Величко Кознички.

В. Кознички: Г. г. народни представители! Държавата съществува, тя дѣйствува и нейнитѣ институти извършватъ своята си работа, по силата на законитѣ. Застоятъ слѣдователно, въ държавата е малкъ, и ти може да вземе, както и взе, задължението да изплаща цѣлитѣ заплати на своитѣ чиновници и служещи. Народното събрание може да възложи същото задължение и на онѣзи дружества, за които говори г. Данаиловъ. По принципъ това негово искане е приемливо и справедливо. Народното събрание може да задължи и частнитѣ лица, и частнитѣ дружества да постигнатъ по същия начинъ, ако не изцѣло, то поне отчасти.

Но тукъ изпъкна другъ единъ въпросъ. За кои дружества трѣбва да се отнася това? Азъ разбирамъ само за онѣзи, които функциониратъ, които не са спрѣли своята работа, които съществуватъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Тѣй се разбира.

С. Костурковъ: Конто работятъ.

В. Кознички: Защото има дружества, има корпорации, които са спрѣли своята дѣятелностъ, откато е обявена мобилизацията, по простата причина, че членовѣтѣ на тия дружества, или въобще работниятъ персоналъ е отишълъ подъ знамената и сега не е справедливо ние да задължа-

ваме такива дружества да изплащат макар и половина от заплатата на своите чиновници. Това задължение трябва да го въведем, и аз настоявам това да стане само на онзи дружества и пр., за които говори г. Данаилов, които функционират. Нека забълбжа, обаче, че не всички дружества функционират правилно. И аз одобрявам постановката на правителството, дѣто на някои частни банки, частни дружества, част от персонала, по едно или два лица са освободени с министерско постановление, за да могат да дѣйствуват, за да не спира въобще животът в страната. Аз бих желал, като се приеме това предложение на г. Данаилова, правителството да даде възможност за правилното функциониране на тия частни дружества, като допусне по няколко от тѣхните чиновници да бъдат освободени да изпълняват всички тия функции. Иначе ще бъде несправедливо да им възложите плащането на извъншни заплати на чиновниците, когато тия дружества не функционират или функционират съвършено слабо. Аз моля г. Данаилова да поясни предложението си именно в тая смисъл, въ каквато аз говоря. Ето защо аз настоявам да се приеме с тази бѣлжка предложението на г. Данаилова.

Председателствующи д-ръ И. Момчилов: Има думата г. д-ръ Петър Джидров.

Д-ръ П. Джидров: Г. г. народни представители! Както ви каза г. Данаилов, не са малцина ония, които живо се интересуват от намѣсата на държавата въ този въпрос. Ние сме получавали много такива оплаквания и молби. До мене лично, напр., идва да се оплаква една госпожа, че нѣма никакви средства. Можете ѝ биле нѣкакъв чиновник въ нѣкоя си банка съ добра заплата, не съ могли да спестят и положението е такова, че нийде не може да отиде да поиска помощ.

Министър П. Пешев: Да иска от държавата.

Д-ръ П. Джидров: Банката отказва да дава каквато и да е помощ, държавата не ѝ дава помощ, защото не е от категорията на бедните. Та, казвам, от различни мѣста идат оплаквания, съ които искат държавата да се замисли върху съдбата и положението на тия хора. Ако се касае, г. г. народни представители, до нѣкой директор, ако се касае до нѣкой секретар на нѣкоя банка, до едно лице, което е получавало въ мирно време добра заплата, то ще направи борба и съдѣт туй ще си поправи забравеният фирманси, не може да излѣзе изъ това трудно положение. Но заедно съ този секретар и директор работят други служачи, заплатата на които не е голяма; така също има и работници, които тоже получават една малка заплата, и събдователи, тукъ се касае да се гарантира състоянието на всички тия хора по възможности, доколкото това е възможно чрезъ намѣсата на държавата. Азъ помислявам, че по този начинъ, инцидентно, да се намѣсимъ въ частнитъ правоотношения на хората, не е много хубаво. Но, г. г. народни представители, защо днесъ не бѣе всичко въ тежест на държавата? Напр., единъ отъ г. г. министритъ каза: „Нека отиде тази жена да вземе отъ държавата“. Ако държавата има възможностъ тази тежина да я прѣхвърли отъ себе си къмъ единъ другъ, който поѣмъ време на войната не стоела, а печели, защо да не го направи? Защо едритъ поѣмания, напр., да не понесатъ извънтенъ рискъ, както го носи днесъ държавата? Държавата дава 3—4 милиона лева на мѣсецъ; държавата дава вече 40 милиона лева помощи на беднитъ войнички семейства; общинитъ даватъ на войнички семейства, както е случаятъ съ София, значи, не понесатъ никаква тежестъ; акционернитъ дружества, едритъ поѣмания, фабрикантѣ и всички такива учрѣждения, които работятъ прѣзъ време на войната — и, може би, печелятъ повече, които работятъ съ единъ работникъ, паднатъ на които е нормирана полица фактическото положение, че тѣ са освободени отъ военна служба и, ако искатъ по-голяма заплата, ще бъдатъ изпозвани на фронта, събдователно, не могатъ да волятъ успешна борба за увеличението на своята надница. Азъ мисля, г. г. народни представители, че такава защита на едно съсловие, което прѣзъ време на войната и поради войната особено печели, е недопустимо. Въпросътъ, който валявама другитъ държави, е: върху тази печалба да турятъ единъ чръвичка дънъкъ, да внесатъ приходъ въ държавната хазна? Ако този въпросъ по този случай не може да се разисква, съгласете се тогава на това предло-

жение, което се прави, разбира се, съ едно малко измѣнение въ тази смисълъ, да не обема фабрици и фирми, които са затворени и които, може би, страдатъ, както каза г. Кознички. Защото една дребна фабрика, прѣдставителътъ на която е на бойното поле, като е затворена, тя има доста загуба отъ войната и ще бъде несправедливо да плаща на своя персоналъ отъ 10—15 души. Ако фабриката работи прѣзъ време на войната, очевидно е, че може да понесе риска да даде половината заплата — не говоримъ за цѣлата — на своитъ служащи и работници, които са на бойното поле. Затова ще трябва да се прѣпозира предложението на г. Данаиловъ, като се каже, че се касае въпросътъ до ония производителни учрѣждения, които не са прѣкратили работата си отъ отварянето на войната.

На второ мѣсто ще трябва да се каже, че заплатата се дава отъ началото на мобилизацията до демобилизацията, като се прѣдполага, че съ демобилизацията лицата се връщатъ на работа. Г. г. народни представители! Смисълътъ на държавната намѣса е социално политически; той е, че частниятъ договоръ между работодателя и работника продължава да съществува поради туй, че въ време на мобилизацията, по законна причина, работникътъ отива подъ знамената, на война. И въ същностъ никой господарь, никой фабрикантъ не е уволнилъ своитъ работници въ време на мобилизацията. Известно е, че по търговския законъ, когато единъ търговски служащъ се вика подъ знамената, той има право да получи известно обезщетение, той не може така да бъде уволненъ и да понесе риска за тази работа, която не е лично негова. Сега въ конкретния случай, прѣдъ видъ на нуждата, която се явява за държавата, държавата се намѣсва съ това предложение и косвено казва: правоотношенията не са прѣкратени. Асж, фактическия никой господарь не е уволнилъ своитъ работници, напротивъ, съ съжаление се е простилъ съ тѣхъ и ги е изпозвалъ на бойното поле. Шомъ не са прѣкратени правоотношенията, държавата казва: нѣмате право да унищожите едностранно вашия договоръ, защото причината, която е прѣдизвикала работника да се лиши отъ възможностъ да ви остави работа, е причина незанесена отъ него, тя е причина, която лежи въ държавнитъ цели и служби. Значи, държавата може да каже: не позволявамъ днесъ на господаритъ да унищожатъ едностранно тия договори, които съ обявяването на мобилизацията не се считатъ унищожени, и тѣ не са въ сила, докато се свърши войната, т. е., докато се прогласи демобилизацията. Отъ тоя моментъ настѣпватъ вече свободнитъ правоотношения на двѣтѣ страни: господарьтъ може да уволни работника и работникътъ може да го напусне. Но до тоя моментъ нека запазимъ тия правоотношения. Г. г. народни представители! Ако се понеме такова нѣщо, то ще се касае до лица, които не получаватъ отъ държавата, или до лица, които, като са получавали отъ държавата, ще прѣстанатъ отъ нея да получаватъ, защото не могатъ едновременно отъ двѣ мѣста да получаватъ. Ако има такива, които да получаватъ отъ своя господарь по-малко, отколкото е държавната помощ, тѣ ще получатъ само разницата. Ако, напр., единъ служащъ получава отъ своята банка 30 л. половинъ заплата, то разницата до размѣра на държавната помощ — да кажемъ, че тя е 45 л. — ще ѝ даде държавата. По този начинъ ще се облекчи товарътъ на държавата съ 30 л. на мѣсецъ.

Сега възражава се: какъ тъй инцидентно ще поставимъ това предложение въ този законъ? Чувствамъ всичката правота на това възражение, но азъ ще кажа, че ние не създаваме специално законодателство, а искаме косвено да продължимъ правоотношенията между служащитъ и господаритъ. Като искаме да облекчимъ държавния товаръ, да намалимъ тежестта на държавата, която ѝ създаваме съ този специаленъ законъ за раздаване на помощи, вмѣства една бѣлжка, че лицата, които могатъ да получаватъ помощъ, по силата на това прието положение отъ държавата, могатъ да я получатъ отъ своитъ господари въ видъ на половинъ заплата и, ако тази половинъ заплата не достига до размѣра си държавната помощъ, получаватъ остатъка съ държавата. Ето по този начинъ можемъ да намѣримъ мѣсто на такова едно законоположение. Г. г. народни представители! Къмъ това предложение вие можете да притурите нѣщо, можете да го засилите, вие сте господари, това е второ четене на закона, при третото четене възможно е да му дадемъ по-друга редакция, но ако го отхвърлите, нѣма какъ да турите това постановление, ще трябва да направите новъ специаленъ законъ — а това нѣма да го направите, защото не го направихте досега —

ще трябва нѣкой законъ отъ частноправно естество, отъ материално естество да направите. Ние не искаме да създаваме пертурбация въ правото, ние не искаме социалния елементъ въ правото по този начинъ да туряме, а искаме, докаго трае войната, да продължимъ правоотношенията между господари и служаци, по силата на тѣхнитѣ договори. Щомъ това постигнемъ азъ мисля, че можете да кажете на господаря, който е платилъ половинна заплата на своитѣ работници и служаци, че разликата до размѣра на държавната помощъ, ако не достигне половинната заплата, ще я плати държавата.

Ще моля да се приеме това предложение, съ позволение на г. Данаиловъ, попълнено въ тази смисълъ. Г. г. народни прѣдставители! Съ това ще направите въ края на сесията единъ много справедливъ актъ въ защита на хората, които иматъ нужда отъ такава защита.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Георги Димитровъ.

Г. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Снощи отъ страна на работническата социално-демократическа парламентарна група направихъ нѣколко прѣдложения. Едното отъ тѣхъ се отнася до увеличаване помощта, която държавата дава на войнишкитѣ семейства, другото се отнася до създаването специална помощъ за женитѣ родилки, третото се отнася до даване специална квартирна помощъ на ония, които живеятъ въ градоветѣ, четвъртото се отнася до фактическия размѣръ на дневната помощъ, като не се удържа това, което се добива съ личенъ наемъ трудъ, и послѣдното прѣдложение къмъ чл. 3 бѣше като това, за което г. Данаиловъ говори. Нашето прѣдложение, г. г. народни прѣдставители, относително заплатитѣ на служаци и работници въ частнитѣ банки, въ търговскитѣ кантори и магазини и въ фабричнитѣ поѣдприятия прѣзъ врѣме на войната се отнася не само до една частъ чиновници и служаци въ частнитѣ учредения, но засѣга всички служаци и работници въ ония прѣдприятия, които функциониратъ прѣзъ врѣме на войната. Ще биде свършено неоснователно и несправедливо да се плащатъ наполовина заплатитѣ, както прѣлагалъ г. Данаиловъ сега, или цѣлитѣ заплати, както ние прѣдлагаме, само на служаци и чиновници въ частнитѣ банки, а да се оставятъ ония индустриални, фабрични и други прѣдприятия, които тоже функциониратъ прѣзъ врѣме на войната и които печелятъ повече, отколкото въ нормално врѣме, безъ да плащатъ на своитѣ служаци и работници. Нашето прѣдложение въ този случай гласи: „Намирашѣтъ се въ редоветѣ на войската служаци и работници отъ частни банки, акционерни и осигурителни дружества, търговски магазини и кантори, фабрични и други прѣдприятия, които функциониратъ прѣзъ врѣме на войната, получаватъ отъ своитѣ господари пълнитѣ заплати, каквито сѣ получавали до мобилизацията. Семействата на тия служаци и работници не се ползватъ отъ помощта, прѣвидена въ настоящия законъ“. Това ще биде прѣкъ данѣкъ върху господаритѣ, прѣдприятията на които функциониратъ въ врѣме на войната и на които продължаватъ да течатъ печалбитѣ, както прѣди войната. Съ това ще биде освободена държавата отъ извѣстна тежестъ, а отъ друга страна работницитѣ и служациитѣ въ тия прѣдприятия ще получаватъ пълна заплата, както работницитѣ и служациитѣ на държавата — нѣма защо да се прави разлика.

И. Т. Поповъ: Туй трябва да се направи въ единъ специаленъ законъ, а не може да биде постановено въ единъ законъ за поддържане на войнишкитѣ семейства.

Г. Димитровъ: Частнитѣ прѣдприятия трябва да поематъ този рискъ на войната, защото тази война, която днесъ се води, тѣмъ ще донесе облаги за тѣхъ, ще отвори нови източници за обогатяване на тѣхъ,...

И. Т. Поповъ: Трѣбва да опредѣлите кои сѣ тия търговски кантори, които трѣбва да плащатъ.

Г. Димитровъ: ... а ония, които сѣ на бойното поле, ще се върнатъ и ще намѣрятъ по-лошо положение, отколкото прѣди войната. Г. г. народни прѣдставители! Възражението, което направилъ г. министърътъ въ комисията, то е, че такава една материя не може да биде уредена сега тъй инцидентно въ законъ за подпомагане на войнишкитѣ семейства, и той намира по своему, че е правилно съ специална законодателна наредба да биде уреденъ този въпросъ. Но, г-да, изтъкна се тукъ — и азъ трѣбва да го подчертая — че, ако не се направи това, сега въ свързка съ закона за подпомагане на войнишкитѣ семейства нѣма да биде направено никогда прѣзъ врѣме на войната. Ние сме въ края на редовната сесия; минаха мѣсеци, тия служаци и работници не получаватъ нищо отъ своитѣ господари; ще биде закрыта сесията, безъ да има врѣме, възможност и желание правителството да внесе новъ специаленъ законопроектъ и ще останатъ тия хора въ сѣщото положение, въ което бѣха досега. Ако правителството и неговото болшинство въ Народното събрание намира, че това е основателно и трѣбва да се направи, мѣстото му е тукъ сега да се направи, макаръ инцидентно, макаръ съ една втора или трета алинея къмъ чл. 3. Това формално възражение, което се прави, прочее, е несъстоятелно и това не трѣбва да биде взето прѣдъ видъ, когато Народното събрание има да рѣши единъ въпросъ по същество. Формата не е отъ значение тукъ, а съществото на работата, именно, че въпросътъ се отнася до една частъ отъ служаци и работници въ България, които иматъ право да получатъ пълна заплата отъ прѣдприятията, въ които сѣ работили досега и за които прѣдприятия до голѣма степенъ сѣ въ редоветѣ на войската, намиратъ се въ окупитѣ, биятъ се съ неприятеля.

Прѣдложението за даване пълна заплата отъ частнитѣ прѣдприятия — разбирайки всички, не само банцитѣ и канторитѣ, но и другитѣ, които сега функциониратъ — това прѣдложение е основателно и трѣбва да се приеме. Ние настояваме да биде прието да се плаща не половинъ заплата, а цѣла заплата на тия работници и служаци. Настояваме, прочее, и другитѣ прѣдложения, направени по чл. 3, да бидатъ приети отъ Народното събрание, защото само по този начинъ помощта, която ще се даде на войнишкитѣ семейства, ще биде една ефикасна помощъ. Инакъ, поотарямъ това, което снощи изтъкнахъ, отхвърлянето на подобни прѣдложения ще означава, че грижата на правителството и на болшинството отъ Народното събрание за ония, които сѣ на бойнитѣ полета, е до голѣма степенъ лицемерна. Ако има искрено желание да се направи нѣщо, то трѣбва да се направи сериозно, тази помощъ трѣбва да биде ефикасна. Азъ разбирамъ, че държавата, веднѣжъ обявила тази война, за свои известни опредѣлени задачи, за една своя политическа програма, тя трѣбва да пожертвува всичко, каквото има. Затуй явяватъ се и депутати, като г. Кюрчева, които теоретизиратъ възможността държавата да пожертвува абсолютно всичко, но да постигне своитѣ цѣли. Е добръ, държавата, която прави това по отношение на войната, отъ нейно гледище дори, тя е длъжна да направи и по отношение на подпомагане на семейства на войнишкитѣ, които сѣ на бойното поле. И тукъ тоже трѣбва да се направи нѣщо ефикасно, разсъждаемо, а не само да се взематъ полумѣрки, не съ такива филмйки и съ нѣколко стотинки да се помага. Затуй азъ подчертавамъ, че дѣйствително лицемерие би било, ако се остави сегашното положение на помощитѣ. Тая помощъ трѣбва да биде увеличена, трѣбва да биде разширена, за да биде една ефикасна помощъ за войнишкитѣ семейства.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ Х. Г. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Ласкаехъ се да вървамъ, че по такъвъ единъ законопроектъ, въ редактирането на който сѣ участвували прѣдставители отъ всичкитѣ почти парламентарни групи. Народното събрание ще употреби по-малко врѣме. Разбира се, азъ не съмъ противъ разискванията на законопроектитѣ, не съмъ отъ онѣзи, които се противопоставятъ по принципъ противъ изказанитѣ мнѣния. Но, г. г. народни прѣдставители, когато намъ прѣдстои работа още два дни, когато ние имаме още законопроекти, които не сѣ отъ по-малка важностъ, отколкото законопроектъ, който сега е прѣдметъ на нашето разглеждане,...

Г. Димитровъ: Вината е на правителството, че изгубихме толкова дни въ ваканция.

Министъръ Х. Г. Поповъ: ... струва ми се, че ние трѣбва да склпимъ врѣмето си и да не се занимаваме ненаврѣменно съ критики сръщу правителството, за които

критики имахме и ще имаме достатъчно време да ги направим, а тръбваше да пристъпим към сериозното разглеждане на този законопроектъ.

**Г. Димитровъ:** Тъкмо за това се говори.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г. г. народни представители! Не желая да се впускам да оборвамъ всичкитъ онѣзи неоснователни доводи, които се направиха отъ представителна тѣсно-социалистическата група, защото скъпия вѣрметъ, което ще изгубимъ и което намъ коштува много повече.

**Г. Димитровъ:** Изгубихме вѣрмето, г. министре, въ излишни ваканции.

**Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ:** Моля, г. Димитровъ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Да се казва отъ страна на социалната демокрация, че било лицемерие, когато правителството се отнася и иска да даде известна помощ на войнишкитъ семейства, това най-малко е недостойно за единъ народенъ представител. (Ръкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

**Г. г. народни представители!** Когато ние имаме да разглеждаме такъвъ единъ законопроектъ, като настоящия, налага се една по-голяма сериозностъ, особено на ония, които вѣчно плачатъ за работническата класа, но между които не виждамъ нито единъ работникъ. Азъ видѣхъ само единъ работникъ. Той е г. Николовъ въ общинския съветъ, прѣдъ когото снемамъ шапка. Вие какъво плачете за работническата класа, когато помежду ви нѣма нито единъ работникъ!

**Х. Кабаѣчиевъ:** И г. Димитровъ е работникъ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Азъ бихъ желалъ, когато ще плачете да скъпите честта на ония, за които плачете.

**Г. Димитровъ:** Кажете, тая помощъ достатъчна ли е?

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г. г. народни представители! Да дойда на прѣмета. Лицемерие било, поавителството да се прече на помощъ на войнишкитъ семейства. Значи, споредъ васъ, за да не бъде това лицемерие, трѣбва да се откажатъ тѣзи помощи. Това е вашата логика.

**Г. Димитровъ:** Ние казваме, че не сѣ достатъчни.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Вие искате, г-да, отъ всѣко едно добро начинание на правителството да правите капиталъ не за ония, на които правителството иска да направи добро дѣло, а за галерийтъ и за широкитъ и дълбоки маси, като че-ли тѣзи маси само вамъ сѣ милли, като че-ли тѣ не сѣ избиратели на всичкитъ господа, които тукъ виждаме.

**Г. Димитровъ:** Докажете, че и вамъ сѣ милли. Дайте ефикасна помощъ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г-да! Внимавайте когато говорите, защото тѣзи камъни, които вие искате да хвърлите въ двора на правителството, ще паднатъ въ вашитъ дворове и най-напрѣдъ вашитъ глави ще стропнатъ. (Ръкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

**Отъ крайната лѣвица:** Заканвайте се колкото щете.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Не се заканвамъ, но искамъ съ голямо внимание и уважение да се отнасятъ народнитъ представители къмъ въпроситъ, които критикуватъ и не искамъ, когато народнитъ представители говорятъ, да се отъличатъ въ полето на несериозността, да говорятъ не-сериозни нѣща, което, за голямо съжаление, отъ два дена се забѣлѣзва въ вашата срѣда.

**Х. Кабаѣчиевъ:** Най-сериозно говоримъ ние.

**Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ:** Моля Ви се.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г. г. народни представители! Да дойдемъ на думата си. Съществува единъ законъ за даване помощи, отъ страна на държавата на нуждающитъ се семейства на войнишкитъ, които се намиратъ въ редоветъ.

на армията. Това е едно дѣло, което краси българския Парламентъ, защото азъ имамъ случай да ви кажа, какви бѣха буритъ, които се повдигнаха въ италианския парламентъ по сѣщия поводъ. За честта на българския Парламентъ таква бури не се виждатъ тукъ и не бива да се виждатъ.

**Г. г. народни представители!** Ако ние искаме отъ онѣзи, които днесъ съ оружие въ ръка отстояватъ голѣмитъ интереси на България, да бъдатъ сплотени, единени, да бъдатъ всички като единъ, отъ народното представителство се изисква то първо да даде примѣръ, да бъде по такива въпроси единодушно. Затова всички ония тенденциозни критики, които се направиха тукъ, по внесения законопроектъ, азъ ги считамъ за недостойни, за недостойни. (Ръкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

**Г. Димитровъ:** По-добъръ ще сторите да увеличите помощитъ, а не да се разправите. То е същественото.

**Прѣдседателствуващъ д-ръ И. Момчиловъ:** (Звъни) Моля Ви се.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г. г. народни представители! Азъ имамъ отъ два дена насамъ всичкото търпение да изслушамъ филипикитъ отъ крайната лѣвица по адресъ на правителството и ги отхвърлямъ съ междоуване затуй, защото тѣ не заслужаватъ моя сериозенъ отговоръ, защото тѣ сами по себе си се унищожаватъ и на които не е мѣстото тукъ. Ако искаме да правимъ шумове, ние ще имаме възможностъ да ги правимъ по мегданитъ, по стѣднитъ, но въ Народното събрание, въ тази свещена ограда, да се занимаваме съ филипики, когато разглеждаме такъвъ законопроектъ, съ такова важно значение и за армията, и за моената, който прѣживяваме, повтарямъ, това е недостойно, недостойно. (Ръкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

**Х. Кабаѣчиевъ:** Ние искаме увеличение на помощитъ. Това е нужда, която се чувствува отъ всички.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г. г. народни представители! Два дни ние имаме възможностъ да засѣдаваме въ комисията по Министерството на вътрѣшнитъ работи, два дни ние размѣлявахме мисли, два дни изказвахме нашитъ мнѣния по всичкитъ тѣзи въпроси и слѣдъ като разсуждавахме два дни, днесъ нѣкои уважаеми народни представители идатъ и искатъ да се внесатъ нови измѣнения въ този законопроектъ и то такива измѣнения, за които ние не сме размѣлявали мисли и изказвали мнѣния си или за които най-малко съгласието на отговорния министъръ не е взето. Какъ искате вие, г. г. народни представители, по единъ такъвъ законопроектъ и то не законопроектъ, а измѣнение и допълнение къмъ законъ, да приемемъ онова прѣдложение, което уважаемиятъ г. Даначиловъ направи и по тоя начинъ инцидентно да регулираме нѣкакви правни отношения между частнитъ господа и тѣхнитъ служаци? Г. г. народни представители! Ако подобно прѣдложение би имало известно основание да бъде разгледано нѣкога отъ Народното събрание, отсега не му е вѣрмето и мѣстото. И ние, ако ще искаме по този инцидентенъ начинъ да урегулируме отношенията на служащитъ и чиновницитъ въ банкитъ и въ работилницитъ съ тѣхнитъ господа, това би значило най-малко да пристѣпимъ да узаконимъ една материя, която не е изучена и която е твърдѣ трудно да бъде урегулирана съ известна законодателна норма. Доказателство за това имаме. Ето, вие имате сега три прѣдложения и тритъ коренно различни едно отъ друго. Това не показва ли, че тази материя не е така лесна, че не може така инцидентно да бъде урегулирана. Мислите ли вие, г. г. народни представители, че една работилница отъ трима души двамата отъ които сѣ служи и сѣ на бойното поле, може да понесе това, което се иска. Близо до моята къща въ София има подобно нѣщо — една кондурджийска работилница, въ която работѣха трима работници. Но днесъ, знаете ли, кой работи? Работи жената и малолѣтното дѣте на господаря на тая работилница. И вие сега ще искате да заставите господаря, който също е въ редоветъ на армията като слугитъ си и на когото работилницата работи, благодарение на жената, да плаща на тримата си работници, които също сѣ въ редоветъ на армията, половинитъ заплати...

**Г. Димитровъ:** Касае се за други прѣдприятия.



**Министър Х. Г. Попов:** А нѣкои даже искатъ да се плаща и цѣлата заплата.

**Х. Кабакчиев:** Не за тѣхъ се касае, а за акционер-нитѣ дружества.

**Министър Х. Г. Попов:** Г. г. народни прѣдставители! Съгласете се, че това не е нищо друго, освѣнъ да искате така крадешкомъ, бихъ казалъ, да проведете нѣщо въ този законъ, което ще донесе цѣла пертурбация въ обществото. Искате ли да направите нѣщо сериозно, направете го по начинитѣ, прѣдвидени въ конституцията; дайте възмож-ностъ на всички народни прѣдставители да обмислятъ ра-ботата и тогава да вземемъ мѣропрития, за да не ставаме сетнѣ за посмѣшнице на сериознитѣ хора и на свѣта.

**Г. Димитров:** Вие всички сте реакционери, затова го не искате.

**Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчилов:** (Звъни) Моля!

**Министър Х. Г. Попов:** Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мога да се съглася по такъвъ начинъ да се въз-приеме такова едно прѣдложение.

**Министър-прѣседател д-ръ В. Радославов:** (Къмъ Г. Димитровъ) Азъ мисля, че ако така приказваме, ще трѣбва да се оттегли законопроектът. И сега бихъ на-правилъ прѣдложение.

**Д-ръ Й. Фаденхехтъ:** Имате болшинство, направете го.

**Министър-прѣседател д-ръ В. Радославов:** Не е само до болшинството, но трѣбва да бждемъ съ здравъ разумъ. Какво ще каже това: „Имате болшинство“? Не-дѣйте се подиграва.

**Д-ръ П. Джидровъ:** Вие ли давате тѣзи помощи?

**Министър-прѣседател д-ръ В. Радославов:** Ние ги даваме. Вие нищо не сте гласували досега. Какво се прѣ-поръчвате? Не гласувахте помощитѣ на нуждающитѣ се войнишки семейства, а само демагогия правите. Не е се-риозно това, което правите.

**Д. Теневъ:** Държавата ги дава, а не вие. Отъ вашитѣ джобове нищо не давате.

**Министър Ж. Бакаловъ:** А отъ вашитѣ ли?

**Д. Теневъ:** Българската държава ги дава.

**Министър-прѣседател д-ръ В. Радославов:** Ние ги даваме, защото ние ги гласуваме. За нищо не сте гласували вие. Какво ми се прѣпоръчвате? (Прѣрекалия. Глъчка)

**Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчилов:** Моля, ти-шина, г-да!

**Министър Х. Г. Попов:** Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще ви моля да гласувате прочетения членъ тѣй, както е редактиранъ въ комисията, защото въ комисията ние на-дълго и широко разисквахме и защото не можемъ ние така случайно да излизаме въ пленума на Народното събра-ние, когато нѣма повдигнатъ никакъвъ въпросъ въ коми-сията, и да искаме да се направятъ извѣстни измѣнения и допълнения отъ желанието не да подобримъ закона, а да си правимъ изборджийски реклами.

**Х. Кабакчиев:** Имаме право да правимъ прѣдложения.

**Министър Х. Г. Попов:** Съгласете се, г. г. народни прѣдставители, че това би значило да окарикатуриимъ на-

шата законодателна дѣйностъ, а вие, г. г. народни прѣдста-вители, нѣма да позволите на една група, която най-малко милѣе за съдбата на ония, за които плаче, да го направя.

**Г. Димитровъ:** Хиляди семейства . . . (Прѣкъсване отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

**Министър Х. Г. Поповъ:** Г. Димитровъ, съ Васъ азъ бихъ желалъ да се разправимъ тамъ, където сѣмъ онѣзи, за които Вие плачете. И азъ, когато Вие не смѣстувате, когато не бѣхте родени, може би, дѣйствувахъ за тѣзи маси не за демагогия, а за величието на България.

**Г. Димитровъ:** Толковъ по-злѣ.

**Министър Х. Г. Поповъ:** Азъ не желая да се демаго-гува, защото резултатитѣ на демагогията ще изпитате най-напрѣдъ върху вашитѣ глави.

**Х. Кабакчиев:** (Възражава нѣщо)

**Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ:** (Звъни) При-стапиме къмъ гласуване.

По чл. 3 има направени слѣдующитѣ прѣдложения.

Най-напрѣдъ прѣдложение отъ г. Костуркова отъ страна на Радикалната партия: (Чете) „Въ чл. 3 даваната помощъ на лице да бжде 60 ст. дневно, а мѣсечниятъ раз-мѣръ на помощта на семейство отъ четири и повече чле-нове да не надминава 60 л.“. Които приематъ това прѣдло-жение, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество.

Слѣдъ това по чл. 3 слѣдватъ прѣдложенията отъ страна на работническата социалъ-демократическа парла-ментарна група, направени отъ г. Димитрова.

Първото прѣдложение е: (Чете) „Размѣрътъ на помо-щитѣ да бжде: на едночленно семейство — 1 л. дневно; на двучленно семейство — 1-50 л. дневно; на тричленно сѣ-мейство — 2 л. дневно; на четиричленно семейство — 2-50 л. дневно; на петочленно и по-голъмо семейство — 3 л. дневно“. Които сѣ съгласни съ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество.

Друго прѣдложение, пакъ отъ г. Димитрова: (Чете) „Сѣ-мействата, живущи подъ наемъ, получаватъ, извънъ опрѣ-дѣлената дневна помощъ, още и по 15 л. мѣсечно квар-тирни пари“. Които приематъ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество.

Друго прѣдложение, пакъ отъ г. Димитрова: (Чете) „Же-нитѣ родители, доходътъ на чийто мъже прѣди мобилиза-цията не е надминавалъ 3.000 л. годишно, получаватъ още и слѣднитѣ помощи: 1) при раждането 30 л.; 2) осемъ сел-мини по 1 л. дневно, като дѣтѣ отъ тия седмици се считатъ прѣди раждането и 3) въ продължение на три мѣсеца прѣвъ периода на кърменето по 50 ст. дневно. Които прие-матъ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество.

Друго прѣдложение, пакъ отъ г. Димитрова: (Чете) „Да се прибави слѣдната алинея: намиращитѣ се въ редоветѣ на войската служачи и работници отъ частнитѣ банки, акционернитѣ и осигурителнитѣ дружества, търговскитѣ магазини и кантори, фабричнитѣ и други прѣдприятия, по-лучаватъ отъ своитѣ господари сѣмнитѣ заплати, които сѣ получавали до мобилизацията. Въ такъвъ случай сѣмей-ствата на тия служачи и работници не се ползватъ отъ помощитѣ, прѣдвидени въ настоящия законъ.“ Които прие-матъ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Мен-шество.

Друго прѣдложение, пакъ отъ г. Димитрова: (Чете) „Държавната помощъ се дава независимо отъ дохода, който жената или нѣкой другъ отъ членоветѣ на войнишкото сѣ-мейство би могли да изкаратъ чрезъ личенъ, наемънъ трудъ.“ Които приематъ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Меншество.

Слѣдва прѣдложението на г. Данаилува: (Чете) „Къмъ чл. 3 да се прибави една забѣлжка. Акционернитѣ друже-ства, както и търговскитѣ и индустриалнитѣ прѣдприятия,

банките и застрахователните дружества, както и всички кооперации са длъжни . . .“

Д-ръ П. Джидровъ: Които не са прекратили работата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: „ . . . които не са прекратили работата, са длъжни отъ дѣни на мобилизацията до демобилизацията да плащатъ на своитѣ заварени при мобилизацията служачи и работници, които се намиратъ подъ знамената, най-малко половина отъ заплатата имъ прѣзъ мирно врѣме.“

Х. Кабакчиевъ: Скъпата забѣлѣжка имаше и въ нашето предложение, но Вие умишлено не я прочетохте.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Ще ви взема всички дяволи! Никакъ не съмъ го челъ умишлено. Загряете се. Елате Вие да го прочетете. Азъ не съмъ длъженъ да чета нѣща, които са зачеркнати. Недѣйте така обидка човѣка. Разберете, че и у мене има поне толкова честъ, колкото у Васъ.

Х. Кабакчиевъ: Не желая да Ви обиждамъ.

Г. Дмитровъ: Трѣбваше да се чете и зачеркнатото.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Не съмъ крилъ азъ, като сте го зачеркнали; азъ не мога да чета думи, които са заличени.

Отъ дѣсницата и дѣсни центъръ: Не ги е срамъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ предложението на г. Даманлова, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Които приематъ чл. 3 тѣй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

„Чл. 4. Помощта се отпуща отъ 1 октомврий 1915 г. и ще се прѣкрати единъ мѣсецъ слѣдъ демобилизацията. Семействата на убити или умрѣли отъ болестъ и отъ рани прѣзъ войната войници и доброволци, както и семействата на безследно изчезнали войници, доброволци, иматъ право на помощъ до възвръщането на тѣзи послѣднитѣ или пъкъ до получаване на пенсия, но и въ двата случая не по-късно отъ единъ мѣсецъ слѣдъ демобилизацията.

Лишаватъ се отъ право на подкрѣпа семействата на оцѣни войници, които са дезертирали отъ войската или са осъдени на смъртъ или затворъ съ лишение отъ граждански и политически права отъ военнитѣ сѣдилища, както и ония, които не са се явили въ редоветъ на войската, било, че са задържани нѣколко на сила, било по свое желание. Военнитѣ части и учождения са длъжни да съобщаватъ своевременно въ горнитѣ случаи на съотвѣтнитѣ комитети станалитѣ измѣнения въ военното положение на войника.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 4 тѣй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

„Чл. 8. Втората алинея на този членъ се измѣня така:

Въ градове съ население отъ 10,000 души и повече се учрѣдватъ нѣколко участкови комитети, които образуватъ единъ главенъ комитетъ.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 8 тѣй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

„Чл. 13. Всяка външна кореспонденция на комитетитѣ — помежду имъ, съ учрѣжденията и частни лица се освобождава

отъ пощенски, телеграфни, телефонни такси и други бѣрни.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 13 тѣй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

„Къмъ чл. 15 се прибавя втора алинея.

Отпущането помощитѣ за войничкитѣ семейства става по одобренитѣ отъ централния комитетъ списъци, а оправдането — по издавателнитѣ списъци, прѣвѣрени въ централния комитетъ.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ прочетенния членъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

„Чл. 16. Помѣщения, както и други канцеларски потребности на мѣстнитѣ комитети, се набавятъ отъ съотвѣтнитѣ общински управления и мирови сѣдилища.

Раздаването на помощитѣ може да става и въ свободнитѣ държавни и обществени помѣщения.“

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ чл. 16 тѣй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Докладчикъ И. Г. Поповъ: (Чете)

„Чл. 17. Измѣненieto на чл. 3 влиза въ сила отъ 1 априль 1916 г., а всички останали постановления на настоящия законъ, както и втора алинея на чл. 7 — отъ 1 октомврий 1915 г.“

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Да се измѣни, че влиза въ сила отъ 14 априль по новия календаръ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ този членъ съ измѣненieto, което прѣдложи г. министъръ-прѣдседателтъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Слѣдва трето четене на законопроекта за допълнителенъ свръхсметенъ кредитъ къмъ бюджета за първото 6-мѣсечие на 1916 г. на сума 14,052,695 л.

Г. секретаритѣ ще го прочете.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

## „ЗАКОНЪ

за допълнителенъ свръхсметенъ кредитъ къмъ бюджета за първото шестмѣсечие на 1916 г. на сума 14,052,135 л.

Чл. 1. Разрѣшава се на министритѣ кредитъ въ размѣръ на 14,052,135 л., за да произведатъ прѣзъ първото шестмѣсечие на 1916 г. допълнителнитѣ разходи, означени въ приложената къмъ тоя законъ таблица.

Кредититѣ за Министерството на народното просвѣщение по прилагане послѣднитѣ измѣнения на закона за народното просвѣщение, се разрѣшаватъ за три мѣсеца — отъ 1 априль 1916 г., а кредититѣ за врѣмененъ персоналъ и за вешествени разходи се разрѣшаватъ за 6 мѣсеца. Отъ прѣвидената помощъ за Народния театръ ще се отпусне само такава сума, каквато е необходима за покриване недостига по бюджета на театъра, констатиранъ отъ контролната комисия при сѣщия.

Отъ кредита за дневни пари по военното вѣдомство ще се плащатъ такива само на лицата, които не получаватъ дневни пари по врѣмениято положение за паричното доволство на военнослужащитѣ.

Чл. 2. Тѣзи разходи да се покриватъ отъ редовнитѣ приходи по бюджета за 1916 г. и да се отнесатъ къмъ сѣщия бюджетъ.“





| № по ред | § на бюджета | Наименование на разходитъ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Искать се<br>допълнителни<br>кредити за<br>6 мѣсеца |
|----------|--------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| 10       |              | За уреждане положението на учителитъ въ народнитъ прогимназии, както и на тия, служили въ бившата българска екзархийска училищна област (чл. чл. 183 и 184 отъ закона за народното просвѣщение); за увеличение заплатитъ на учителитъ отъ държавнитъ прогимназии (чл. 69 отъ сѣния законъ) и за заплати на учителитъ въ новооткрититъ прѣзъ 1915 г. гимназиялни класове къмъ съществуващитъ прогимназии . . . . .                                                                                                                                      | 100.000                                             |
| 14       |              | За увеличение заплатитъ на директоритъ и секретарь-счетоводителитъ въ сѣднитъ училища и висшитъ педагогически курсове (чл. чл. 123 и 125 отъ закона за народното просвѣщение); за назначаване учители и административенъ персоналъ въ новообразуванитъ сѣдни училища, за уреждане положението на учителитъ и учитель-дѣкаритъ въ сѣднитъ училища, както и на тия отъ учителитъ, които сж служили въ бившата българска екзархийска област (чл. чл. 132, 183 и 184 на сѣния законъ); за заплати на врѣмения персоналъ отъ писари и прислужници . . . . . | 75.000                                              |
| 15       |              | За наемане помѣщения за сѣдитъ училища и курсове . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 10.000                                              |
| 16       |              | За канцеларски потреби за сѣдитъ училища . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 10.000                                              |
| 17       |              | За отопление и освѣтление на сѣдитъ . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 10.000                                              |
| 18       |              | За купуване и поправяне покрѣпина и пр. за сѣдитъ . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 10.000                                              |
| 19       |              | Купуване и поправяне на учебни помагала и пр. за сѣдитъ . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 10.000                                              |
| 22       |              | За увеличение заплатитъ на окръжнитъ и околийски училищни инспектори, на секретаритъ (бивши секретарь-счетоводители) и на счетоводителитъ (бивши помощ. секретарь-счетоводители) въ окръжнитъ училищни инспекции (чл. чл. 194, 195 и 201 отъ закона за народното просвѣщение) и за заплата на врѣмения персоналъ отъ писари и прислужници въ сѣдитъ инспекции . . . . .                                                                                                                                                                                | 10.000                                              |
| 28       |              | За заплата на врѣмения персоналъ отъ писари и прислужници при Музикалното училище . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 1.000                                               |
| 35       |              | За заплата на врѣмения персоналъ отъ писари и прислужници при Художествено-индустриалното училище . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 1.000                                               |
| 53       |              | За повишение на университетския персоналъ, за увеличение заплатитъ на сѣдия и за заплата на помощникъ квестора (чл. 329 отъ закона за народното просвѣщение); за заплати на врѣмения персоналъ отъ писари и разсилни при Университета . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 21.000                                              |
| 97       |              | Помощъ за издръжка на Народния театъръ . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 50.000                                              |
|          |              | Всичко по Министерството на народното просвѣщение . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 668.000                                             |
| 6        |              | По Министерството на войната.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                     |
| —        |              | Помощъ на българското дружество „Червенъ кръстъ“ . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 1.000.000                                           |
|          |              | Всичко по Министерството на войната . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 1.000.000                                           |
| 7        |              | По Министерството на търговията, промишлеността и труда.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                     |
| 78       |              | За подавачи, приемачи, работнички за цигарени книжки и ученици за разнитъ отдѣления на Държавната печатница. За наемане слуги, работници, врѣмения технически служещи отъ разни категории, споредъ нуждата, и чужденци специалисти съ контракти и заплата, на послѣднитъ повече отъ 100 л. мѣсечно. Възнаграждение на художници, прѣводчи и надници за извънредни случаи, които службата на печатницата налага . . . . .                                                                                                                               | 12.000                                              |
|          |              | Всичко по Министерството на търговията, промишлеността и труда . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | 12.000                                              |
| 8        |              | По Министерството на желѣзницитъ, пошитъ и телеграфитъ.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                     |
|          |              | Главна дирекция на желѣзницитъ и пристанищата.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                     |
| —        |              | За наемъ на вагони . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 522.300                                             |
|          |              | Всичко по Министерството на желѣзницитъ, пошитъ и телеграфитъ — Главна дирекция на желѣзницитъ и пристанищата . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 522.300                                             |
| 9        |              | За дневни пари на държавнитъ служители въ новопридобититъ и окупиранни земи, съгласно съ закона отъ . . . . . 1916 г.:                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                     |
|          |              | а) по Министерството на външнитъ работи и на изповѣданията . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 65.000                                              |
|          |              | б) по Министерството на вътрѣшнитъ работи и народното здраве . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 1.200.000                                           |
|          |              | в) по Министерството на народното просвѣщение . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 400.000                                             |
|          |              | г) по Министерството на финанситъ . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 175.000                                             |
|          |              | д) по Министерството на правосъдието . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 200.000                                             |
|          |              | е) по Министерството на войната . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 1.000.000                                           |
|          |              | ж) по Министерството на търговията, промишлеността и труда . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 30.000                                              |
|          |              | з) по Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 235.000                                             |
|          |              | и) по Министерството на общественитъ сгради, пѣтищата и благоустройството . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 180.000                                             |
|          |              | к) по Главната дирекция на желѣзницитъ и пристанищата . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | 400.000                                             |
|          |              | л) по Главната дирекция на пошитъ, телеграфитъ и телефонитъ . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 275.000                                             |
|          |              | Всичко . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 4.160.000                                           |
|          |              | А всичко . . . . .                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 14.056.695                                          |

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да  
си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Слѣдва трето четене на законопроекта за допълните-  
ленъ свръхсметенъ кредитъ къмъ бюджета за 1915 г. на  
сума 410.000 л.

Г. секретарьтъ ще го прочете.

Секретарь д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

### „ЗАКОНЪ

за допълнителенъ свръхсметенъ кредитъ къмъ бюджета за  
1915 г., на сума 410.000 л.

Чл. 1. Разрѣшава се на министра на желѣзниците, по-  
щитѣ и телеграфитѣ кредитъ на сума 410.000 л., за изпла-  
щане наема на наетитѣ отъ нѣкои чуждестранни фирми то-  
варни вагони за 1915 г.

Чл. 2. Разходътъ по този допълнителенъ свръхсметенъ  
кредитъ да се покрие отъ редовнитѣ приходи по бюджета  
за 1915 г. и да се отнесе къмъ същия бюджетъ.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да  
си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Слѣдва второ четене на предложението на народния  
прѣдставителъ Александъръ Недевъ за продължение срока  
за подаване заявления за военноинвалидна пенсия.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

### „ЗАКОНЪ

за продължение срока за подаване заявления за военно-  
инвалидна пенсия.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ прочетеното заглавие, моля, да си вдигнатъ ржката.  
(Мнозинство) Приема се.

Секретарь д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„Чл. 1. Продължава се срокътъ за подаване заявления  
за военно-инвалидна пенсия до 31 декемврий 1917 г. за ли-  
цата, придобили право на такава пенсия прѣзъ балканската  
отъ 1912—1913 г. и настоящата война.“

Д-ръ П. Джидровъ: Съгласни.

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ чл. 1, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката.  
(Мнозинство) Приема се.

Секретарь д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„Чл. 2. Всички военноинвалидни пенсии текатъ отъ  
деня на смъртта, нараняването или безслѣдното изчез-  
ване.“

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ чл. 2 тъй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ  
ржката. (Мнозинство) Приема се.

Слѣдва второто четене на законопроекта за въвеждане  
григориянския календаръ.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ Н. Начевъ: Г. г. народни представители!  
Комисията по Министерството на външнитѣ работи и на  
изповѣданията, въ засѣданieto си отъ 11 мартъ т. г., като  
разгледа всестранно законопроекта за въвеждане григо-  
риянския календаръ, слѣдъ дълги разисквания, прие нѣкои  
измѣнения въ него, както слѣдва: (Чете)

### „ЗАКОНЪ

за въвеждане григориянския календаръ.“

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ прочетеното заглавие, моля, да си вдигнатъ ржката.  
(Мнозинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Начевъ: (Чете)

„Чл. 1. Отъ първи априль хилядо деветстотинъ и  
шестнадесета година врѣмоброенieto въ царство България  
става по новия стилъ — григориянския календаръ.

Деньтъ тридесетъ и първи мартъ, хилядо деветстотинъ  
и шестнадесета година, остава послѣденъ день, броенъ по  
стария календаръ и на слѣдвация слѣдъ него день веднага  
влиза въ сила новиятъ съ дата четиринадесети априль  
хилядо деветстотинъ и шестнадесета година, като начало  
на новото врѣмоброение въ царството.“

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ прочетения членъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мно-  
зинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Начевъ: (Чете)

„Чл. 2. Датата на всики правотворни събития, ста-  
нали до деня четиринадесети априль хилядо деветстотинъ и  
шестнадесета година новъ стилъ, ако правнитѣ имъ по-  
слѣдствия продължаватъ и прѣзъ врѣме слѣдъ тоя день,  
ще се смѣта по правилата, по които се опрѣдѣлятъ съот-  
вѣтствующитѣ дни по стария и новия календаръ:

а) така, ако длъжникътъ трѣбва да заплати своя дългъ,  
възникналъ по записъ отъ 10 февруарий 1915 г., на 1 юлий  
1916 г. старъ стилъ — то е равносильно да заплати дълга си  
на 14 юлий 1916 г. по новото врѣмоброение;

б) ако Х е роденъ на 10 февруарий 1911 г. — то значи,  
че е роденъ на 23 февруарий с. г.;

в) ако срокътъ за възбуждане на единъ процесъ е  
15 януарий 1917 г., то значи, че срокътъ е на 28 януарий  
1917 г. н. т. н.“

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ прочетения членъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мно-  
зинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Начевъ: (Чете)

„Чл. 3. Държавата, окръжнитѣ и общинскитѣ управле-  
ния, банцитѣ и търговскитѣ дружества, търговцитѣ и  
всички лица въ царството, физически или юридически без-  
различно, ще уреждатъ своето смѣтководство, своята корес-  
понденция и въобще цѣлия свой стопанско-правенъ битъ  
съгласно съ тоя законъ.“

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ прочетения членъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мно-  
зинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Начевъ: (Чете)

„Чл. 4. Датитѣ на всички правотворни събития, които  
ще ставатъ отъ 14 (четиринадесети) априль включително  
1916 г. — били тѣ сдѣлки, договори, правонарушения, раж-  
дания, вѣнчания, умирация, възбуждане на процесъ или  
каквиотъ и да сѣ и отъ каквито причини да сѣ се появили  
— ще се уреждатъ по новия, григориянския календаръ,  
подъ страхъ на глобяване до 100 л. за всѣки отдѣленъ слу-  
чай, платими солидарно отъ всички участвуващи въ нару-  
шението.“

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-  
матъ прочетения членъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мно-  
зинство) Приема се.

Докладчикъ Н. Начевъ: (Чете)

„Чл. 5. Държавнитѣ и народнитѣ празници, както и  
ония на царския домъ, се празнуватъ както слѣдва:

а) рождениятъ день на Негово Царско Височество Прѣ-  
стононаслѣдника — на 30 януарий,

б) тезоименниятъ день на Нейно Величество Царицата  
— на 21 февруарий,

в) рождениятъ день на Негово Величество Царя — на  
27 февруарий,

г) възшествieto на Негово Величество Царя — на 14 ав-  
густъ и

д) деньтъ на побѣдитѣ — на 27 ноемврий.“

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата  
г. Недѣлко Бракаловъ.

Н. Бракаловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни предста-  
вители! Както виждате, между чл. 6 въ законопроекта,  
както ни бѣше представенъ послѣдния пѣтъ, и чл. 5 отъ  
сега прочетения, поправенъ отъ комисията, законопро-

ектът, има една невъзможна разлика. Отхвърля се важният пасаж от чл. 6, който беше следующият: (Чете) „... установени в закона за празниците непристъпни дни, господски и светийски, ще се празнуват на същите дати по новия стил“.

Със законопроекта, тъй както беше по-рано, се цѣлѣше въвеждането на единъ общъ календаръ въ страната, който да ръководи едновременно и еднакво всички наши животи въ страната, билъ той общественъ, билъ той църковенъ, и по този начинъ да се унищожи и да се прѣмахне веднажъ-заваинаги съществуващото на два календара въ страната. Съ законопроекта, както се прѣдставя днесъ, остава едно двусмислие, една свобода, ако щете, на църквата. Никъждъ въ чл. чл. 3 и 4, както се прочетоха, тамъ, дѣто се изобразява, кои учрѣждения трѣбва да се подчиняватъ на тази реформа, никъждъ не се срѣща името на църквата, и, слѣдователно, остава едно двусмислие, една свобода, дали църквата трѣбва да се подчини или не на настоящата реформа. Този е въпросътъ, по който искамъ да кажа нѣколко думи.

Дѣйствително, г. г. народни прѣдставители, реформата, която се внася днесъ, е една важна, една сериозна реформа, и, споредъ мене, една много наврѣмenna и похвална реформа. Заради туй азъ мисля, че ще бъде добъръ, почтеното правителство, което е имало добрата идея да прокара такава една реформа, да има силата и куража да я прокара всецѣло и докрай. Нека не се плаши отъ извѣстни заканвания, отъ извѣстни заплашвания, че църквата щѣла ужъ да се противи, че нѣкой цѣлъ да не се подчини, че щѣло да има афоресване и други такива празни приказки.

Д-ръ П. Джидровъ: Дяволско завъртане на чакръта.

Н. Бракаловъ: Така ще го въртимъ. — Нека тѣзи доводи не ни плашатъ и тревожатъ. Ако желаемъ да направимъ нѣщо добро, нека прѣмахнемъ този дуализъмъ.

И какви сѣ възраженията, които се правятъ отъ противниците на въвеждането на този календаръ въобще, въ всички отрасли на живота въ нашата страна? Противоречи, казватъ, на догмитъ, на канонитъ на църквата, и не може църквата да се подчини на това промѣненіе. Г. г. народни прѣдставители! При всичко, че не съмъ канонистъ, имамъ случай да проверя и да видя въ какво и какъ промѣненіето на календара може да засегне догмитъ на църквата. И намирамъ, че никъждъ абсолютно нѣма едно такова засегане, едно такова противорѣчие. Просвѣтени духовници сѣ съгласни, щото още днесъ — като казвамъ „днесъ“, разбирамъ опредѣлената дата 1 априлъ, рещи 14 априлъ — да се мине направо къмъ новия календаръ. Защото измѣненіето на новия календаръ, г-да, и даването му на църквата не е нищо друго, освѣнъ да ѝ се каже: „Г-да! Ние всички и вие всички, спѣхмѣ досега, и въ този дълбокъ сънъ ние пропуснахме 13 дена“. И също като на единъ боленъ човѣкъ, който става отъ болничното легло и е забравилъ кои дата е, и пита близкитъ си, кой денъ е днесъ — петѣкъ ли беше или сѣбота, 14-и ли, или 1-и — (Възражение отъ лѣвицата) също тъй ще обади на църквата, каква дата е, като ѝ каже: „Въ заблуждение сте: днесъ не е 1 априлъ, както мислите, а е 14, защото вие сте забравили, че слѣдното вѣрви напредъ, и когато слѣдното вѣршеше това, вие спѣхте, минаха тѣзи 14 дни, и заради туй сте останали назадъ; когато вие празнувате вашия Георгьовденъ на 23 априлъ — и пакъ ще го празнувате на 23 априлъ, защото Георгьовденъ е опредѣленъ отъ църквата — 23 априлъ, по всички изчисления на науката, противъ която църквата нѣма абсолютно нищо — защото църквата не е противъ науката — 23 априлъ е сега; азъ, държавата, която имамъ всички срѣдства, всичката възможностъ да узная и проверя точно датата, установявамъ, че 23 априлъ е днесъ, а не слѣдъ 13 дена, както вие мислите, и заради туй днесъ ще празнуваме 23 априлъ“. Нищо нѣма противъ догмитъ, никаква спѣнка нѣма да се срещне.

Азъ, както въ комисията, тъй и тукъ, правя една отстъпка, ако щете. При всичко че бихъ мислил, че трѣбва изобщо да се приеме тази реформа, но може да се направятъ едно изключение, що се отнася до подвижнитъ празници, до тѣхъ наречената пасхална — Великденъ и всичкитъ празници, които вървятъ слѣдъ Великденъ: Четридесетница, Петдесетница и пр. Защото църквата ги изчислява по извѣстенъ начинъ ѝ начинътъ, по който ги изчислява, нѣма нищо догматично, нито пъкъ противоречи въ нѣщо на календара. Но съ новото изчисление, казватъ нѣкои, може

да съпадне нашиятъ Великденъ съ този на еврейтъ, а това не било позволено отъ догмитъ на църквата. Прѣкрасно, нека оставимъ църквата да си опредѣля Пасхата, както ще, но да не попаднемъ въ друга крайностъ. Защото, г-да, ако ние желаемъ да приемемъ единъ календаръ, и го приемаме напълно въ нашата страна, то е за да прѣмахнемъ стария календаръ, за да вървимъ наравно съ другитъ цивилизовани народи, да приемемъ напредъ. А ние въ сѣщностъ ще въведемъ и установимъ пакъ два календара: григориански календаръ и църковенъ календаръ. И тогава попадаме въ едно противорѣчие съ чл. 4, който глобява даже лицата, които употребяватъ въ извѣстни отношения другъ календаръ, освѣнъ новия. Защото църквата, г-да, ако ѝ се даде свобода да празнува своитъ празници тъй, както тя разбира — а тя го разбира съ останалитъ православни църкви, т. е. по стария календаръ — цѣлвата нѣма да се подчини и да ѝ каже: „Азъ празнувамъ Георгьовденъ на 5 май“. Тя никой пътъ нѣма да каже това. Тя ще каже: „Азъ празнувамъ Георгьовденъ на 23 априлъ. 23 априлъ е, когато азъ го разбирамъ, защото рускиятъ, цариградскиятъ, антиохийскиятъ и ерусалимскиятъ патриарси го разбиратъ така...“

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Св. Синодъ го разбира така.

Н. Бракаловъ: Св. Синодъ. Извинете за израза. — „Понеже тѣ го разбиратъ тъй, и азъ го разбирамъ тъй. Азъ не празнувамъ Георгьовденъ когато вие искате, а го празнувамъ на 23 априлъ и моятъ 23 априлъ е правъ“. Тогава или трѣбва да влѣземъ въ конфликтъ, или пъкъ ще трѣбва да приемемъ двоенъ календаръ. Що се отнася до църковнитъ празници — може би, има набожни, църковни хора, между народа, ако ги нѣма въ Народното събрание...

Отъ лѣвия центъръ: А-а-а!

Н. Бракаловъ: „Ако ги има“, казвамъ. — ... ние пакъ ще се ръководимъ отъ стария календаръ и пакъ ще останемъ съ сѣция този календаръ.

Понеже цѣлътъ е такава, г. г. народни прѣдставители, менъ ми се струва, че ние непременно трѣбва да излѣземъ отъ това положение.

Най-удобното вѣрме за прокаране на тази реформа с сегашниятъ моментъ, г. г. народни прѣдставители. И да се обясня. Не искамъ да кажа, че това е, защото сега имаме военно положение, защото може лесно да се прокара и т. н., но защото сега правоотношенията между странитъ, благодарение на войната, сѣ толкова малки, толкова ограничени, и азъ просрочени по закона за мораториума, че, ако се просрочатъ сѣ още 13 дена, абсолютно никакъ нѣма да се почувствува. Затова сегашното вѣрме е най-удобно. Народътъ въ своята маса е на бойното поле и не знае даже днесъ понеделникъ ли е, четвъртъкъ ли е, 14 ли е или 15.

Отъ крайната лѣвица и отъ лѣвицата: А-а-а!

Н. Бракаловъ: Да, да. — И много по-лесно ще може тази реформа да се установи и прокара, когато народътъ се върне въ своитъ домове и намѣри въ страната една установена дата, на която ще се подчини и съ която ще трѣгне.

Главното възражение, г. г. народни прѣдставители, на противниците на тази реформа, тъй, както азъ я прѣдлагамъ, е: освѣнъ че тя противоречала на догмитъ на църквата — което нѣма абсолютно нищо вѣрно въ себе си — но още че останалата православна църква не приема това промѣненіе. Всички ви казватъ: „Да, това промѣненіе се налага“, всички признаватъ, че това промѣненіе, по науката, е право, че то трѣбва да се приеме, но понеже останалата православна църква не го приема, то и ние не можемъ да го приемемъ. Argumentum a contrario: ако останалата православна църква го приеме, то и ние ще го приемемъ. Този аргументъ, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да признаемъ, е свършено несъстоятеленъ. Защото, ако едно нѣщо е право, ако едно нѣщо е истинско, ние не трѣбва да гледаме кой го е приелъ и кой не, а да го приемемъ ние първи, и нека другитъ ни послѣдватъ. Християнството ние приехме прѣди руситъ, и тѣ ни послѣдваха; ние бѣхме въ това отношение тѣхни учители, ние ги покрѣстихме. Какво ни прѣчи да въведемъ календара и да ги видимъ да ни послѣдватъ слѣдъ 10—20 години, ами да ча-

каме всички да го приемат, та тогава и ние да го приемем? Съ други думи, ако се давят всички, да се давим и ние? Не, г-да, когато ние сме всички убедени — и въ това отношение няма два мнения — нека го приемем. Всичките оратори, които се изредиха да говорят по този въпрос, признават единодушно, че календарът трябва да се измени, че старият календар е погрешен, че той е с 13 дена назад и затова трябва да избързаем с 13 дена. Не трябва да чакаме да видим, какво ще правят руският, гръцкият и други народи, а да приемем новия календар, защото сме убедени, че тази реформа е правилна и належаща. И когато почитаемото правителство и внесе, да я приемем тъй, както я внесе то.

Партизаните на тѣзи, които не желаят да се приеме новият календар и въ църковно отношение, г. г. народни представители, според мене, даже тук кроят единъ капанъ на правителството или на болшинството, което внесе този законопроектъ, да ги накаратъ, съ други думи, да приемем единъ осакатенъ законопроектъ. Защото, когато се приеме единъ такъвъ законопроектъ, намѣсто да въведемъ единъ календаръ — както поне досега имахме, а само въ външните ни отношения съ търговския и финансовъ святъ употребявахме новия календаръ, дѣто трябваше — сега именно ще попаднемъ въ дуализъмъ, сега именно ще попаднемъ въ всичките неприятности и противоречия, които ще ни създаде наличността на два календара въ страната, сега именно ще попаднемъ въ употреблението на два календара, намѣсто единъ. И намѣсто да вървимъ по правия пътъ, по пътя на напредъка, ще бѣдемъ напротивъ, спънати.

Заради туй азъ пакъ ще моля почитаемото правителство да се съгласи съ предложението, което прави: чл. 5 да си остане тъй, както е, но да му се прибави последниятъ, пасажъ на стария чл. 6, а именно: „Установенитъ въ закона за празниците неприкажествени дни, господски и светийски, ще се празнуватъ на същитъ дати по новия стилъ“; слѣдъ това: „Пасхалията ще се празнува по изчисляването на българската православна църква“, и слѣдва по-нататъкъ чл. 6, както е въ проекта на комисията. Тогава, г-да, ние ще имаме само единъ календаръ, ще тръгнемъ направо съ науката и съ всички други останали цивилизовани народи.

Приемането на тази реформа не трябва да ни уплаши ни най-малко: тя ще бѣде наложена на църквата безъ абсолютно никакви роптания отъ нейна страна и безъ никакво, какъ да кажа, нежелание. Но никой пътъ не можемъ да се надѣваме, че ако оставимъ църквата свободна, тя сама ще дойде да се присъедини. Църквата, аска, се намира въ едно недоумѣние. Тя е сега изолирана отъ другитъ църкви, не може да кореспондира и не може да се разбере съ тѣхъ, както би желала и не желае да вземе прѣдъ църковници, прѣдъ тѣхъ наречения православенъ святъ, тази отговорностъ, да каже: „Да, ние се съгласихме, изрично казахме на правителството, че ще приемемъ тази реформа“. Но когато вие я наложите, църквата ще бѣде радостна. Защото и въ църквата, между нашитъ върховни духовни пастори, има хора интелигентни, тѣзи хора ще бѣдатъ доволни, че тази реформа имъ се налага, защото тогава ще иматъ извинение; ще кажатъ: „Намъ ни се наложи, и ние приехме“. Тѣ бѣгатъ отъ отговорностъ. Нека правителството вземе отговорностъ, нека правителството наложи тази реформа, църквата — азъ съмъ убеденъ — съ удоволствие ще я приеме.

Прѣдседателятъ г-ръ И. Момчиловъ: Има думати г. д-ръ Александъръ Гиргиновъ.

Д-ръ А. Гиргиновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Така, както се прие законопроектътъ на второ четене, ще трябва да се счита, че онова положение относително църковнитъ празници, което бѣше въ закона на първо четене, пада, и че, слѣдователно, Народното събрание не ще се занимава, нито ще рѣшава въпроса относително празнуването на господските и светийски празници и този въпросъ, слѣдователно, като е, съгласно конституцията, извънъ компетенцията на законодателното тѣло, остава чисто църковенъ въпросъ, съ който въ бѣдаше, ако трябва нѣкой да се занимава, то ще бѣде църквата, но не и българското законодателно тѣло — Народното събрание. Това е смисълътъ на законопроекта, прѣдставенъ днесъ отъ комисията. Въ комисията, безспорно, имаше мнение и противно на това, което се прокарва въ тази редакция на законопроекта, прѣдставенъ днесъ на второ четене, и това противно мнение се защитаваше отъ г. Бракалова, който и днесъ

счете за свой дългъ да го изнесе — тукъ отъ трибуната и да моли народното прѣдставителство да се съгласи съ него. Г. Бракаловъ е по-близъкъ до старото гледище на законопроекта, но и той не е напълно съгласенъ съ всичко, което се прокарваше въ първата редакция на законопроекта, защото и той прави едно отстъпление. Това отстъпление се отнася до пасхалнитъ празници. Г. г. народни представители! Предложението на г. Бракалова не може да се приеме, както не се одобри и отъ комисията, затова, защото то се оборва отъ всички съображения на г. Бракаловъ по отношение на пасхалнитъ празници. Защото, ако Народното събрание не може да установи нови дати за празнуването на всичките църковни празници, въ това число и на движущитъ се пасхални празници, то очевидно е, че този мотивъ е и противъ предложението на г. Бракалова относително пасхалитъ. И главниятъ мотивъ, който накара и висшестоя на самия законопроектъ да измени първоначалното гледище на законопроекта, е слѣдниятъ. Понеже както пасхалитъ, така и всички църковни празници се уреждатъ отъ църковнитъ канони, отъ постановлението на църквата, задължителни и измѣняеми само отъ църквата, то ще трябва да се заключи, че, както по отношение на пасхалитъ, така и по отношение на всички други църковни празници, ние не трябва да правимъ никакви реформи, не трябва да измѣняваме датитъ на празнуването отъ страна на нашата православна църква. И азъ мисля, че същото онова, което кара г. Бракалова да иска да не се приема изчислението на пасхалитъ по григорианския календаръ, ще трябва да убѣди и него и насъ да не приемаме онова, което той прѣдлага по отношение неподвижнитъ църковни празници. Установенитъ църковни празници ще трябва да се празнуватъ въ единъ и същи день отъ цѣлата православна църква, защото тя е една, недѣлима, защото всичките православни християни по схващането и на човѣшки разумъ, по схващането и на нашата православна вѣра, ще трябва да извършватъ всички свои свещени дѣйствиия и да отправятъ своитъ молитви къмъ Бога въ едно и също време. Ето защо не може, слѣдователно, да се направи никакво отстъпление по отношение неподвижнитъ църковни празници. Слѣдователно, гледището на г. Бракалова отъ каноническо становище е напълно погрѣшно; то е свършено погрѣшно и отъ гледище на практичността. Безспорно, по нашето схващане, най-добре би било да няма подобна календарна реформа сега засега, защото календарната реформа ще трябва да се уреди по-обстойно; ще трябва да засегне малко по-дълбоко цѣлия животъ на българския народъ. Но ако се въвежда календарна реформа само по отношение на гражданскитъ празници, то обръкването не ще бѣде тъй голямо, за да се мисли, че гражданскитъ календаръ не ще може да бѣде въведенъ въ нашата страна, обръкване, може би ще има за простолудие, но това обръкване на проститъ хора не значи още, че то е единъ аргументъ за въвеждането на църковния григориански календаръ. Та съображенията на г. Бракалова и въ това отношение не сж умѣстни и, струва ми се, не могатъ да убѣдятъ народното прѣдставителство.

(Прѣдседателското мѣсто заема прѣдседателятъ)

Азъ взехъ думата главно по другъ единъ въпросъ, който мисля, че ще трябва да се освѣтли, главно отъ г. министъръ-прѣдседателя, за да бѣде въпросътъ уясненъ и за да няма въ бѣдаше нѣкои недоразумѣния.

Въ нашия законопроектъ, както ни се представи на второ четене, се говори за врѣмеброемето, говори се същевременно и за правотворнитъ събития, датитъ на които ще се изчисляватъ, вмѣсто по досегашния юлиански календаръ, по новия — григориански календаръ. Обаче въ нашето законодателство, въ нашия правовъ и държавенъ животъ има дати, които не сж свързани по необходимостъ, или по същество, нито съ самото врѣмеброеме, нито съ нѣкакво си правотворно събитие, и слѣдователно, за тѣхъ дати трябва да се дадатъ нѣкои освѣтления, да се дадатъ нѣкои обяснения въ самия законъ, та да няма въ бѣдаше недоразумѣния и криви тълкувания при прилагането му. Думата ми е за онѣзи дати, които се намиратъ въ закона за празниците. Г. г. народни представители! Законътъ за празниците се отнася, както до църковнитъ господски и светийски празници, така и до народнитъ, националнитъ и държавни празници, и провъзгласява известни празници отъ двата вида за официални на известни дати. Сега въпросътъ е: дали тѣзи дати въобще ще трябва да се изчисляватъ по новия календаръ — григорианския, или ще трябва да останатъ въ сила като фиксирани въ единъ законъ и да се счита, че трябва да се изчисляватъ пакъ по юлианския календаръ? Въ закона за празниците имаме единъ църковенъ праз-

никъ, да кажемъ, 6 януарий — Богоявление. Тамъ е казано, че българската държава ще празнува като официаленъ църковенъ празникъ деня 6 януарий, Богоявление. Пита се сега: на 6 януарий по григорианския календаръ или по юлианския държавата ще празнува Богоявление? Това е важно да се знае, защото би могло да се даде едно тълкувание, че държавата ще си празнува 6 януарий, единъ официаленъ празникъ, по григорианския календаръ, а пъкъ църквата, понеже не се засъга съ нищо отъ този законопроектъ, ще си празнува тоя празникъ Богоявление не на 6, а на 19 януарий. По тоя начинъ вие ще имате единъ официаленъ, светийски господенъ празникъ, който не ще съвпадне съ чисто църковния празникъ.

**К. х. Калчевъ:** Ами отъ знаете, че и църквата нѣма да празнува по новия календаръ? Нали става едно размърдане!

**М. Такевъ:** Г. министърътъ знае.

**А. Малиновъ:** Той иска г. министър-прѣдседателъ да разясни именно това.

**С. Костурковъ:** Мнѣнието на църковната властъ се знае.

**К. х. Калчевъ:** Нищо не значи едно писано писмо.

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** Г. г. народни прѣдставители! Самиятъ въпросъ, който ми отпрати г. Калчевъ, свидѣтельствува, че дѣйствително може да има недоразумение въ страната. Отъ зная? Не е важно отъ зная азъ сега, въ настоящия моментъ, но важно е, какво знае законодателното тѣло. Когато българското Народно събрание е вотирало закона за празниците, то се е основавало на извѣстни установени работи, то е имало прѣдъ видъ датитѣ на църковнитѣ празници и тогава е законодателствувало. Така се е законодателствувало всѣкога, когато се е издавалъ законъ, относещъ се до църковни празници. И ако ние сега издаваме единъ законъ, който ще засъга празнуването на празниците, и то както отъ църквата, така и отъ държавата, ще трѣбва да застанемъ на опрѣделено становище. Г. Калчевъ си мисли, че той ще убѣди народа съ своето схващане на каноническото право, българската православна църква да празнува Богоявление на 6 януарий 1917 г. по новия стилъ.

**К. х. Калчевъ:** Възможно е.

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** Нека г. Калчевъ бѣде сигуренъ, че това нѣма да го има въ българската православна църква. А и това, което прѣдполага г. Бракаловъ, като твърди, че у насъ имало просвѣтени духовници на неговото мнѣние, не е вѣрно; такива нѣма.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** Не може да има просвѣтенъ православенъ духовникъ, който да изразява своята просвѣтеностъ въ това, че празнува църковенъ православенъ празникъ на една друга дата отъ онази, на която се празнува отъ общата православна църква.

**П. Даскаловъ:** Добръ прѣпорѣчватъ нашитѣ свещеници, тогазъ.

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** Та ако мисли и г. Бракаловъ, че ще има просвѣтени духовници и ако г. Калчевъ е наклоненъ да възприеме гледището на г. Бракалова, както бѣ наклоненъ въ комисията, която разгледа законопроекта, това показва само едно, че тѣ ще искатъ да има именно непросвѣтени духовници, които да направятъ отстъпление отъ каноническитѣ постановления на нашата православна църква, че ще трѣбва да намѣрятъ хора, които по извѣстни съображения или за угода на извѣстни личности въ България да отцепятъ българската православна църква отъ общото православие. Та, слѣдователно, не нѣкаква просвѣтеностъ, а напротивъ — една заслѣпеностъ или едно недобросъвестно изпълнение на дѣлътъ може да продиктува на единъ български духовникъ да се съгласи съ това чудовищно гледище, споредъ което българската православна църква, която отъ 1000 години празнува своитѣ църковни празници въ единъ и сѣщитъ денъ съ общата православна църква, сега пъкъ въ 1916 и 1917 г. да празнува сѣщитѣ празници на други дни, и то съ отстъпление отъ гледището на общата православна църква. Слѣдователно, този въпросъ е извънъ

нашето разбиране, не може да има такъвъ единъ въпросъ за насъ. И ако възприемемъ гледището на г. Калчева и на г. Бракалова, ние въобще не ще можемъ да издадемъ единъ законъ, който да бѣде прецизенъ, ясенъ, категориченъ и да не внесе нѣкакъвъ смутъ въ нашата страна.

Сега, г. г. народни прѣдставители, думата ми е за празниците, които сѣ установени въ закона за празниците и които се празнуватъ отъ официалната държавна властъ. Желателно е въ самия законъ да се каже, че ще се празнуватъ и отъ държавата тогава, когато ще ги празнува българската православна църква. Такова едно положение ще трѣбва да бѣде внесено въ законопроекта, за да може да има една яснота, и вѣрвамъ, че съ такова положение и самъ г. министър-прѣдседателъ ще се съгласи. Освѣнъ това г. министър-прѣдседателъ се съгласи съ всички насъ, които бѣхме въ комисията и заяви, че тази реформа съ нищо не ще засегне прѣдъ всичко църквата, и второ, че тя съ нищо не засъга закона за празниците. И сега, ако народното прѣдставителство и г. министър-прѣдседателъ не се съгласятъ съ новата алинея къмъ чл. 5 на законопроекта, каквато азъ ще прѣдложа, главно относяща се до закона за празниците, тогава ще трѣбва г. министър-прѣдседателъ да направи една декларация, за да нѣма тая мъгла и за да нѣма нѣкои недоразумѣния въ бъдаще. Азъ искамъ да се прибави къмъ този чл. 5 една алинея втора, която е само за уяснение на съотношението между новия законъ и закона за празниците, за да нѣма абсолютно никакво разногласие въ тая работа. Пъкъ ако иска църквата нѣкой денъ да празнува своитѣ църковни празници на други дати, по григорианския календаръ, тази редакция нѣма въ нищо да попрѣчи, защото тогава вече държавата ще вземе актъ, че нашата църква празнува на други дати своитѣ празници и, както въ 1911 г. и по-рано въ 1900 г. е издавала закони за празниците, пакъ може да урегулира тая материя съ новъ законъ.

Та втората алинея къмъ чл. 5, която искамъ да се приеме отъ почитаемото народно прѣдставителство и съ която, доколкото разбирамъ, и г. министър-прѣдседателъ може да се съгласи, е слѣдната: чл. 5 казва: (Чете) „Държавнитѣ и народнитѣ празници, както и онѣя на царския домъ, се празнуватъ, както слѣдва“ — по-нататъкъ сѣ изброени тѣзи държавни и народни празници; сега втората алинея ще гласи така: (Чете) „Останалитѣ църковни и народни празници, упоменати въ закона за празниците — които сѣ тамъ упоменати, защото г. министър-прѣдседателъ каза, че този законъ не се засъга отъ новата реформа — ще се празнуватъ на съответнитѣ дати, изчислени по новия стилъ — григорианския календаръ“.

**П. Паскалевъ:** На кои дати?

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** На сѣщитѣ дати, но 6 януарий изчислено вече... (Смѣхъ отъ дѣсницата)

**А. Христовъ:** Значи на сѣщитѣ дати!

**Министър-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Много е право това.

**Д. Кьорчевъ:** Така приемаме.

**Прѣдседателъ:** Оставете оратора да си направи прѣдложението.

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** (Къмъ лѣвицата) Не е ли вѣрно?

Отъ лѣвицата: Не е вѣрно!

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** Моля ви се, чакайте, тукъ има едно недоразумѣние. (Смѣхъ отъ дѣсницата) (Чете) „Останалитѣ църковни и народни празници, упоменати въ закона за празниците, ще се празнуватъ на съответнитѣ дни...“

**А. Коновъ:** Да, дни, а не дати.

**Д-ръ А. Гиргиновъ:** ... изчислени по новия стилъ. (Смѣхъ отъ дѣсницата)

**П. Даскаловъ:** Значи, написали му бѣлѣжката и той не я разбралъ. (Възражения въ лѣвицата)

**А. Христовъ:** На сѣщитѣ дни, както въ закона.

М. Такев: Трѣба да се каже: „По юлианския календаръ“.

С. Костурков: „На спичитѣ дни“, и точка.

П. Даскалов: Г-да! Който му е написалъ бѣлѣжката, да отиде да я поясни по-добре, защото той не я е разбралъ.

Д-ръ А. Гиргинов: Нѣма нужда, г. Даскалов, да ми продавате Вашето остроумие тукъ.

П. Даскалов: Не е остроумие, ами тѣлчките тукъ половинъ часъ и се забъркаха като куче въ кълчища.

Д-ръ А. Гиргинов: Азъ знамъ добръ какво искамъ и нѣма защо да мислите, че нѣкой се бърка. Вие искате да забъркате Народното събрание, а не азъ. Тукъ е само едно събъркване на календара — тия празници ще се празнуватъ на съответнитѣ дати, изчислени по юлианския календаръ; това искахъ да кажа. Азъ го написахъ много наскоро; имахъ прѣдъ видъ, че григориянскиятъ календаръ върви 13 дена напредъ, слѣдователно, смѣтамъ, че трѣба да вървимъ по григориянския календаръ. Това е, което искахъ да кажа.

Д-ръ К. Провадалиев: Сега не е върно. Вие сте правъ въ първата редакция. Денътъ 6 януарий ние ще го наричаме 19 януарий.

Д-ръ А. Гиргинов: Това именно искамъ и азъ.

С. Дойчинов: Първата редакция е права. Да се каже: „Въ съответнитѣ дни“.

Д-ръ К. Провадалиев: Намѣсто 6 януарий, ще кажете 19 януарий. (Глъчка)

Д. Драгиев: Тази бъркотия показва, че трѣба да се оттегли законопроектътъ за календара.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, оставете г. Гиргинова да си направи прѣдложението и да свърши.

Д-ръ А. Гиргинов: Добавката, която искамъ къмъ члена, гони слѣдната цѣль: — вие я разбрахте много добръ — известни официални царски празници ще се празнуватъ . . . (Глъчка)

Прѣдседателъ: Оставете оратора да си изкаже мнѣнието.

Д-ръ А. Гиргинов: Азъ бихъ желалъ г. министъръ-прѣдседателъ да направи декларация: първо, тия официални царски празници, които сѫ поменати въ закона за празниците и, второ, народнитѣ наши празници, поменати въ закона за празниците, които не се визиратъ въ чл. 5 отъ новия законопроектъ, кога ще бждатъ празнувани. Азъ искамъ да се укаже въ закона, че, които сѫ църковни празници, ще се празнуватъ заедно съ църквата, а национарнитѣ празници ще се празнуватъ пакъ на известни дати, както сѫ се празнували досега, по григориянския календаръ, защото григориянскиятъ календаръ не отиѣня никакъвъ празникъ — така заяви вчера въ комисията г. министъръ-прѣдседателъ. Трѣба, слѣдователно, да се каже, понеже има установени дати 6 януарий, 23 априлъ и пр. и пр., тия дати какъ ще се считатъ, какъ ще се изчисляватъ. Имаме по григориянския календаръ 6 януарий и по закона за празниците имаме пакъ 6 януарий, но коя дата ще бжде официална по този законъ, на кой денъ ще се празнува?

Д-ръ К. Провадалиев: По датата въ стария законъ плюсъ 13 дена.

Д-ръ А. Гиргинов: Именно това искамъ да се каже въ закона, за да нѣма недоумѣние. Азъ прѣдлагамъ слѣдната редакция и не претендирамъ, че не може да бжде измѣнена въ нѣкоя частъ — може, но да прокараме тази мисль въ закона, за която азъ държа толкова много, именно, че останалитѣ църковни и народни празници, упоменати въ закона за празниците, ще се празнуватъ на съответнитѣ дати изчислени по юлианския календаръ. Въ 1917 г. ще се пита: кога е 6 януарий по юлианския календаръ? Тогава и тогава, знае се. Но на този денъ ние нѣма да имаме 6 януарий, а 19 януарий. Ето защо азъ мисля, че това прѣдло-

жение е напълно хармонично съ гледището на г. министъръ-прѣдседателя, напълно е хармонично съ принципа, който е легналъ въ законопроекта, внесенъ на второ четене и, слѣдователно, нѣма никакви прѣчки за неговото приемане.

Прѣдседателъ: Има думата г. Кръстю Пастуховъ

К. Пастухов: Само нѣколко думи ще кажа. Г. г. народни прѣдставители! Констатирамъ, че неразбория се яви по опредѣлянето на празниците, която произтича отъ това, че както набързо е изработенъ законопроектътъ, тъй също и много набързо се иска неговото приемане. Бихме могли да излѣземъ отъ това положение, доколкото то би могло да се корегира, като се признае една двойственостъ на календара, само ако законодателното тѣло строго стои на принципа, че урежда чисто и просто единъ граждански календаръ, който не засѣга никакъ религиознитѣ празници. Стрoимъ ли на тази база, тогава по-лесно би могълъ да се уреди въпросътъ. Ето защо трѣба да се отхвърлятъ всички прѣдложения, които идатъ да опредѣлятъ врѣмето за празнуване на религиознитѣ празници, защото тогава законопроектътъ ще напусне онази база, на която той е стѣпилъ отъ самото начало и благодарение на която стана възможно гласуването му тукъ въ Събраниято.

Ако дѣйствително така се постави въпросътъ, тогава се налага нужда или отъ една министерска декларация, че законътъ не засѣга религиознитѣ празници, или още по-добре отъ единъ изриченъ текстъ, който да прѣдостави това право на другитѣ власти, които сѫ компетентни да уреждатъ религиознитѣ празници, т. е. църковнитѣ празници. Чл. 6, споредъ мене, не разрѣшава въпроса, защото той говори, че ще се издаде единъ правилникъ, който ще уреди подробноститѣ на закона. И погледнато строго отъ гледна точка на закона ще се счете, че правилникътъ ще урежда подробноститѣ на григориянския календаръ. Правилникътъ нѣма да урежда времето за празнуването на религиознитѣ празници, а ще урежда само подробноститѣ, които засѣга само григориянскиятъ календаръ и които се визиратъ отъ първи до пети членове. Слѣдователно, ние ще приемемъ единъ законопроектъ, въ който никѣдъ изрично нѣма да стои какъ ще поставимъ съ религиознитѣ празници. Но ще се яви въпросътъ: въ сила ли е законътъ за празниците, гласуванъ по-рано, толкозъ повече, че тукъ нѣма единъ текстъ, който да казва, че законътъ за празниците или всички закони, които противорѣчатъ на настоящия, се отиѣняватъ. Напр., въ чл. 5 измѣняваме врѣмето за празнуване на народнитѣ, царскитѣ и държавни празници и мѣваме въ противорѣчие съ закона за празниците — законодателътъ си създава чрезъ своята воля едно ново законоположение. Но за религиознитѣ празници, които сѫ уредени въ закона за празниците, ние нищо не казваме. Не съмъ присъжествувалъ въ комисията, но ако мнѣнието на комисията е било, че чл. 6 ще опредѣли това положение, то, споредъ менъ, е погрѣшно, защото този правилникъ, който ще се издаде, ще трѣба да урежда само гражданската частъ, а не и религиозната. Най-разумно би било, ако се кажеше, че настоящиятъ законъ не засѣга религиознитѣ празници, което значи, че уреждането имъ ще се прѣдостави на църковната власть. А още по-добръ би се изчерпилъ въпросътъ, ако г. министъръ-прѣдседателъ направи изъяснение, а не да ни остава да стоимъ въ тъмнината, че религиознитѣ празници не се визиратъ въ настоящия законопроектъ, нито правилникътъ, който ще се издаде по чл. 6, визира религиознитѣ празници. Тѣхното опредѣляне ще става или както е било досега, или, ако духовната власть намѣри, че трѣба да го празнуваме едноврѣмѣнно по датитѣ на григориянския календаръ, и то може да се приеме. Тѣй щото по-подходяща би била една редакция, която да казва: „Настоящиятъ законъ не засѣга религиознитѣ празници“. Може да се приеме като една забѣлѣжка къмъ чл. 5 и тогава ще остане чл. 6, който ще ви даде право да издадете правилникъ за уреждането на визираната въ закона материя.

Прѣдседателъ: Има думата г. Константинъ х. Калчовъ.

К. х. Калчов: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ мислѣхъ, слѣдъ разискванията и дебати, които станаха вчера въ комисията, че тъй както е редактиранъ проектътъ, ще се приеме, обаче виждамъ, че пакъ има възражения и това ме принуди да взема думата.

Този законопроектъ е чисто и просто за лѣтброенето и азъ бихъ направилъ само отъ единъ членъ законъ, а на-



стоящиият има много членове и голѣма мотивировка. Не е вѣрно това, което нѣкои казватъ, че не била компетентна държавата да опредѣли кои дни сѫ присѣствени и кои неприсѣствени; само държавата е компетентна. По въпроса за присѣственитѣ и неприсѣственитѣ дни църквата нѣма право да се мѣси.

М. Такевъ: Тѣй.

К. Пастуховъ: Нѣма споръ.

К. х. Калчовъ: Защо тогава искате декларация отъ министъръ-прѣдседателя?

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Нѣма нужда отъ декларация, много ясно е работата.

К. х. Калчовъ: Демократическото правителство много умѣстно махна нѣкои празници, които църквата тачи. Слѣдователно, ние сме компетентни да кажемъ кои сѫ неприсѣственитѣ дни, въ които държавата ще разрѣши на чиновницитѣ да не отиватъ въ писаницата. Правителството ето какво ни казва: ние правимъ на основание на науката законъ за лѣтоброенето, оттамъ нататѣкъ имаме законъ за празницитѣ, гдѣто е казано кои празници сѫ неприсѣствени дни и гдѣто сѫ означени и датитѣ имъ. Прочее, излишно е да искаме отъ правителството да каже по кой календаръ ще празнуваме. Какъ може да смѣтате, че правителството би могло да иска църквата да празнува по стария календаръ? Защо излизате отъ тази изходна точка, че църквата непрѣмѣнно ще бѣде упора на реакцията? Защо г. Гиргиновъ казва: „Нима г. Калчовъ мисли, че така е просвѣтено духовенството, че изведнѣжъ ще приеме това, което науката изисква“. И защо послѣ си противорѣчи като казва: „Нима мислите, че има такова непросвѣтено духовенство, което ще отстѣпи отъ канониката, който отъ години е слѣдуванъ? Азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, че имаме достатъчно просвѣтено духовенство, което ще разбере възгледа на държавата и ще прѣгърне туй, което науката нарежда. Висшето духовенство може да бѣде упорѣно въ други работи, въ това, че не си гледа дължноститѣ, че не християнствува доколкото се слѣдва, но че не било достатъчно родолюбиво, не можемъ да го упорѣнемъ. То има своето минало, има своитѣ традиции, то е достатъчно родолюбиво, за да знае да бѣде гордо съ една църква, която е народна и е дала много добри плодове. Нашата църква, която е дала религията и писмеността на другитѣ славяни, защо да нѣма куража да излѣзе да каже, че, споредъ науката, тукъ има една погрѣшка, останали сме назадъ, и се поправаме. И азъ много съжалявамъ, дѣто нѣкои отъ господата, които, узнали може би възгледитѣ на нѣкои отъ висшето духовенство, именно че сѫ противъ, заклочаватъ, че църквата ще бѣде винаги противъ.

М. Такевъ: Може би.

К. х. Калчовъ: Азъ съмъ убѣденъ и поддържамъ въ комисията, че духовенството ще се убѣди, че трѣбва да възприеме възгледитѣ на науката. Азъ говорихъ по този въпросъ и не искамъ да ви отегчавамъ, но ще ви кажа, че въ самата Русия още въ 1750 г., при царуването на Екатерина II, е ставалъ въпросъ да се въведе григорианскиятъ календаръ. Това го има въ мемоаритѣ на астронома Кананова, който казва, че билъ въ Русия и прѣдложилъ още тогава на Екатерина II да се въведе григорианскиятъ календаръ. Тя е поискала, споредъ неговото казване, да се свѣщава съ нѣкои учени. Подиръ една седмица му отговорила: „Вие сте правъ; всички трѣбва да приемемъ новия календаръ, защото сме останали 12 дни назадъ, и празницитѣ си да слѣдваме по новия календаръ, освенъ за Пасхалията, който въпросъ може да остане да се уреди по-подиръ отъ църквата“. Виждате, че още прѣди единъ вѣкъ и половина въ Русия просвѣтени хора сѫ били на този умъ. Защо, обаче, не сѫ го възприели? Това е тѣхна работа. Казва се, че отъ практическа и научна гледна точка сѫ двата календара голѣми бъркотии ставатъ. Вие знаете, че пошитѣ, желѣзницитѣ и телеграфитѣ си служатъ съ новия календаръ. Защо и духовенството да не го възприеме? Св. Синодъ какъ ще кореспондира, какъ ще държи книгитѣ си и счетоводството си? Разбира се, по новия стилъ. Е добръ, ако възприемемъ това, нима ще оставимъ празницитѣ да се празнуватъ по стария стилъ? Защо тая непослѣдователностъ? Защо искате да санкционираме, както г. Гиргиновъ прѣдлага, че признацитѣ ще бѣдатъ въ съот-

вѣтствующи дни, по стария стилъ, т. е. по стария календаръ?

М. Такевъ: Защото ние съставляваме нераздѣлна частъ отъ източно-православната църква, слѣдователно, не можемъ да се отдѣлимъ отъ нея. Когато тази източно-православна църква ще промѣни своя календаръ, съгласно конституцията, ще се съгласимъ. Ние не можемъ да празнуваме на една дата, руситѣ на друга дата, ромѣнитѣ на трета, гърцитѣ на четвърта и православнитѣ японци на пета. Ние сме частъ отъ източната-православна църква, и затуй пасхитѣ ще опредѣлятъ отъ тази църква. Тѣ не се опредѣлятъ нито отъ руската, нито отъ българската, а отъ вселенската църква. Всѣка църква не може да опредѣля, то става общо.

Прѣдседателъ: Моля, г. Такевъ, оставете оратора да говори.

К. х. Калчовъ: Азъ схващамъ аргументацията на г. Такева, но пакъ поддържамъ, че тя не е много състоятелна. По съображенията, които изказахъ, азъ казвамъ, че ние не сме длъжни да се подчинимъ на гръцката църква, нито можемъ да чакаме да стане единъ съборъ отъ всички църкви, за да приематъ това.

М. Такевъ: Тѣкмо това поддържаме ние и затуй отхвърляме схизмата.

К. х. Калчовъ: Вие знаете, че нашата народна църква, по много по-важни въпроси се държи самостоятелно. Ние не трепнахме когато Веселенскиятъ патриархъ ни обяви схизматична. Слѣдователно, по единъ такъвъ наученъ въпросъ, когато стоимъ на здравата почва, азъ не се съмнявамъ, че църквата ще го възприеме. Това е моето дълбоко убѣждение, не можемъ да рѣшаваме да празнуваме по стария стилъ, ние оставяме свободни врата, като махваме чл. 6. Обаче съ новото прѣдложение ние дохождаме да вържемъ рѣшитѣ на църквата и да я кажемъ, че тя трѣбва да върви изъ стария пътъ. Това не можемъ да го направимъ и убѣденъ съмъ, че нѣма да се приеме прѣдложението на г. Гиргиновъ.

Нѣщо повече. Вие знаете, че този въпросъ не е догматически. Юлианскиятъ календаръ е билъ езически календаръ, възприеа го като наученъ, като правиленъ. По-после църквитѣ се раздѣлиха и при всичко това до XVIII вѣкъ, до папа Григорий XIII и дветѣ църкви, източната и западната, имаха единъ и сѣщи юлиански календаръ — догмитѣ различни, а календаритѣ еднакви. Това е явно доказателство, че не е имало никаква догматическа разлика. Тогава астрономитѣ доказаха, че сме останали 13 дни назадъ и се възприе григорианскиятъ календаръ. Каква догматика намирате въ празницитѣ? Оставямъ въпроса за пасхата, който се основа на пролѣтното равноденствие, но и тамъ има грѣшка, защото извѣстно е, че Никейскиятъ съборъ е считалъ 21 мартъ старъ стилъ за датата на пролѣтно равноденствие, а не 9 мартъ, както сега сме остали назадъ. Ако се върви по този логиченъ пътъ, трѣбва да се приеме 21 мартъ за дата на пролѣтното равноденствие. Въ това нѣма никаква догматика, нѣма вѣрски въпроси и въпросъ за свободата на свѣстѣта. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ поддържамъ, че не трѣбва да приемемъ това прѣдложение, а да изхвърлимъ 6 членъ, за да може църквата да приеме сама новото лѣточисление. Азъ съмъ убѣденъ, че правителството ще вземе мѣрки да състави една комисия отъ свѣдующи лица, които да опредѣлятъ празницитѣ.

Прѣдседателъ: Ще се гласува. Г. Гиргиновъ! Вие не сте дали прѣдложението.

Д-ръ А. Гиргиновъ: Понеже г. министъръ-прѣдседателъ не иска да направи никаква декларация, нѣма да направя прѣдложение, защото тогава може да се даде криво тълкувание на цѣлото законодателство. Ако иска г. министъръ-прѣдседателъ да обясни тѣзи въпроси, разбирамъ да дамъ прѣдложение.

Прѣдседателъ: Който приема чл. 5, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си видѣте рѣката. (Мнозинство) Приетъ.

Докладчикъ Н. Начевъ: (Чете)

„Чл. 6. Министерскиятъ съветъ ще издаде единъ правилникъ, утвърденъ съ царски указъ, съ който ще обясни подробноститѣ за прилагането на настоящия законъ“.

**Председателят:** Които приемат чл. 6, както се прочете, да си вдигнат ръката. (Мнозинство) Приетъ.

**Министър-председател д-р В. Радославов:** Само ще прибавя, че въ този правилник ще дадем нужните обяснения по прилагането на закона за новия календаръ, който то гласува сега.

**А. Христов:** Тръбва да знаем какъ.

**Министър-председател д-р В. Радославов:** То е ясно. Гласува се.

**Д-р К. Провадалиев:** Правилникът нѣма да противорѣчи на закона.

**Председателят:** Слѣдующиятъ пунктъ отъ дневния редъ е разглеждане предложението за одобрение царскитѣ укази № № 2, 3 и 4 отъ 24 януарий, № 5 отъ 30 януарий и № 7 отъ 25 февруарий 1916 г.

Г. секретарятъ ще го прочете.

**Секретарь д-р В. Черневъ (Чете)**

### „МОТИВИ

къмъ проекто-предложението за одобрение царскитѣ укази № № 2, 3 и 4 отъ 24 януарий, № 5 отъ 30 януарий и № 7 отъ 25 февруарий 1916 г.

Г. г. народни представители! По съображенията, изложени въ чл. 11 отъ закона за митницитѣ, който дава право на министра на финанситѣ да запрѣщава временно износа на нѣкои стоки, когато това запрѣщение се налага отъ икономически условия и нужди на страната или въ интереса на обществената безопасностъ, запрѣти се износътъ на нѣкои мѣстни и натурализирани чуждестранни стоки съ укази № № 2, 3 и 4 отъ 24 януарий, № 5 отъ 30 януарий и № 7 отъ 25 февруарий 1916 г.

Понеже споредъ чл. 13 отъ закона за митницитѣ тѣзи запрѣщения трѣбва да се внесатъ на одобрение отъ Народното събрание въ най-близката му сесия, то имамъ честь да ви представя нужното проекто-предложение за одобрение на тия укази.

София, 29 февруарий 1916 г.

Министаръ на финанситѣ: Д. Тончевъ.

### „ПРЕДЛОЖЕНИЕ

за одобрение царскитѣ укази № № 2, 3 и 4 отъ 24 януарий, № 5 отъ 30 януарий и № 7 отъ 25 февруарий 1916 г., отнасящи се за запрѣщение на износа вънъ отъ прѣдѣлитъ на царството на нѣкои артикули и градинарски семѣна.

„Членъ единственъ. Одобряватъ се царскитѣ укази както слѣдва:

„1. Указъ № 2 отъ 24 януарий 1916 г.

„Одобряваме да се запрѣти износътъ вънъ отъ прѣдѣлитъ на царството на всѣкакви гумени издѣлѣния и отпадѣцитѣ отъ тѣхъ. Това запрѣщение да влѣзе въ сила отъ деня на съобщението му до митницитѣ — 7 декемврий 1915 г.

„2. Указъ № 3 отъ 24 януарий 1916 г.

„Одобряваме да се запрѣти износътъ вънъ отъ прѣдѣлитъ на царството на безира (варено леноно масло). Запрѣщението да влѣзе въ сила отъ деня на съобщението му на митницитѣ.

„3. Указъ № 4 отъ 24 януарий 1916 г.

„Одобряваме да се забрани износътъ и новизността на разваленитѣ и негодни за идене животински и растителни масла. Това запрѣщение да има сила отъ 7 януарий т. г.

„4. Указъ № 5 отъ 30 януарий 1916 г.

„Одобряваме да се забрани износътъ вънъ отъ прѣдѣлитъ на царството на трицитѣ. Това запрѣщение да има сила отъ 7 септемврий 1915 г.

„5. Указъ № 7 отъ 25 февруарий 1916 г.

„Одобряваме да се запрѣти износътъ вънъ отъ прѣдѣлитъ на царството на градинарскитѣ и зеленчуковитѣ семѣна. Запрѣщението да влѣзе въ сила отъ деня на съобщението му на митницитѣ.“

**Председателят:** Които приематъ предложението за одобрение царскитѣ укази № № 2, 3 и 4 отъ 24 януарий, № 5 отъ 30 януарий и № 7 отъ 25 февруарий 1916 г., отнасящи се за запрѣщение износа вънъ отъ прѣдѣлитъ на царството на нѣкои артикули и градинарски семѣна, да си вдигнатъ ръката. (Мнозинство) Прието.

Слѣдва първото четене на законопроекта за опазване народното здраве въ врѣме на война.

Г. секретарятъ ще прочете доклада до Народното събрание и законопроекта.

**Секретарь д-р В. Черневъ (Чете)**

„Докладъ до Народното събрание.

Болеститѣ сѣ неизбѣжни съпътници на войната и повлияли се, тѣ покосяватъ не по-малко жертви, отколкото куршумитѣ и шрапнелитѣ. Миналата война ни послужи за най-добъръ урокъ. Къмъ втората половина на 1913 г. въ царството се появиха въ извѣстенъ размѣръ епидемии. Едногодишното продължение на войната заваля нѣкои населени мѣста, села и градове, въ крайно лоши хигиенически условия и безъ никакви сръдства за борба противъ епидемитѣ. Това даде възможностъ на болеститѣ да се появятъ въ по-силна форма въ много населени мѣста и трѣбваше да се развиятъ неимоверни усилия за прѣкратяването имъ. Опитътъ ни показа, че тамъ, дѣто общинскитѣ власти, подпомогнати отъ граждани и гражданки, сѣ дѣйствували енергично, болестта е взела незначителни жертви, а тамъ, дѣто сѣщитѣ власти сѣ били нехайни и не сѣ взели никакви мѣрки, населението е дало голѣми жертви, които на нѣкои мѣста сѣ достигнали  $\frac{1}{20}$  отъ цѣлото население.

При изключителнитѣ условия, създадени отъ войната, когато лѣкаритѣ сѣ въ редоветѣ на войската и обикновенитѣ хигиенически сѣвѣти сѣ въ невъзможностъ да работятъ, понеже повечето отъ членоветѣ имъ сѣ мобилизирали, налага се една особена, врѣмenna организация отъ наличнитѣ интеллигентни сили въ страната, за да бъдатъ взети необходимитѣ прѣдпазителни мѣрки противъ заразителнитѣ болести.

Още въ началото на днешната война сѣ особентъ „Правилникъ за опазване народното здраве“, публикуванъ въ брой 250 отъ 1915 г. на „Държавенъ вестникъ“, сѣ нареди да се образуватъ въ царството хигиенически сѣвѣти съгласно прѣдписанията на тоя правилникъ. Досега сѣ образувани 643 мѣстни сѣвѣти, рѣтъ които 64 градски и 579 селски, подъ ръководството на единъ централенъ хигиенически сѣвѣтъ въ София. На много мѣста, обаче, досега не сѣ образувани, въпрѣки всички настоявания на централния хигиенически комитетъ, общински хигиенически сѣвѣти.

Чрезъ настоящия законопроектъ въпросниятъ „Правилникъ за опазване народното здраве“ сѣ нѣкои малки измѣнѣния добива силата и значението на законъ и поради това честь ми е да помоля Народното събрание да го гласува.

София, 15 февруарий 1916 г.

Министаръ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве: **Хр. Г. Поповъ“.**

### „ЗАКОНОПРОЕКТЪ

за опазване народното здраве въ врѣме на война.

Чл. 1. За опазване народното здраве при изключителнитѣ условия, създадени отъ войната, урѣжда се въ София при Дирекцията на народното здраве единъ народенъ хигиенически сѣвѣтъ за всѣка градска и селска община.

Чл. 2. Народниятъ хигиенически сѣвѣтъ сѣ състои отъ: 10 души народни представители, посочени отъ министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве, отъ главнитѣ секретари на министерствата: вътрѣшнитѣ работи и народното здраве, народното просвѣщение, общественитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството, главния директоръ на желѣзницитѣ и пристанищата, директора на народното здраве, началника на военно-санитарната частъ, председателя и нахождѣщитѣ се въ София членове на Върховния медицински сѣвѣтъ, директора на народната библиотека, единъ началникъ на отдѣление при Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве и единъ представителъ на духовната властъ.

Чл. 3. Градскитѣ хигиенически сѣвѣти сѣ състоятъ отъ градокия кметъ за прѣдседателъ и членове народнитѣ представители, живущи въ града, окръжния управителъ или околийски началникъ, окръжния или околийския лѣкаръ, а въ тѣхно отсъствие тѣхнитѣ замѣстници, градския лѣкаръ или неговия замѣстникъ, старшия по служба директоръ на гимназията или прогимназията, прѣдседателя на главнитѣ учители и старшия учител на народнитѣ училища, градоначалника, коменданта на града, мировия съдия и единъ свещеникъ.

Чл. 4. Селските хигиенически съвети се състоят от общинския кмет за председател и членове: секретар-бирника, народните представители, живущи в селото, директора на прогимназията или главния учител, един свещеник и двама общински съветници.

Чл. 5. Народният хигиенически съвет ръководи дейността на всички хигиенически съвети чрез даване нужните наредения, упътвания и заповеди.

Чл. 6. Градските и селски хигиенически съвети действуват самостоятелно и съгласно упътването на народния хигиенически съвет.

Чл. 7. Членовете на хигиеническия съвет са отговорни лично пред законите за отпускане или неизпълнение длъжностите, с които са натоварени съгласно този правилник.

Чл. 8. Назначението на хигиеническия съвет е да надзирава чистотата на жилищата, по улиците, площадите, кладенците, чешмите, бръговете на реките, месопродавниците, фабриките и работилниците; да посочват на населението всички мерки за предотвратяване от епидемическите болести и въобще да работят за прилагането на нареденията на народния хигиенически съвет.

Чл. 9. Хигиеническия съвет заседава редовно веднъж в седмицата и извънредно всеки път, когато бъдат поканени от председателя.

Чл. 10. Във заседанията си хигиеническия съвет, освен разискване въпросите от тяхна компетентност, изслушват докладите на председателя на участковите комисии и вземат нужните решения за отстранение на намърените недостатъци.

Чл. 11. Хигиеническия съвет се конституира веднага и разделят населеното място — града или селото, на участъци. Хигиеническия съвет разпределят всичките учители, учители, свещеници, чиновници, известни интелигентни граждани и студенти за нужното число участъкови комисии.

Чл. 12. Всяка участъкова комисия трябва да се образува с оглед, щото в нея да влизаат преимуществено местни лица от участъка, в който ще действува комисията. Участъковата комисия си избира едно лице за председател.

Службата в участковите комисии е безплатна и задължителна.

Чл. 13. Участковите комисии посещават ежедневно клещите, улиците, площадите, фурните, кафенетата, кръчмите, ханищата, хотелите, фабриките, изворите, кладенците, чешмите, вадите и пр., находящи се в участъка. При посещенията си те разясняват значението на чистотата въ и около жилищата и следят за нейното спазване. Участковите комисии при посещение на жилищата разпитват, дали има болни от заразителни болести шарка, гърдо, продължителна треска и за заболелите стобачват на санитарната власт, лекар или фелдшер, ако има таква, в противен случай на кмета.

Чл. 14. При посещенията си участковите комисии по възможност обясняват на населението естествено на разните болести и начина за предотвратяване от тях, съгласно печатните наставления и правилата за предотвратяване от заразителни болести, издадени от Дирекцията на народното здраве.

Чл. 15. Всички лица, натоварени с известни длъжности по настоящия правилник, както и лицата, към които се обрънат хигиеническия съвет си известни разпоредения, са длъжни да изпълняват най-строга всички тези задължения и заповедите им, иначе те се предават на съдебните власти и отговарят по законите на страната. Всички военни и граждански административни власти са длъжни да бдят за своевременното и точното прилагане на настоящия закон.

Председател: Има думата г. Кръстю Пастухов.

К. Пастухов: Г. г. народни представители! Ето един законопроект, който би трябвало да заслужи сериозно внимание на Народното събрание, защото се отнася до санитарната организация в нашата страна и защото би трябвало, по повод на него, да се предизвикат разисквания, които да посочат нежелателните досегашни санитарно дело, за да се вземат всичките необходими и наложителни мерки за предотвратяване на страната и войската от заразителните болести и епидемии. Вярвам, че колкото и в тронното слово да се правеше намек, че България с написаното си в войната ще ускори сключването на мира и че двата големи воюващи групировки стоят към развързка; с пак събитията и времето дой-

доха да ни убият, какво войната на общия фронт ще продължава и че трябва, трябва погледнато, да се освободим от всички онзи оптимизъм за едно скорошно сключване на мира, който, може би, е ръководил нашето управление през дните на обявяването на българската мобилизация. Ако на общия фронт между двата борящи се страни не може да има затишие и тв сж в началото си на голъми военни сражения, краят и резултатът на които не се вижда още, то и нашето положение се явява доста затруднено, защото ние ще продължаваме да водим един живот на военна нота и, може би, на война, която най-благоприятствува за разпространението на заразителните болести. Дали общата война ще продължи до края на тази година или и през идущата година, както някои искат да прокобавят, това не е материя, в която трябва аз да вляза. На всеки случай, макар да не е ръководител-песимизъмът, все таки не бива да бъдем и толкова голъми оптимисти, че да очакваме, наспоред досегашното развитие на събитията, да е предстоящ един мир между европейските държави, между европейските народи, който мир ще турне в спокойствие и нашата страна. Аз виждам даже, че България, след като завърши своята акция против Сърбия и завзе и освободи Македония, пак стои срещу мъчни и трудни времена и не е известно какво я очаква на утрешния ден. Може българската политика да се ръководи от желанието — и аз бих желал това желание да бъде искрено — да живее в мир и приятелство с съседните държави, за да избегне един по-нататъшен конфликт между нас и нашите съеди и, следователно, да направи положението, както на въоръжения народ, тъй също и на мирното население, по-спокойно и по-търпимо, доколкото това е възможно през периода на една война, но все пак ние не сме сигурни как ще се развият утр или в едно близко бъдеще събитията и на Балканите. Ние сме заобиколени от съеди, с които стоим — да се изразя с думите, недавна променени от г. министър-председателя — само в дипломатически или истински дипломатически отношения, а не в приятелски, което значи, че ние не сме сключали сношенията си, но че в всеки момент, по наша вина или по тяхно желание, можем да дойдем до положението да воюваме и с тях.

Голъмата война, г. г. народни представители, която увлече и нас, като ни постави на страната на известна групировка, на централните сили, и ни опълчи срещу силите на съглашението, тая голъма война предизвиква пертурбации в всички неутрални държави и ги вмъкна една до една, било принудително, било като ги ласкае с всички съдства, с които нейната дипломация разполага, в войната и ги прави приятели или свои неприятели. Тей че и Рومъния и Гърция, двест балкански страни, които ни заобикалят и на които поведението е загадка за българската политика, могат да се влияят от европейската дипломация, следователно, може да се очаква, че те ще се определят към едната или към другата страна и че едната или другата, в едно скорошно или далечно бъдеще ще излезе от положението на неутралитета и ще премине в фазата на война, за да защити своите национални интереси или за да запази, както обичат да се изразяват нашите съеди, статуквото, равновесието на Балканите, да възпре чрезмърното уголмяване на България, което може да стане в бъдеще опасно за интересите на Гърция и на Рومъния. Ние бихме желали — това е нашето желание отдавна — щото българската политика от своя страна да не прави крачка напред и да ни увлече в една вражда с който и да било от съседите, заобикалящи ни и един ден, ако избухне война между нас и някои от нашите съеди, да падне на нас вината. Ние бихме желали и настоявали — и Народното събрание в днешно време има тая длъжност да настоя — пред правителството, щото чрез потребния такт и умение да води своята политика, за да стои България всекога, от сепе нататък, в положение на отбрана, за да запази своите сили и да избегне какъвто и да било по нейна вина конфликт с нашите съеди. Ако Гърция или Ромъния, ръководени от свои интереси, намърят, че те трябва да застанат на страната на съглашението и да обявят война на България, тогава отговорността за тая война нека падне върху тях и тогава, разбира се, поставени в положение на война, ние ще трябва да се борим на два фронта. Но, поради липса на такт от наша страна, или ако в нас съществува твърд голъмо увлечение от успешите и силата ни, следователно и от възможността да предизвикаме една

отъ съседните държави въ война съ насъ, за да удовлетвори още наши национални въжделения, една такава политика, казвамъ, ще биде вредна за интереситъ на нашата страна и тя ще рискува да постави страната ни въ едно трудно положение. Ето защо длъжностъ е на Парламента и на правителството да бждатъ наясно, да си дадатъ смѣтка за тежкото врѣме, което прѣкарва нашата страна, за да не възбуждаме никого отъ нашитѣ съсѣди. И като имаме прѣдъ видъ, че мжчното положение е създадено вслѣдствие вмѣшването ни, като малка държава, въ една голѣма война, изходътъ и краятъ на която не зависятъ само отъ насъ, и ние ще бждемъ принудени да чакаме този край и да напъваме всички наши национални сили за по-скорошното ликвидиране на това положение, ние, естествено, трѣбва да държимъ една политика на отбрана, на прибраностъ, за да можемъ да изплуваме и да запазимъ до край напнатѣ сили. Не бива да си правимъ илюзии и прѣувеличения за тия сили, защото въ всѣко едно отношение България е една млада и незакрѣпнала страна и продължително време тя не може да устои и да посрещне всички трудности, които ще ѝ се изпрѣчатъ насрѣща. Нейната военна организация, както имаме случая досега да видимъ това тукъ, въ Народното събрание, не стои въ такава цѣлтуше положение, за да може да издържи една продължителна борба. Нейната санитарна организация — това ни говори и законопроектътъ — също тъй не е въ едно цѣлтуше положение, за да може тя да посрещне всички мжчнотии, както би могла да ги посрещне една голѣма и организирана държава, каквато е, напр., Германия, нашата съюзяница. Германия има една мощна, въ всѣко едно отношение комбинирана — и военна, и политическа, и санитарна — уредба на държавата, една организация, която, въ пълния смисълъ на думата, е пригодена да води война и да посрѣща съ най-малки жертви и съ най-малка тежестъ за населението всички трудности на войната, дори да създава, подъ военни условия, граждански животъ, търговия въ собствената си страна. Една Германия, казвамъ, може да изтърпи едно положение и може да го продължи за по-дълго врѣме, може да разруши, както я виждаме въ действителностъ да разрушава, очакванията на нейнитѣ противници отъ лагера на Съглашението, които смѣтаха, че чрезъ една борба на изтощение, чрезъ една борба на изолвиране на Германия отъ околния святъ, ще могатъ да я откъснатъ, да я сломятъ и да я принудятъ да сключи миръ. Това виждаме, че не става и нѣма да стане. Но не е тъй съ една България. Ние можемъ за кратко врѣме да посрещнемъ, несгодитѣ, дългото протакане, придружено съ всички онѣзи неслоди и съ всичката онази неспособностъ на нашата държавна организация да се притече на нуждитѣ на войната ние не можемъ да го изтраемъ и, слѣдователно, рискуваме да дойдемъ въ едно положение на разкапване.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, въпросътъ за санитарната организация трѣбва много да ни интересува, защото той засѣга и въпроса за нашия успѣхъ на фронта. Ако има епидемически болести на фронта или въ населението, то мощта на нашата армия ще намалѣе, а гражданскиятъ животъ въ страната ще заспи, както това глѣхмъ да станa прѣзъ годинитѣ 1912 и 1913, когато избухна холерата. Прѣзъ декемврий 1912 г. прѣзъ Чатаалджа нашиятъ воененъ неуспѣхъ, между другото, се дължи и на холерата, а прѣзъ 1913 г. въ врѣме на ромънското нашествие, когато холерата обхваща извѣстни кѣтове на България много силно, силъ цѣлиятъ граждански животъ, парализира всѣка дѣйностъ на публичната властъ — и на общинитѣ, и на полицията, и на окръжнитѣ лѣкари и на всички. Едно мъртво царуваше — азъ това по лични наблюдения го зная — едно мъртво въ истинската смисълъ на думата въ онѣи мѣста, дѣто холерата вземаше широки размѣри като епидемия. Тамъ и дюкани, и учрѣждения, и изпълнителни власти, и окръжни лѣкари, всички трѣбваше да се затворятъ да оставятъ болестта да върлува, да вземе всичко, което ѝ трѣбва, да се шири, докато ѝ е угодно и чакъ когато тя си отиде, тогава почнаха да се взематъ мѣрки. Благодарение именно на тази наша неспособностъ, ние дадохме въ 1913 г. жертви много повече въ тѣзи мѣста, дѣто тя се прояви, отколкото ги дадохме на бойното поле. Напр., въ гр. Враца ние дадохме повече отъ 400 души умрѣли, когато прѣзъ цѣлата война числото на убититѣ не достигаше и 100; числото лѣкъ на заболѣлитѣ отъ холера надминаваше цифрата 1.000. Въ Врачанския окръгъ, дѣто холерата, чини ми се, бѣше въ най-силенъ размѣръ, числото на жертвитѣ, на умрѣлитѣ, достигаше до колосалната цифра 5.000; само въ с. Кнежа, напр., имаше умрѣли около 500—600 души. Въ всички села на Бѣлослатинска око-

лия, дѣто се бѣше загноздила холерата, просто въ всѣка къща е върлувала, и които сѣ имали щастие, сѣ оздравявали, а които не сѣ го имали — умирали.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Тя бѣше ромънска.

К. Пастуховъ: Имаше я и слѣдъ оттеглинето на ромънцитъ. Дали е ромънска или не, не зная, но менъ ми се чини, че и тѣ си я донесоха, па и ние си я донесохме.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Тѣхната бѣше злокачествена.

К. Пастуховъ: Тѣй че миналото, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да ни служи за достатъчна поука, и ние отсега още трѣбва да се замислимъ, за да вземемъ съответнитѣ мѣрки. Въ миналото азъ не видѣхъ една санитарна властъ, една добръ уредена санитарна организация, която да си тури за цѣль да предотврати болеститѣ или, когато тѣ се появятъ, да вземе бързи и енергични мѣрки за тѣхното прѣмахване. Наистина, имаше едно смекчающе винаги обстоятелство, че подипъ разгрома на България и ромънското нашествие, правителството имаше да се занимава съ много по-други въпроси и въпросътъ за болеститѣ за него бѣше второстепененъ. Но все пакъ единъ голѣмъ елементъ на вина, една голѣма причина за тѣлодѣ голѣмъ бои на жертвитѣ, които холерата взе въ България, трѣбва да се отладе и на нашата неспособностъ да направимъ нѣщо въ санитарно отношение. Не е въпросътъ, г. г. народни прѣдставители, за невѣжеството на българския народъ и за неговата неподатливостъ къмъ науката, къмъ вземания на мѣрки, които да го очистятъ отъ епидемическитѣ болести. Разбира се, че колкото масата е по-пооста, тя по-малко се подлага на науката и по-малко взема онѣзи прѣдпазвателни мѣрки, които могатъ да предотвратятъ една болестъ, но трѣбва да се отладе въ значителна степенъ вина и на нашата санитарна властъ, на нашата санитарна организация, която навроме не направи нищо, която и впоследствие не можа да вземе бързи и съответни мѣрки, за да помогне за по-скорошното прѣмахване на болеститѣ. При всичката некултурностъ, г. г. народни прѣдставители, и неподатливостъ на нашия народъ, азъ отъ опитъ съмъ могълъ да забѣлѣжа, че хората взематъ пакъ прѣдпазвателни мѣрки, слѣдъ като болестта избухне. Когато върлуване холерата — но когато се появи вече — хората почнаха да употребяватъ, промишленитѣ срдства, семействата избѣгнаха да се спѣшатъ, кафенетата се затвориха, съ една рѣчь, сами почнаха да се палятъ и прѣдпазватъ отъ болеститѣ. Така че този аргументъ, невѣжественостъ на масата, ние трѣбва да го прѣмахнемъ и да не отлагаме на невѣжеството всичката вина за разпространението на болеститѣ. Ако има органи на властта или ако има граждани, които спосрѣменно да освѣтяватъ населението за причинитѣ на болеститѣ и да му прѣпорѣчватъ срдствата за прѣдпазване, то това население постепенно ще свикне съ тѣхъ, ще почне да ги употребява и ще избѣгне една зараза. Примѣротъ тамъ явява. Най-напрѣдъ ние се почне отъ интелитентнитѣ хора: тѣ иматъ свѣзки съ по-срднитѣ хора, по-срднитѣ съ по-долнитѣ хора, единъ на другъ си оказватъ влияние, и ние ще видимъ, че въ едно скоро врѣме всички ще почнатъ да употребяватъ прѣдпазвателни срдства. Но трѣбва всѣкога да има една властъ, една организация, която да си тури за цѣль строгото изпълнение на една опрѣделена задача и да прилага, да взема набързо всички мѣрки, които сѣ необходими за нейното приложение.

Г. г. народни прѣдставители! Да влизатъ въ комитетитѣ граждани, свещеници и други елементи по-учени, да се разпрѣдѣлятъ градоветѣ и селата на участъци, за да се бди и да се правятъ ревизии въ частнитѣ жилища на гражданитѣ, като се подканятъ да изхвърлятъ нечистотитѣ или като се глобяватъ, ако сѣ непокорни и ако не изпълняватъ наредбитѣ на натоваренитѣ съ опазване чистотата органи — това е едно похвално, едно хубаво дѣло. Но ако на него оставимъ всичко, бждемъ увѣрени, че то ще се прѣвърне само въ единъ бюрократически, канцеларски афишъ, който ще ви говори много, ще почва съ много пишни фрази, но който нѣма да увѣщае края съ едно дѣло благодатно. Сѣ пакъ главната тежестъ трѣбва да падне на отговорнитѣ санитарни органи, каквито сѣ лѣкаритѣ, които, като специалисти, трѣбва да си турятъ за цѣль — и трѣбва централната властъ, Санитарната дирекция и Министерството

на вътрешните работи и народното здраве да ги подтикват към такава дейност — да изчистят градовете и селата от болести и да приготвят всички ония условия — доколкото е възможно в България това — които ще ни очистят и пръдпазят от заразителните болести. Защото единият поиявят ли се тези болести с епидемически характер, бждете увърени, че тй мажно ще могат да се изкоренят, тй ще си вземат жертвите, които имъ се падат, и чакъ тогава ще се намали силата на тия болести.

Моята мисъл, г. г. народни прѣдставители, е, че прѣди всичко Санитарната дирекция и лѣкаритѣ сѣ, които трѣбва да бждат и върху които трѣбва да падне главната грижа за прѣдпазване страната отъ болести и за разпрѣдѣлението ѝ на санитарни участъци. Обаче ние имаме такава санитарна организация, че не виждаме даже въ всѣки единъ градъ да има лѣкаръ. И ако нѣма лѣкари въ всѣки единъ градъ, каква борба ще се води съ епидемическитѣ болести? Кой ще надзирава, кой ще контролира, кой ще подтиква тия участъчни комисии и тия хигиенически съвѣти, съставитѣ на които не е отъ специалисти, лѣкари, а отъ граждани, които могат да направятъ нѣкаква услуга, но които не могат да го извършатъ въ такава степенъ и тѣй послѣдователно, както би трѣбвало, както ще го извърши единъ лѣкаръ. Азъ даже зная нѣкои мѣста, дѣто има пратени лѣкари пленници, но дѣто титулярнитѣ лѣкари, които по други причини не могат да вършатъ своята работа, имъ правятъ прѣчки да не упражняватъ професията си и да не даватъ на населението нужната помощ. Въ много градове пъкъ нѣма лѣкари. Министерството и Санитарната дирекция еднакво би трѣбвало да взематъ всички мѣрки, шото да има лѣкари навсякъдѣ. Ако нѣмаме въ всѣки единъ околийски центъръ по единъ лѣкаръ, нищо не можемъ направити въ борбата срѣщу епидемическитѣ болести.

Тѣй че първата ни грижа съ този законопроектъ трѣбва да бжде да създадемъ такива лѣкари, да ги намѣримъ отъ къдѣто и да било. Единъ казватъ, напр., че въ войската имало достатъчно, даже много лѣкари — доколкото по български се разбира тази достатъчностъ, а ако правимъ сравнение съ другитѣ държави, нѣма да бждатъ достатъчно. Въ всѣки случай, откъдѣто и да е, трѣбва да се намѣрятъ лѣкари, за да има въ всѣки единъ градъ, въ всѣка една околия най-малко поне единъ лѣкаръ, който да организира борбата противъ епидемията.

Не е тайна за никого, г. г. народни прѣдставители, че тия епидемически болести ги имаме вече на различни пунктове на България. Найстина, въ най-много случаи тѣ се появяватъ или въ затворитѣ, или между пленницитѣ, но има вече случаи даже между населението въ нѣкои села. Малко такава случаи ми сѣ извѣстни, но, все-таки, ги има. Това е единъ симптомъ, който трѣбва да ни обърне вниманието. Въ затворитѣ и между пленницитѣ тези болести ги има доста; на различни мѣста въ България ги има. Ние сме опасани, значи, съ една мрѣжа отъ епидемически болести, чие сме заобиколени вече отъ единъ неприятелъ. Единъ малка невнимателностъ или опущение отъ страна на санитарнитѣ власти може, чрезъ разни способности на съприкосновения, които гражданитѣ иматъ помежду си, да прѣхвърли болестта, отъ лагеритѣ на плѣнницитѣ или, отъ затворитѣ, въ градоветѣ и селата и България да се намѣри въ едно. Грозно положение, въ каквото се намѣри, напр., миналата година Сърбия, която даде толкова жертви отъ петнист тифъ. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, сегашното положение се различава малко отъ онова прѣме, когато ние бѣхме създали закона за възнапращането на лѣкаритѣ въ борбата срѣщу петнистия тифъ. Сега ние вече сме опасани, сега вече ние се намираме прѣдъ пропастта на болестта. И понеже сме на военна нога и изтощението с въ по-голъма степенъ, отколкото по-рано, съществуватъ всички условия, които благоприятствуватъ за най-бързо разпространение на болеститѣ въ градоветѣ и селата.

Ако, г. г. народни прѣдставители, това е така, длъжностъ наша е — тукъ му е мѣстото да го упоменемъ — да обърнемъ внимание и върху пленницитѣ. Не бива, ржководени отъ чувство на неприязнь, защото сме били въ една кампания противъ Сърбия, да оставимъ тези пленници неомити, гладни и злѣ третирани, както ние всинца виждаме.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Нѣма такава нѣщо.

К. Пастуховъ: Г. министъръ-прѣдседателю! И ние ги виждаме въ София, но въ провинцията какъ сѣ? Има даже

случаи, какъто ще Ви цитирамъ, въ Орѣхово, къдѣто женитѣ на тези плѣнници, научили се къдѣ сѣ мажеятъ имъ, се изреждатъ по една на всѣки дѣнъ недѣли да дохождатъ да ги прѣпиратъ, да ги прѣчистватъ. Азъ самъ съ очитѣ си стъмъ видѣлъ пленници въ много мизерно състояние, пленници, които сѣ принудени да стоятъ на дѣжда, да вършатъ отъ сутринъ до вечеръ една тежка работа, да не бждатъ нахранвани добръ и да не имъ се даватъ най-елементарнитѣ условия, които всѣко едно човѣшко съществуване трѣбва да има.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Това е изключение, защото правителството взема мѣрки.

К. Пастуховъ: Г. г. народни прѣдставители! Може една частъ отъ васъ, увлѣчени въ национализъмъ, прѣдставяйки си, че ще могатъ да унищожатъ нашитѣ противници по такъвъ начинъ, и, най-послѣ, ржководени отъ чувство на омраза, да мислятъ, че тия пленници не заслужаватъ снизхождението на българското правителство и на българската власт. Не бива тѣй много да ни тежатъ, както ни тежеха въ миналата война турскитѣ пленници, когато ги хралѣхме по всичкитѣ правила, изработени въ хагската конференция.

Министъръ. Х. Г. Поповъ: И сега е така.

К. Пастуховъ: Но, казвамъ, движени отъ нашия собствен интересъ, ние трѣбва да обърнемъ много по-големо внимание на тѣхъ, каквото внимание ние обръщаме на нашитѣ войници въ казармата. Както се мѣчимъ сега да прѣчистимъ нашитѣ войници въ казармата: нѣдѣл имъ устроятъ бани за окъпване и за прѣпирене, вълагатъ имъ да се очистватъ отъ въшки, правятъ имъ прѣгледи, дори на казватъ този, въ когото намѣрятъ въшки — бихме желали на такъвъ единъ съосенъ и търпимъ режимъ да подхвърлимъ и пленницитѣ, за да запазимъ нашия собственъ интересъ. Въ провинцията, г-де, не можете да избавите населението да не се споваха по какъвто и да било начинъ съ пленницитѣ. Пленницитѣ, които се употребяватъ за работа, които се движатъ изъ улицитѣ и се отбиватъ въ дюкянитѣ да купуватъ нѣщо, значи, които влизатъ въ връзки съ гражданитѣ, не можемъ да ги изолираме. И, слѣдователно, ако въ пленницитѣ има епидемия, ако въ другаря на пленника има епидемия, ако той носи тоя паразитъ, въшката, въ себе си и го прѣседи въ дюкяна, дѣто е отишълъ да си купи единъ пакетъ тютюнъ или единъ хлѣбъ — ако има пари — или какъвто и да било друга работа да си свърши, не е ли най-вѣроятно, че тази въшка отъ дюкяната ще прѣмине у неговата жена, у неговитѣ дѣца, отъ тамъ въ съседитѣ, въ махалата, и болестта ще плание единъ день, ще зарази много хора, безъ да знаятъ, отдѣ имъ е дошла? Ето какъ епидемията може да прѣмине у градското население.

Министъръ Х. Г. Поповъ: За голѣмо щастие, г. Пастуховъ, всички случаи сѣ така щателно изслѣждани и болнитѣ сѣ така заобиколени съ нужнитѣ мѣрки, шото днесъ не можете да укажете ни единъ такъвъ лошъ случай.

К. Пастуховъ: Моля Ви се, когато ние Ви обръщаме вниманието, недѣйте мисли, че ние искаме България да я сполети нещастие и да свърши тѣй, както свърши прѣвъ 1913 г.

Министъръ Х. Г. Поповъ: Не го вземамъ отъ лошата страна. Далечъ не.

К. Пастуховъ: Азъ мисля, че е оскърбително да се отпраща такъвъ единъ укоръ къмъ единъ народенъ прѣдставителъ, защото, каквото и различие да има между нашата политика и вашата, въ едно ние сме и трѣбва да бждемъ съгласни: че България трѣбва да излѣзе съ успѣхъ и съ щастие отъ тази война, че трѣбва да прѣдпазимъ България и българското население отъ всички оиъзи зловторни влияния, които разяждатъ единъ здравъ организъмъ и го правятъ неспособенъ за борба, било противъ неприятеля, било пъкъ, като спъватъ неговия граждански и вътрѣшенъ животъ, го правятъ неспособенъ за вътрѣшно самостоятелно съществуване. Между васъ и насъ може и трѣбва да има различие само въ мѣрцитѣ, които ние прѣпорѣчваме или ви прѣдлагаме за борба противъ епидемията.

Прѣдседателъ: По-кратко, г. Пастуховъ, защото има и други оратори.

**К. Пастуховъ:** Ще свърша по този въпрос. — Ето защо казвамъ, че въ България на пленниците трѣбва да се погледнѣ малко по-другояче.

Но освѣнъ стара България, ние имаме и присъединени къмъ насъ земи, едни отъ които — Македония — ще владѣемъ завинаги, а други, каквото и да говорите . . .

**Нѣкой отъ крайната лѣвица:** То и Македония дали ще остане, голѣмъ въпросъ е.

**К. Пастуховъ:** Да, ако пропаднемъ, разбира се, нѣма какво да владѣемъ.

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Щомъ изгубимъ какво ще печелимъ? Ако изгубимъ, и Македония нѣма да остане.

**К. Пастуховъ:** Ние имаме, казвамъ, грижи къмъ стара България, къмъ Македония и къмъ земитѣ отъ Сърбия, които вие смѣтате, че ще владѣемъ продължително, но отъ които, азъ мисля, една голѣма частъ държите и за пазарлъкъ, когато единъ день ще се сключва миръ . . .

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Дяково, напр., държимъ за пазарлъкъ.

**К. Пастуховъ:** . . . и когато, на почвата на компромиси, ще трѣбва да стане прѣотстъпване на земи отъ едната и другата страна, за да се въдвори равновѣсие между държавитѣ.

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Черна-Гора не щемъ.

**К. Пастуховъ:** Но, г. г. народни прѣдставители, докато ние държимъ земитѣ, които смѣтаме завинаги да бѣдатъ частъ отъ нашата територия или които даже врѣменно искаме да бѣдатъ въ наше ползуване, къмъ тѣзи земи ние сжщо тѣй трѣбва да простремъ санитарнитѣ си грижи и мѣрки, и тамъ трѣбва да има една санитарна организация, за да може да се прѣдвардятъ и тѣ отъ епидемически болести. Защото, ако ние прѣнебрѣгнемъ, ако ние занекаремъ тѣзи земи, ако ги третирате като неприятелски, като чужди на насъ, макаръ и малко да сж тѣ, то болестъта тамъ може да се яви и полска-лека да се прѣнесе и въ стара България. Обаче, за да може това да стане, въ тѣзи мѣсти ние трѣбва да се мжчимъ да установимъ единъ нормаленъ граждански животъ. И другъ пътъ сме имали случаи да ви кажемъ, че чрѣзъ воененъ режимъ, чрѣзъ притѣсняване, чрѣзъ прѣстѣпане, чрѣзъ вземане на мжжкото население и докарването му тукъ нѣмдѣ да работи, нѣма да се постигне никаква цѣль.

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Такива нѣща нѣма.

**К. Пастуховъ:** Врѣменно може да сте искали да добиете нѣкакъвъ резултатъ; напр., въ интереса на войната, не свършена още, да прѣмахнете това население, да го поотстраните малко отъ лагера на войната, за да не бърка, да не шпионира и да не вземе пушката и отиде въ гората да бие напѣитъ войски или пъкъ онѣзи части, които слѣдватъ непрѣмѣнно тѣзи войски. Днесъ вече ние имаме нѣколко, 4—5, мѣсеца да сж изтекли. Днесъ вече ние можемъ да говоримъ за едно що-голъ нормално положение, и трѣбва да се мжчимъ — това ние го искаме отъ васъ, за да прѣдпазимъ населението отъ болести — да въдворимъ тамъ граждански животъ и да поврнемъ даже туй население, което е заграбено, дошло е въ България, счита се тукъ или се употребява на работа, отъ която малка полза може да изплича, да го въдворимъ на неговото мѣстожителство, за да си гледа то тамъ своята работа. Бащата да гледа своитѣ дѣца, своитѣ ниви, своя имотъ, да припечалва, да си изкарва срдства за сществуване, и слѣдователно, да може той самъ, като глава на сѣмейство да сс бори и противъ епидемичнитѣ болести. Едно население, което е обезглавено, обезлюдено отъ своитѣ възрастни хора, отъ своитѣ производителни сили, което не ще бѣде въ положение да обработва своитѣ имоти, какъ вие ще го прѣдпазите отъ епидемичнитѣ болести? Чрѣзъ околийскитѣ началници ли, чрѣзъ полицейскитѣ пристави ли, чрѣзъ комендантѣ ли, които ще издаватъ заповѣди за редъ и за миръ въ това население? Съ никаква военна диктатура, съ никаква полиция, съ никакви заповѣди не ще можемъ да прѣдпазимъ това население,

нащо, защото то ще бѣде гладно, босо, лишено отъ каквито и да било срдства за сществуване. И слѣдователно, въ такива едни мѣста ще има най-добри и благоприятни условия за развиването на епидемичнитѣ болести. Ето защо, както по-рано, тѣй и сега нашата партия се обръща къмъ правителството и въ интереса на нашата страна и на вашето собствено дѣло ви моли да вземете мѣрки да се въдвори това население на мѣстожителство. То не носи никаква опасностъ за българската държава, то нѣма да ни разсипа, то не е способно да направи никакъвъ шпионажъ и неговиятъ шпионажъ вече нѣма да подлазува никого, защото цѣла Македония е очистена отъ сръбскитѣ войски, цѣлиятъ Балканъ е очистенъ отъ войната, и кждѣто и да прѣдприемемъ утрѣ или въ едно недалечно бъдаще война, тѣзи хора нѣма да ни бѣдатъ опасни. Угнетени въ своето положение, тѣ по необходимостъ ще трѣбва да се прѣдпадатъ на частната си работа: които сж земледѣлци — да си обработватъ нивитѣ, които сж занаятчи — да си отворятъ дюкянитѣ и доколкото това е възможно тамъ, при тѣзи условия, да изкарватъ поминѣка си, да прѣхранятъ дѣцата си и, слѣдователно, да заживѣятъ единъ по-граждански животъ, който е необходимото условие за прѣдпазване на страната отъ каквито да било епидемични болести.

Сжщо тѣй, г. г. народни прѣдставители, що се отнася до Македония, и тамъ трѣбва да се установи една санитарна организация въ всичкитѣ градове, едно прочистване на всичкитѣ мѣста, както това се върши въ стара България, за да може дѣйствиелно да се прѣдпази населението отъ епидемични болести. Обаче за всичко това се изисква една твърдѣ голѣма помощъ отъ страна на държавата. Миниалия пътъ ние гласувахме единъ кредитъ отъ единъ милионъ франка. Този кредитъ рѣшително е недостатъченъ. Който се падѣва и смѣта, че общинитѣ ще сж въ положение на свои срдства да водятъ борба срѣщу епидемията — холера, петнистъ тифъ или други болести, той се мамѣ. Общинитѣ, лишени отъ каквито и да било срдства, сж най-малко способни при сегашнитѣ условия да водятъ борба срѣщу епидемията. Ако за градскитѣ общини донѣкждѣ можете да кажете, че тѣ сж въ положение да наематъ, напр., единъ домъ, да построятъ едно здание, за да отвеждатъ тамъ заразенитѣ отъ епидемични болести, това не може да се каже за селскитѣ общини.

**Д-ръ Н. Сакаровъ:** Даже и за градскитѣ общини то не може да се каже.

**К. Пастуховъ:** Селскитѣ общини не сж способни, не сж въ положение да направятъ ни най-малкото подобрене въ санитарно отношение. Тѣ не ще могатъ да наематъ нито едно здание, не ще могатъ да построятъ нито една барака, за да изолиратъ болнитѣ отъ здравитѣ, не ще сж въ положение по-нататѣкъ, г. г. народни прѣдставители, да почистватъ кладенцитѣ, както това се изисква и както това трѣбва да стане, за да не се заразява населението отъ водата, която пие цѣлото село въ единъ заразенъ центъръ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Това го има въ законопроекта, г. Пастуховъ.

**К. Пастуховъ:** Има го въ законопроекта, виждамъ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Имаме за тая цѣль 1.000.000 л., които вчера отпуснахме.

**К. Пастуховъ:** Г. министре! Прѣдвжда се въ законопроекта да се изчистятъ блатата, кладенцитѣ, да се построятъ бараки, но азъ казвамъ, че кредитътъ, който е прѣвиденъ тамъ, не е достатъченъ, като имамъ прѣдъ видъ не само стара България, но като имамъ прѣдъ видъ и Македония, и Сърбия, съ една рѣчь, като имамъ прѣдъ видъ онази територия, която по силата на оржжнето ние държимъ въ напѣитѣ рѣци днесъ и ще държимъ още за известно врѣме.

**Д-ръ И. Момчиловъ:** Не за известно врѣме, а докрай.

**К. Пастуховъ:** Този кредитъ не е достатъченъ, и азъ ви обръщамъ вниманието да не си правите илюзия, че общинитѣ могатъ въ това отношение чрѣзъ заемъ или чрѣзъ свои срдства да направятъ нѣщо особено. Даже съмнително е, че ще могатъ да сторятъ нѣщо и малкитѣ градски общини. Трѣбва да имаме прѣдъ видъ миналото, да из-



влечем урокът от него, за да разберем по-лесно, че и сега ще се повтори същата история.

Министър Х. Г. Поповъ: Не дай, Боже!

К. Пастуховъ: Шомъ се появят болестите, най-напредъ лѣкарите ще кажатъ: „Искаме по-голямъ възнаграждение“. Всички тѣзи, които носятъ болните, ще кажатъ: „Искаме по-голямъ възнаграждение“. Разносикътъ на общинитѣ растатъ чувствително, а сѣдства имъ липсватъ. Слѣдователно, помощта на държавата трѣбва да бѣде много по-голяма, и азъ бихъ желалъ, щото въ това отношение Парламентътъ да не се скъпи, а да гласува една сума много по-голяма, като смѣтне, че главната борба сѣдщу епидемията трѣбва да се ръководи съ сѣдства на самата държава, въ интереса на държавата и на населението; нашето население не е способно самъ да я води. Дайте на общината съ нейнитѣ скромни сѣдства да направи онова, което тя може въ действителностъ да направи, дайте ѝ съ помощта на учители, на интелегентни хора да извърши боклукитѣ, да почисти кладенцитѣ си, да почисти улицитѣ, но не ѝ възлагайте разноси въ голѣми размѣри, които тя не може да посрещне, и когато избухне болестта, да се намѣри въ трудно положение, да не може наврѣме да се притече на помощъ; болестта ще избухне силно, и слѣдователно, ще бѣждатъ безцѣлни каквито и да било по-нататъшни разпорѣдки.

Прочее, като обръщамъ вниманието ви върху тази страна на въпроса, азъ бихъ желалъ правителството, респективно министърътъ на вътрѣшнитѣ работи въ това отношение да вземе всички мѣрки за увеличаване кредита, както и за организирането на санитарното дѣло въ нашата страна. Безъ тѣзи двѣ сѣдства: безъ санитарна организация съ едни сили, които съ немоществено отговорни за дѣйствиата си, безъ една бързина отъ лѣкаритѣ, които обѣзательно трѣбва да бѣждатъ задължени да обиколятъ всичкитѣ села, да дадатъ потребнитѣ инструкции на всичкитѣ комитети за изчистване на нечистотитѣ въ селата и градоветѣ, и безъ сѣдства отъ страна на държавата не може да се направи рѣшително нищо: ще имаме рѣшения, вземени отъ хигиеническитѣ съѣсти, много хубави, но рѣшения, които много малко ще бѣждатъ приложими, поради липсата на сѣдства и недостатъчно изпълнителни органи.

Разбира се, че въ края ние трѣбва да координираме тая работа на гражданската санитарна организация съ военната, защото и двѣте организации гонятъ една и съща цѣль, и защото, ако въ войската има болести, тя най-вероятно не се поглежда и въ населението, и обратно — ако въ населението възлудватъ болести, то има голѣмъ шансъ тѣ да бѣждатъ прѣнесени и въ самата армия. Прочее, една паралелна дѣятелностъ между двѣте организации — гражданска и военна, за борба противъ епидемията се налага и би било хубаво, ако тя намѣри изразъ и въ самия законопроектъ. Трѣбва всичко да бѣде организирано въ единъ центъръ, трѣбва да постане каквато и да било борба или дезинтересиране на едната организация отъ другата, ако ние действително искаме да направимъ нищо сериозно, въ случай че се явятъ епидемични болести въ нашата страна.

Тѣзи бѣлѣжки имахъ да направя по поводъ законопроекта и въведамъ, че поне въ тая материя ще бѣдемъ изслушани съ внимание и ще бѣждатъ вземени всички ония мѣрки, които ще ни гарантиратъ едно спокойствие и които съ необходимото условие, за да може България по-бързо и съ по-малко жертви да изплува и да се освободи отъ ония тежести, които войната и свързаното съ нея положение ни налага.

Прѣседателътъ: Има думата г. Владимиръ Молловъ.

В. Молловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Съ обявяването на послѣдната война правителството публикува единъ правилникъ за опазване на народното здраве, който още тогава започна да се прилага. Днесъ сѣмнитѣ този правилникъ, почти неизмѣненъ, се прѣдлага на Народното събрание за разискване и прѣобрѣщане въ законъ. Мотивитѣ, които придружаватъ този законопроектъ, съ изказани накратко отъ г. министъра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве. Той казва: (Чете) „При изключителнитѣ условия, създадени отъ войната, когато лѣкаритѣ съ въ редоветѣ на войската и обикновенитѣ хигиенически съѣсти съ въ невъзможностъ да работятъ, понеже повечето отъ членоветѣ имъ сѣ мобилизирани, налага се

една особена врѣменна организация отъ наличнитѣ интелегентни сили въ страната, за да бѣждатъ взети необходимитѣ прѣдпазителни мѣрки противъ заразителнитѣ болести“. По начало ние не можемъ да имаме нищо противъ онази грижа, която държавата и правителството полагатъ, и трѣбва да полагатъ, за народното здраве; не можемъ да имаме нищо противъ това, щото отъ самото начало на войната да бѣждатъ взети мѣрки, които да спомогнатъ въ нѣкои отношения, щото общественото здраве да не пострада твърдѣ много, и мѣрки, които, отъ друга страна, да прѣдпазятъ съ разпространяването или появяването на нѣкои епидемически болести. Въпросътъ, който ние днесъ трѣбва да разискваме, е отъ другъ характеръ: доколко правилникътъ или сегашниятъ законопроектъ се явява цѣлостно-бразенъ, доколко ние въ него ще намѣримъ онези постановления, чрезъ които въ дѣйствителностъ може да се отговоримъ на несъмнителното желание, което всички ние имаме, а на първо мѣсто правителството, щото епидемическитѣ болести по възможностъ да бѣждатъ спрѣни въ началото на тѣхното появяване. И струва ми се, че правилникътъ, или по-добре, законопроектътъ, прѣдставлява отъ себе си нищо, което между нашитѣ съюзници би се напѣкло: отъ нуждата да правимъ законъ — *aus der Not... machen*. По неже ние нощѣствомъ милитаризиранието на извѣстни граждански органи сме дошли до убѣждението, че тѣ не сѣ въ състояние да изпълняватъ своето назначение, мислимъ по другъ начинъ, по другъ пътъ да ги замѣстимъ, както се казва въ мотивитѣ на този законопроектъ, съ интелегентнитѣ сили въ страната, които, докогато е възможно, да замѣстятъ тия редовни санитарни органи, на които подлежи да се борятъ противъ тѣзи болести. Азъ мисля, че съ това би се направило една грѣшка. Мисля, че първата задача, както на самото правителство, така и на Народното събрание, е да видише въ онова положение, въ което се намира днешната наша санитарна организация, и когато ние излѣземъ оттамъ, и отъ нейното днешно положение, ще видимъ, доколко не би било възможно тя да бѣде възстановена и да изпълни своето назначение тѣй, както тя би го изпълнила въ едно друго врѣме.

Съ обявяването на войната, въ сѣция брой на „Лѣкарствѣтѣ вѣстникъ“ ние бѣхме впечатлени съ друго едно извѣстие, че Върховниятъ медицински съѣтъ, начело съ директора на Дирекцията за опазване на общественото здраве се милитаризира. Директорътъ на тая дирекция, уважаваниятъ г. Русевъ, стана, вслѣствие на това, замѣстникъ на главния лѣкаръ на войската слѣдователно той стана воененъ лѣкаръ, който въ тѣло, въ прѣдѣлитѣ на царството ще замѣства онези воененъ лѣкаръ, който въ Военното министерство въ мирно врѣме изпълнява извѣстни санитарни функции въ войската. Неговата длъжностъ прѣдполагамъ, ще се изпълнява отъ поддиректора, за когото имаме постановление, прѣдъ малко утвърдено, че се освобождава отъ редоветѣ на войската. Другитѣ членове на Върховния медицински съѣтъ сѣ поместиха нѣкои отъ тѣхъ съ тукъ, въ София, било като началници на военни болници, било че изпълняватъ нѣкои други военни назначения. За единъ отъ тѣхъ, единъ отъ най-способнитѣ, ако мога да кажа, г. д-ръ Книжковичъ, положително зная, че се намира сега въ гр. Нишъ, натоваренъ съ тежката задача да организира едно сиротопиталище.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Той е началникъ на мѣстната болница въ Нишъ.

В. Молловъ: Зная, че той е началникъ на етапната болница въ Нишъ, но понеже нѣма болни, сега той се занимава съ организирането на сиротопиталище.

Д-ръ Х. Георгиевъ: Неговата болница е за инфекциозни болести; въ нея има болни отъ петнистъ тифъ и други болести.

В. Молловъ: Зная. — За мене е важно въ дадения случай да изтъкна друго, че Върховниятъ медицински съѣтъ, именно поради туй тѣй нарѣчено милитаризиране, е дезорганизиранъ. Той може да се събира до извѣстна степенъ и извѣстно врѣме, не редовно, както обикновено; но неговиятъ съставъ не е пълненъ, самиятъ директоръ, който трѣбва да има ръководяща роля въ него, се занимава и е принуденъ да се занимава съ работи, които прѣко не го засѣгатъ и които биха могли да бѣждатъ извършвани отъ замѣстника на редовия, главния воененъ лѣкаръ, или неговия помощникъ, или другъ нѣкой неговъ чиновникъ.



И следователно, той се отнема от неговата пръка работа, или пък обратното: натоварва се с една пръкомърна работа, така щото ще трябва една голяма част от времето си да употребява за отиване на различни места, да извършва разни функции, да прави някои посещения, което в действителност той не би трябвало да прави. Дали сега това положение се диктува от интересите на страната, дали то е необходимо за самата армия? Азъ мисля, че не; азъ мисля, че ние имаме достатъчно лекари, които биха могли да изпълняват санитарните функции на тия господа, като началници на етапи, местни болници и пр. Ако пък тѣ сѣ тукъ, въ София, поне въ болшинството си, нѣма защо единъ или двама отъ тѣхъ да бѣждатъ навънъ, на бойното поле. Тѣ могатъ поспокойно да бѣждатъ възврънати въ столицата, както бѣха върнати преди 2—3 мѣсеца и окожните лекари. Слѣдъ дълги настоявания Главната квартира се убѣди, че тѣхното присъствие въ столицата е по-важно, отколкото да бѣждатъ началници на нѣкои полски или мѣстни болници въ окупираниѣ земи. И ако Върховниятъ медицински съвѣтъ бѣде въ пълния си съставъ тукъ, естествено, че той ще изпълни своето назначение и своята задача по единъ начинъ, който му е възложенъ отъ закона, съ онази компетентностъ и онава довърне, което ние всички дължимъ къмъ едно подобно висше научно учредѣние. И азъ мисля, че такова едно учредѣние е много пъти по-предпочитателно, отколкото създаването на единъ специаленъ нареденъ хигиенически съвѣтъ или комитетъ. Той може да бѣде създаденъ, г-да — не е въпросъ въ туй, не сме противъ неговото създаване: той може да има извѣстна смисълъ, може да принесе извѣстна полза. Но той не може да замѣсти Върховния медицински съвѣтъ по простата причина, че той ще бѣде съставенъ отъ хора, като мене, които не сѣ компетентни по санитарните въпроси, и ще трябва, слѣдователно, неговитѣ членове или да слушатъ безусловно онова, което ще имъ се каже, или ще искатъ мнѣние отъ прѣседателя, или отъ нахолящитѣ се въ София членове на Медицинския съвѣтъ, слѣдователно, отъ лица компетентни, или пъкъ, ако не се стѣгнатъ съ тѣхъ, ще извършватъ една работа, която нѣма да бѣде полезна. Моята мисълъ е, че въ военна воймѣ пълнѣта на държавата е по-скоро да централизира, колкото е възможно, въ по-малко рѣки власти, която трябва да има, за извършване на извѣстни необходими за държавата функции. Въ военна воймѣ, ако ние повѣримъ командването на една армия или на цѣлата армия на единъ съвѣтъ отъ генерали, бѣдетъ удобни, че тая армия ще бѣде най-лошо командувана, при всичко че генералитѣ ще бѣждатъ най-добритѣ. Това виждате отъ всички военни съвѣти, който се събира въ Парижъ. Ясно е, слѣдователно, че въ военна воймѣ трябва да има една централизация, едно бързо дѣйствие, една съвѣтливостъ, едно поемане на отговорностъ, което въ съвѣтателнитѣ тѣла често пъти не може да се намѣри. И запади туй ние не можемъ съ единъ такъвъ хигиенически съвѣтъ да извѣстимъ Върховния медицински съвѣтъ. Върховниятъ медицински съвѣтъ би трябвало да съществува и върху него би трябвало да лежи пълната отговорностъ за разколеденето на работитѣ.

(Прѣседателското мѣсто заема изново подпрѣседателъ д-ръ И. Момчиловъ)

Азъ ще ви кажа, че прѣзъ миналата война имашъ възможностъ да наблюдавамъ дѣйствиата на администрацията, на гражданитѣ и до извѣстна степенъ на лекаритѣ при появяване на холерата отъ началото, когато дойдохъ турскитѣ плѣнници въ Западна България, и сетнѣ, когато ромънската армия се оттегли отъ България и холерата почна да се разпространява. Когато въ гр. Видинъ се появила първиятъ случай отъ холера и опълченската дружина, когато отиваше да смѣнява караулъ, започна да се разреджа по пътя, опълченцитѣ да падатъ единъ следъ другъ отъ тази болестъ, тогава още неизвѣстна, окръжниятъ управителъ и другитѣ нему подвѣдомствени се заинтересуваха съ това явление, търсиха неговитѣ причини, мислѣха, разправяха и най-послѣ обвиниха полковитѣ казани, че казанитѣ докарели отравяне, стомашно разстройство на тия опълченци и затуй тѣ падали така единъ подиръ другъ. Понетнѣ това се забѣлѣжа и у турскитѣ плѣнници, и трѣбваше единствената лѣкарка въ този градъ тогава да каже, че е необходимо да се изпратятъ въ вътрѣшноститѣ за изслѣждане въ бактериологическия институтъ, за да се разбере слѣдъ това изслѣждане, че въ действителностъ е имало холера. И заради туй ние сега си прѣдставяте, че въ

гр. Видинъ съществува хигиенически съвѣтъ, въ съставъ, който се прѣдвижда въ чл. 3, който съвѣтъ се намира прѣдъ единъ такъвъ случай. Какво ще разиска той, когато въ дѣйствителностъ е съставенъ отъ войници? Той не прѣдмѣнно трябва да има въ състава си единъ лекаръ.

Министъръ Х. Г. Поповъ: Прѣдвижда се.

В. Молловъ: Знамъ. Необходимо е той по единъ бързъ начинъ да може да се сношава съ нѣкое научно учредѣние, което да направи изслѣждане. Защото трябва да кажа, че борбата противъ епидемическитѣ болести, борбата за подобрието, за запазването на общественото здраве е една борба, която въ днешнѣтъ день е поставена на научни начала; това не е една борба, която може да бѣде извършена отъ когото и да е, а трябва да бѣде извършена отъ специалистъ, и заради туй не трябва по никакъ начинъ да игнорираме именно тая страна на въпроса. Войски тия научни институти, всички тия научни учредѣния, които иматъ значение за борбата съ епидемитѣ и съ другитѣ болести, трябва да съществува въ страната. Защото ние, които се мобилизираме въ военно отношение, ние ще трябва да бѣдѣмъ мобилизирани и въ санитарно, и въ икономическо и въ всѣко друго отношение. Мобилизацията на нашитѣ санитарни сили не означава, че ще ги облѣчемъ въ униформа, а означава, че тѣ ще бѣждатъ засилени съ нови сили, че тѣхнитѣ събѣства за изслѣждане, че тѣхнитѣ събѣства за борба съ епидемическитѣ тѣла да бѣждатъ усилены отъ самата държавна. Това не прѣдмѣнно трябва да стане. Въ проекта то не се прѣдвѣжда. Отъ проекта излиза, че вслѣствие на общата дезорганизация, допѣкѣ тѣзи интелигентни сили, мобилизирани по този начинъ, ще помогнатъ. Азъ не отричамъ, може би, ще понесатъ тая полза, но тя ще бѣде малка и ще бѣде свързана съ различни грѣшки.

Ю. Юрдановъ: За два дена полза ще има.

В. Молловъ: Ще видимъ по-нататъкъ за колко дена ще има полза. — Заради туй азъ мисля, че ние не трябва да приемѣмъ изцѣло законопроекта въ сѣщата тази форма, въ която е внесенъ, а ще трябва да го подложимъ на едно подробно изучаване и разглеждане: щото въ туй отношение ние по никакъ начинъ не сме създадемъ отъ него една възглавница, на която спокойно да заспимъ, а въ същностъ да отворимъ вратата на различнитѣ епидемии. И азъ виждамъ, че въ дѣйствителностъ тия врата се отварятъ, и тия врата се отварятъ не запади туй, че нѣма затриженостъ — тази затриженостъ я има и трябва да кажа, че я има — но вслѣствие на невѣдѣнието: именно вслѣствие на това, че съществува извѣстна дезорганизация въ тия сили, които трябва да се борятъ съ епидемитѣ, ние постепенно виждаме, че тѣ поникватъ. Говоримъ се отъ г. Пастуховъ за петнистия тифъ. Азъ нѣма да повтарямъ, че той се е появилъ тукъ въ нѣкой затворъ — той обикновено се появява въ затворитѣ — нито че между плѣнниците се е появилъ — той обикновено се появява между тѣхъ — нито, че въ другитѣ градове по 1—2 случая сѣ се появили, както отъ началото се появява една епидемия, но ще кажа друго: менъ ми прави впечатление обстоятелството, че въ столица София, дѣто има лекари въ изобилне, благоларение на това, че има различни чуждестранни мисии, които съ голямо количество персоналъ извършватъ тежката си работа, въ гр. София ние виждаме, че има дезорганизация.

Д-ръ Н. Сакаровъ: (Възражава нѣщо)

В. Молловъ: То е вече другъ въпросъ. Азъ не мога да покоря хора, които сѣ дошли да принасятъ полза на България съ силитѣ си. Другото, което има, то може да бѣде изцѣлено много лесно отъ самитѣ насъ, г. Сакаровъ. Въ санитарното състояние на столицата ние забѣлѣзваме едно положение, което не прави честь на града, защото не се обръща достатъчно внимание на него. Като-че-ли поѣди 2—3—4—5 мѣсеца ние сме били въ по-добро санитарно състояние, отколкото сега, когато би трябвало да има по-голяма грижа.

Министъръ Х. Г. Поповъ: Има я.

В. Молловъ: Азъ знамъ, че има затриженостъ, но е по-малка.

**Д-ръ Х. Георгиев:** Тази година заболяванията са по-малко, отколкото миналата година пръвз туй време.

**В. Моллов:** Г. докторе! След като се е разисквало по предпазването от петният тиф от градския хигиенически съвет, на който имам чест да принадлежа и аз, след като от м. октомври не един път се е обръщало внимание, че трябва да бъдат взети мерки специално за дезинфекциране на разнитъ външни лица, плъхници и други, които пристигат тук, петният тиф в Централния затвор е пренесен от единъ сръбски питаник от гр. Ниш, когото не знам защо са докарали тук, без да го почистят и дезинфекцират, а е станало така пръвз пръсти.

**Министър Х. Г. Попов:** Въ Централния затвор другъ случай нѣмаше.

**В. Моллов:** Знамъ, че се взеха веднага мѣрки.

**Министър Х. Г. Попов:** Той е изолиранъ веднага и са вземени мѣрки.

**В. Моллов:** Азъ казвамъ, че можеше да бъде прѣдупрѣденъ.

**Д-ръ Н. Сакаров:** Лѣкаритъ трябва да посѣщаватъ затворитъ и да прѣглеждатъ затворниците.

**Министър Х. Г. Попов:** За жалостъ, нѣма лѣкаръ въ никой затворъ, защото нѣма бюджетъ, защото все противъ бюджета възставате.

**Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчилов:** За войската нѣма лѣкари, та ще дадемъ лѣкари на ония разбойници, които са въ затвора. Азъ бихъ ги изгорилъ всичкий живи.

**Д-ръ Н. Сакаров:** (Нѣщо възражая)

**Й. Йонов:** Да попаднешъ ти, Сакаровъ, въ затвора, ще диришъ лѣкари, ама ще ти пратимъ ветеринаренъ лѣкаръ.

**В. Моллов:** Сега азъ виждамъ по какъвъ начинъ, нап., се поддържа чистотата въ халитѣ. Не е добра. На Софийската гара е същото. Ние въ това отношение би трябвало да вземемъ примѣръ поне отъ нашитъ съюзници, които въ мѣстата, кааѣто тѣ нареждатъ, било желѣзници, било други учрѣждения, веднага въ сѣщия день възведатъ образцова чистота и образцовъ редъ. Въ това отношение би трябвало малко повече дисциплина и повече строгостъ, каквато, за жалостъ, липсва. По софийскитъ улици, същото. Има въ дѣйствителностъ санитарни участъкови комисии, които са длъжни да посѣщаватъ и наблюдаватъ тази чистота, обаче достатъчно е да отидете покрай Прошеквата фабрика, или да минете въ нѣкои поотдалечени мѣста въ София, за да видите купина отъ мръсотии, които отъ никого не се прибиратъ. Кѣмъ софийскитъ служаци, които трябва да изпасятъ тѣй наречени боклукъ, не може освѣнъ човѣкъ да се отнесе съ особена молба, съ особено заявление да дойдатъ въ неговата къща да занесатъ този боклукъ. Очевидно е, че въ деления случай — азъ казвамъ примѣръ — въ Софийското общинско управление иматъ по-голяма грижа да си създадатъ нѣкое черешово топче или да се въдигне нѣкой павилионъ, който пръвз нощта трябва да се събори, обаче за почистването на боклука иматъ по-малка грижа.

**Д-ръ Х. Георгиев:** Тази работа на общинския съветъ оставате, не е за Парламента.

**В. Моллов:** Така щото въ това отношение би трябвало уважаемиятъ министъръ на вътрѣшнитъ работи да внуши на своитъ подчинени органи специално въ нѣкой конференция или съ нѣкое окружно, да внуши и на общинскитъ съвети да не занемаряватъ своитъ длъжности, а да ги взематъ подъ най-голямо внимание, защото времето, което прѣживяваме, е едно време, което изисква напѣжение на всички сили, изисква, слѣдователно, тѣзи на гледъ малки работи, малки обязанности и малки задѣжания да бъдатъ строго и грижливо изпълнявани.

Въ прѣдставения проектъ се създава една особена организация — Народенъ хигиенически комитетъ и общински такива комитети. Нека съществуватъ, г. г. народни прѣд-

ставители! Азъ ви казахъ, че тѣ върѣла нѣма да понесатъ, освѣнъ ако ние не заспимъ върху самия законопроектъ, защото тогава само ние ще се надѣваме, че съществува едно съвѣштелно дѣло, и въ дѣйствителностъ другитъ органи ще кажатъ: огнесете се до хигиеническия съветъ, ние си умиваме ръцѣтѣ, има специално тѣло, има специално учрѣждение, което се грижи за това.

**Министър Х. Г. Попов:** Чл. 15 има въ този законопроектъ.

**В. Моллов:** Знамъ, азъ ще говоря и за него.

**Министър Х. Г. Попов:** Той изключва всѣко заспиване.

**В. Моллов:** Г. министре! Софийскитъ градски хигиенически комитетъ се образува пръвз м. октомври; събра се на два заседания, избра участъкови комисии, и отъ м. ноември до днесъ не е събранъ. Дали функциониратъ тия участъкови комисии, дали не функциониратъ, какъ функциониратъ, какво става и какъ се върши, не се знае. Очевидно е, че въ дадения случай правилникътъ, който е ималъ сила на законъ и който е ималъ сѣщия текстъ, не се схваща тѣй присърце, както азъ бихъ желалъ да се схване.

**Министър Х. Г. Попов:** Правилникътъ нѣма формата на законъ.

**В. Моллов:** Между формата на правилника и формата на законопоректа нѣма различие.

**Министър Х. Г. Попов:** Друго е доброволно да служатъ, друго е по законъ.

**В. Моллов:** Казвамъ, като имаме прѣдъ видъ това, можемъ да се съгласимъ съ тази организация, но за да бъде тя полезна, доколкото е възможно, тази организация трябва да бъде снабдена точно и съ една опредѣлена властъ. Въ днешния законопроектъ ние четемъ: „Чл. 5. Народниятъ хигиенически съветъ ръководи дѣйствиата на всичкитъ хигиенически съвети прѣвъ даване нужнитъ нареждания, упътвания и заповѣди. Чл. 6. Градскитъ и селски хигиенически съвети дѣйствуватъ самостоятелно и съгласно упътването на Народния хигиенически съветъ. Чл. 7. Членовѣ на хигиеническитъ съвети са отговорни лично прѣвъ законитъ за отпущане“ — трябва да е за отпущение — или неизпълнение длъжноститъ, съ които са катоварени, съгласно тоя правилникъ“. Трябва да е грижа. Види се, че кодификационната комисия не е имала възможностъ да се събере да прѣгледа този законъ.

**Министър Х. Г. Попов:** Трябва да попълните съставъ и, за да може тя да работи.

**В. Моллов:** Съ удоволствие. (Чете) „Чл. 8. Назначението на хигиеническитъ съвети е да надзиратъ чистотата на жилищата, по улицитъ, площадитъ, кладенцитъ, чешмитъ, брѣговетъ на рѣкитъ, месопродавницитъ, фабрицитъ и работилницитъ; да посочватъ на населението всички мѣрки за прѣдпазване отъ епидемическитъ болести и въобще да работятъ за прилагането разпорѣданията на Народния хигиенически съветъ“. Това са функциитъ имъ. Разбирамъ, че таква трябва да бъдатъ, но за изпълнението на тии функции ще трябва да облѣчете съ известна властъ органитъ или членовѣ на тия комитети. Трябва да опредѣлите какво значение иматъ тѣзи разпорѣдания и тѣзи заповѣди и какъ ще се издаватъ. Оняи, който влѣзе въ една къща, за да провери чистотата или юнзи, който ще отиде да запита нѣкой болникъ отъ какво боледува, той не трябва да бъде облѣченъ конкретно, фактически, съ опредѣлена властъ. Съгласете се, това са частни лица, това са частни граждани и това е една много несприятна работа, всѣкъ день да обикаляшъ. Въ чл. 17 е казано, че ежедневно трябва да обикаляшъ нѣколко къщи въ различни времена, съ рискъ да бъдешъ посрещнатъ по единъ доста недружелюбенъ начинъ, защото по неволя ще бъдешъ принуденъ да се намѣсишъ въ интимния частенъ животъ на хората. Ясно е, че въ това отношение положението на тия лица трябва да бъде по-ясно, по-точно опредѣлено. Не само туй. Но като ще изпълняватъ тази функция — а за туй ще се избиратъ най-интелигентнитъ граждани, учители, све-

щеници, ако има такива на разположение — ще трябва по-нататък, за да изпълнят своето назначение, да имат и известна друга власт. Казано е в чл. 13, че участковите комисии при посещението на жилищата разпитват дали има болни от заразни болести: шарка, гърло, продължителна треска и за заболелите съобщават на санитарната власт, лекар или фелдшер, ако има такива, в противен случай, на кмета. Процедурата става много дълга. По-добър е тогава по селата да се натовари самият кмет с тази задача — аска той я има по закона за селските общини. По-добър би било в този случай, ако има нарушение да се даде право на тия хора да съставят един акт, не че лицето е заболело, а затуй, че съм казал днес да почистят един двор или купиче, утрѣ се явявам и нищо не е направено.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Съ тази мѣрка, която искате, отивате много далечъ.

**В. Молловъ:** Ако искате да имате полза от този институтъ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Страхъ ме е да се не обърне въ една мѣрка за прѣсѣждане, вмѣсто да бѣде една мѣрка за прѣдпазване отъ болеститѣ.

**В. Молловъ:** Г. министре! Азъ ви казвамъ, че, ако искате да имате полза от този институтъ, вие трябва да го организирате тъй, както трябва да се организира. Ако мислите, че това съ хора, които ще се разхождатъ въ хубаво време, ще обикалятъ нѣкоя къща, защото не желаятъ да влизатъ, въ различни неприятности, тогава, естествено е, че ползата ще бѣде малка.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Но ако съставятъ всѣхотъ актове и тия актове иматъ сила?

**В. Молловъ:** Естествено, да. Моля ви се, г. министре, за какво ще съобщаватъ тогава на кмета?

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** За да може той да вземе мѣрки.

**В. Молловъ:** Тогава не е ли смислото? Азъ вървамъ повече на една комисия отъ учители и свещеници, отколкото на кмета. Най-сетнѣ кметътъ да ходи изъ селото съ комисията. Тогава ще постигнемъ същото, но ще избѣгнемъ тази сложностъ на процедурата и това, което тукъ се прѣдвизда и което ще поведе къмъ манкиране отъ задълженията. Но вие ще кажете веднага: въ чл. 15 е казано, че всички лица, натоварени съ известни длѣжности, сѣ длѣжни да изпълняватъ най-строжо всички тѣзи задължения и заповѣдитѣ имъ, иначе тѣ се прѣдаватъ на сѣдебнитѣ власти и отговарятъ по законитѣ на страната. Какъ ще отговарятъ тогава? Ще отговарятъ за едно полицейско нарушение по чл. 475 отъ наказателния законъ — глоба до 25 л. Така разбирамъ.

**В. Коларовъ:** Само толкозъ?

**В. Молловъ:** И само толкозъ. — Сега въ този случай, ако смѣтате, че е толкова важно задължението, би трябвало да предвидите различни други възможности, защото ведѣте смѣта, че не могатъ да станатъ злоупотребления. Както ставатъ сега злоупотребления съ раздаването на помощитѣ на войничкитѣ сѣмейства, така и тукъ могатъ да станатъ. Вие мислите, че въпросътъ за подсъждността на дѣлата за злоупотребления при раздаване на войничкитѣ помощи трябва да се разрѣши отъ Върховния касационенъ съдъ. Добъръ, но той ще се разрѣши въ полза на гражданскитѣ сѣдилища, а това ще рече, че тѣзи дѣла, въ които населението взема най-живо участие — а има вече такива дѣла — ще бѣдатъ разглеждани слѣдъ демобилизацията, когато ще загубятъ всѣкакво значение.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Мислите ли, г. Молловъ, че трябва да ги дадемъ на военно-полевитѣ сѣдилища?

**В. Молловъ:** Да, защото увѣрявамъ Ви, г. министре, че населението въ този случай ще бѣде по-спокойно; същото мисля и по нарушенията на закона за реквизицията.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Можете да бѣдете на това мнѣние, но азъ не съмъ. Има коренно различие между закона за реквизицията и онзи, за който Вие мислите. Би било много опасно да прѣдаваме тѣзи прѣстѣпления на военно-полевитѣ сѣдилища.

**В. Молловъ:** Толкова прѣстѣпления сте дали на военно-полевитѣ сѣдилища, че, ако прибавите още едно, за военно време нѣма значение.

**Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ:** Значи, Вие защитавате полевитѣ сѣдилища.

**В. Молловъ:** Не, г. подпрѣдседателю, такова нѣщо не съмъ искалъ. Азъ съмъ билъ противъ полевитѣ сѣдилища.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Сега искате тѣзи нарушения да ги дадемъ на тѣхъ?

**В. Молловъ:** Азъ въобще съмъ противъ тѣхъ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Ами вие искате всѣко нарушение по чл. 15 да се даде на военно-полевитѣ сѣдилища.

**В. Молловъ:** Не сте ме разбрали. Азъ искахъ да кажа, че въ дадения случай могатъ да станатъ известни злоупотребления, които ще бѣдатъ по-тежки, отколкото нарушенията по чл. 475 отъ наказателния законъ, а не сѣ прѣдвиздени никакъ. Съ тоя чл. 15 вие само хвърляте прахъ въ очитѣ на хората и повече нищо.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Вие считате, г. Молловъ, тази мѣрка за недостатъчна. Значи, Вие искате да не бѣдатъ подсъдни на гражданскитѣ сѣдилища. Странно ми се вижда, че сте на това мнѣние.

**В. Молловъ:** Азъ не съмъ казалъ подобно нѣщо.

**М. Такевъ:** Г. Молловъ! Искаме и ние да Ви слушаме. Оставете г. министра, той ще си каже послѣ думата.

**В. Молловъ:** Г. министърътъ мисли, че нарушенията по чл. 475 трябва да бѣдатъ дадени на военно-полевитѣ сѣдилища. Това е неговата интимна мисль. Азъ такова нѣщо не съмъ говорилъ.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г. Такевъ! Моля оставете съвѣтитѣ, когато излизете навънъ.

**М. Такевъ:** Оставете оратора да говори.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Не мога да прѣмълча, когато се поворятъ работи, които не се съдържатъ въ законопроектъ.

**М. Такевъ:** Послѣ ще си кажете думата.

**В. Молловъ:** Азъ казахъ на г. Янулова, че по раздаването на помощитѣ, на войничкитѣ сѣмейства, дѣто ставатъ грозни злоупотребления, трябва да има бързо правосѣдие, защото хората се възмущаватъ и това възмущение се прѣнася въ армията. Азъ смѣтамъ, че ние не можемъ да чакаме демобилизацията, за да се разправимъ съ тѣзи злоупотребители, които изхождатъ повече отъ секретарь-бирничитѣ и кметовѣтѣ, а трябва да има една бърза процедура, безъ съ това да съмъ партизанинъ на военно-полевитѣ сѣдилища. Тѣзи прѣстѣпления трябва тамъ да отидатъ, защото тѣзи сѣдилища сѣ единственитѣ, съ които можете да разполагате днесъ. Тѣй сѣщо е и за прѣстѣпленията по реквизицията, защото и за реквизицията не можете да чакате демобилизацията. Затуй трябва бързо правосѣдие. Ако можете да установите и въ гражданскитѣ сѣдилища бързо правосѣдие, още по-добъръ. Азъ нѣмамъ нищо противъ. Тѣй че, азъ казвамъ само това, че разглеждането на дѣлата, трябва да бѣде бързо. Нали сега е ясно, г. министре?

Властта на тѣзи народни хигиенически съвѣти по този начинъ, споредъ моето разбиране, не е ясно опрѣдѣлена, и затова трябва въ това отношение да бѣдемъ по-ясни и по-точни и тогава ще постигнемъ една по-добра работа.

Втори единъ въпросъ, който е свързанъ съ тѣзи съвѣти е въпросътъ за сѣдствата, съ които тѣ ще разполагатъ по ходатайството на централния хигиенически съ-

вѣтъ или комитетъ се възприе мисълта да се отпусне единъ кредитъ отъ 1.000.000 л. на негово разположение и този кредитъ е вече гласуванъ. Азъ мисля, че той самъ по себе си не е достатъченъ. Това е една много малка сума, като имаме прѣдъ видъ онѣзи задачи, които подлежатъ за разрѣшеніе — възможни, разбира се — отъ комитета. Ние би трѣбвало да изберемъ едно отъ двѣтъ: или да искаме всичко отъ държавата — това е становището на г. Пастухова — или да намѣримъ други пътища за намиране срѣдства. Азъ мисля, че въ това отношение ние би трѣбвало да привлечемъ и самитѣ общини къмъ вземане участие въ разноситѣ по прилагането на тѣхъ законъ. Въ дѣйствителностъ, общинскитѣ бюджети не сѫ много блѣски — това е право — обаче въ днешно врѣме повечето отъ извършенитѣ разноси на общинитѣ не съществуватъ или съществуватъ въ съкратена форма, като се създаватъ съвършено нови нужди и съвършено нови разходи. Тѣзи именно нови нужди изникватъ и при появяването на една епидемия. Тогава ясно е, че общината, която най-прѣко е заинтересована за санитарното състояние на населението въ нейнитѣ прѣдѣли, трѣбва да пожертвува и отъ своитѣ срѣдства, като не само дава своитѣ сили за прѣдпазването на епидемията, но даде и срѣдства за борба съ тѣхъ, а срѣдства ще се намѣрятъ. Самитѣ общини съзнаватъ туй и ние виждаме, че на Русенската градска община се разрѣши единъ заемъ отъ 100.000 л. именно за тая цѣль. Другитѣ общини могатъ да намѣрятъ срѣдства като съкратятъ въ това тежко врѣме други нѣкои разходи, които не сѫ толкова важни, или не сѫ толкова наизвѣстни. Но това трѣбва да бѣде изразено въ самия законъ. Въ закона ще трѣбва да бѣде изразено ясно какъ, защо, по какъвъ начинъ — безъ подробности, а по идея — тѣзи пари ще се разходватъ. Ние виждаме тукъ, примѣрно, че Централниятъ хигиенически свѣтъ ще ръководи дѣйствието и ще дава нуждитѣ нареждания, утвърдения и заповѣди на другитѣ свѣти. Тѣзи срѣдства, които ще даваме, за да не отиватъ само за назначението на персонала, добротъ е да се изрази ясно, кой ще трѣбва да назначава този персоналъ: централниятъ ли свѣтъ или мѣстниятъ свѣтъ. Сетѣй, какви кредити ще се даватъ, дали този кредитъ отъ 1.000.000 л., който сега ще се дава, ще се разпрѣдѣли между онѣзи градски общини, които иматъ нужда, въ прѣдѣлитѣ на които се е появила епидемия, или пъкъ ще се намѣри нѣкакъвъ другъ редъ. Азъ мисля, че всичко това трѣбва да бѣде установено въ самия законъ, защото иначе уважаемиятъ г. министъръ ще трѣбва да създаде единъ специаленъ правилникъ, съ който да урежда тѣзи въпроси, съвършено незасегнати отъ законопроекта. Слѣдователно, смѣтамъ, че и тукъ има единъ недостатѣкъ, една липса, която трѣбва да бѣде попълнена, за да можемъ ние въ тѣя отношение да създадемъ единъ законъ, който горѣдолу да изпълни своето назначение. Но азъ по-нататѣкъ казвамъ, че въобщо цѣлиятъ законопроектъ трѣбва да бѣде прѣправенъ. Азъ посочихъ на двѣ-три думи при прочитането на два или три параграфа, които думи посочватъ, че той е внесенъ така, безъ да бѣде коретиранъ, безъ да бѣде прѣгледанъ специално отъ нѣкоя комисия.

Министъръ Х. Г. Поповъ: Печатни грѣшки.

В. Молловъ: Г. министре, не сѫ само печатнитѣ грѣшки. Чл. 1 опрѣдѣля назначението на законопроекта. Заглавието на законопроекта е: „Законопроектъ за опазване народното здраве въ врѣме на война“. Но чл. 1 е въ разногласие съ заглавието на законопроекта, защото, споредъ него, този законопроектъ има прѣменно значение, а именно, че това е единъ специаленъ законъ за настоящата война. Въ чл. 1 се казва: (Чете) „За опазване общественото здраве при изключителнитѣ условия, създадени отъ войната“ — значи, разбира се, отъ днешната война. Естествено е, че тая поправка и тукъ-тамъ други опущения лесно ще се изправятъ. Идеята на закона не е да бѣде той единъ врѣмешенъ, а да бѣде единъ постояненъ законъ, слѣдователно, за една борба съ епидемическитѣ болести въ врѣме на война въобщо.

По-нататѣкъ, като създаваме такъвъ единъ законъ, азъ мисля, че ние трѣбва да се върнемъ къмъ първото, което казахъ, а именно, че не трѣбва по никой начинъ въ законопроекта да „игнорираме санитарнитѣ власти, не трѣбва да ги поставимъ въ положението тѣ да бѣдятъ само членове на този хигиенически свѣтъ, както е постановено въ чл. 2 на законопроекта. Ние ще трѣбва, слѣдователно, този

законопроектъ да го свържемъ съ общия законъ за опазване на народното здраве и ще трѣбва въ неговитѣ постановления да свържемъ функциитѣ на редовни медицински свѣтъ, функциитѣ на другитѣ редовни медицински органи съ дѣйствието на този санитаренъ комитетъ, за да избѣгнемъ възможнитѣ конфликти, възможнитѣ недоразумѣния, които, естествено, могатъ да се породятъ, и които, единъ пътъ като се породятъ, ще забавятъ повече работата и ще създадатъ по-скоро благоприятни условия, щото нѣкои болести да могатъ да получатъ или появяване или разпространение. Тѣзи недоразумѣния у насъ сѫ много чести. Прѣпискитѣ започватъ така: на номеръ се пише съ номеръ и по-нататѣкъ се продължава до такава степенъ, щото често пъти тѣзи учрѣждения не могатъ да се обяснятъ. Ние не трѣбва въ това отношение да влѣземъ въ положението на армейскитѣ, на военнитѣ лѣкари. При Главната квартира съществувала една особена санитарна властъ; нейнитѣ функции се ограничаватъ само за войската, само за частитѣ, които се намиратъ на бойното поле. За мѣстникъ на главния санитаренъ воененъ органъ трѣбва да се грижи за тѣя. Него, обаче, го викатъ и на бойното поле. И ние виждаме, че въ това отношение съществуватъ извѣстни недоразумѣния, извѣстни мъжкотии. Най-напрѣдъ ще трѣбва да се отнесемъ до Военното министерство, Военното министерство до Главната квартира, Главната квартира до главното тилово управление, отъ главното тилово управление ще отиде пакъ въ Главната квартира, отъ тамъ въ Министерския свѣтъ, и така започва една разпрания, която въ много случаи тѣкмо ще спомогне за разпространението на нѣкоя епидемия, за прѣдпазването на която се изискватъ най-бързи мѣрки. И заради туй въ законопроекта ние ще трѣбва въ това отношение да видимъ какви сѫ компетенциитѣ, докъдъ ще трѣбва да ги простремъ и какъ да ги разграничимъ и разпрѣдѣлимъ. Виждаме, че въ много отношения се прѣдприематъ благоразумни мѣрки, които заслужаватъ общото одобрение. Така въ прѣдпослѣдния брой отъ в. „Военни извѣстия“ намѣрихъ цѣла една особена организация за моятѣ земи за борба противъ разпространението на венерическитѣ болести. Тамъ е избранъ редовниятъ пътъ, тамъ се назначава единъ отъ лѣкаритѣ специалисти за главенъ ръководител на тая борба, д-ръ Беронъ, и въ негово подчинение сѫ поставени други трима лѣкари специалисти, които се назначаватъ на извѣстни пунктове като специалисти лѣкари и тѣ прѣдприематъ извѣстни мѣрки. По този начинъ ние се наидѣваме, че ще се спомогне за ограничението на тѣзи болести, които въ нашата армия не сѫ получили разпространение, но които трѣбва да признаемъ, че въ армитѣ на нашитѣ съюзници, благодарение на съприкосновението съ градското население въ гр. Нишъ и други мѣста, сѫ получили такова разпространение, каквото никой не е очаквалъ. Ясно е, значи, че тукъ се изисква единъ цѣлостнообразенъ начинъ за борба. Необходимо е, слѣдователно, и тукъ да бѣде прѣдприето сѣищото. Организацията въ това отношение трѣбва да бѣде поставена на научна основа: ще трѣбва да снабдяваме нашитѣ лѣкари, нашитѣ органи, които се борятъ съ епидемическитѣ болести, съ всички срѣдства, които сѫ необходими и съ помощта на които тѣ ще могатъ да направятъ побѣдното. Не трѣбва да забравяме, обаче, г. г. народни прѣдставители, че заедно съ този законопроектъ, който, както ви казахъ, може да принесе своята полза, трѣбва да вземемъ всички други мѣрки, които въ това отношение сѫ необходими, за да може самиятъ законопроектъ да принесе каквато и да е полза, за да може въобщо борбата съ епидемията да се организира. Говори се тукъ за плѣнницитѣ. Трѣбва да кажемъ, че, за честта на българската държава, плѣнницитѣ се третираатъ у насъ тѣй, както би трѣбвало да се третиратъ споредъ правилата на международното право, тѣй както се третиратъ и нашитѣ военни служаци. Дѣйствително ние ще намѣримъ между тѣхъ изнемонѣли, ще намѣримъ слаби хора, и най-вече хора окисани. Но тази окисаност не се дължи на нежеланието на нашата държава да ги облѣче, но на невъзможността. Сѣга, спрѣмо тѣзи плѣнници, ако между тѣхъ се появи нѣкаква епидемия, едно може да се извърши, то е тѣхното изолиране и дезинфекция. Дезинфекция за петнистия тифъ у насъ мъчно може да се организира по една само причина, че ние нѣмаме достатъчно чисти дрѣхы, за да се прѣоблѣкатъ хората и затуй, колкото да се очистятъ, слѣдъ това като се облѣкатъ обратно въ своитѣ дрѣхы, слѣдъ нѣколко часа пакъ могатъ да бѣдятъ покрити съ сѣнитѣ тѣзи насѣкоми. Трѣбва да кажа, че нашитѣ началници на

болниците в София употребяват най-големи маки, за да се борят против нечистотията. Обикновено в нашите болници като постъпват войници ранени или болни, преди всичко се очистват, т. е. измиват техните дрехи, дезинфекцират се, обличат ги в чисти дрехи, обаче като им се даде отпусък за почивка в село, връщат се в същата болница, за да им подпишат билета, по външен неузнаваем вид. Тъй че в това отношение работата е твърде тежка и мъчна. Та, казвам, за да не бъде този законопроект мъртва буква, ние ще трябва да се погрижим за доставянето на чисти дрехи, преди всичко, за нашата армия, за войската, която в много отношения се мъчи. Вие знаете, че нашите маршеви полкове обикновено на идиома на нашите войници се наричат мършави полкове. Ясно е, следователно, че в това отношение тук са зли поставени, че ние ще трябва да вземем всички грижи, защото по този начин ако каваме, ще спомогнем по-лесно за разпространението на епидемията и тогава средствата ще бъдат по-малки за тяхното ограничение.

Върху друг един важен въпрос, който не е свързан пръв с законопроекта и който не трябва да се заорава, ще кажа няколко думи и с него ще свърша. Ние вземаме всяка грижа и не можем да откажем, че тази грижа съществува, не можем да откажем по никакъв начин, че доората воля съществува. Но ако липсва нищо, то липсва организация, липсва умение и липсва сръчност, качества, които са индивидуални и които трябва да искаме от известни лица, поставени на чело при ръководенето на тази борба. Обаче доората воля не липсва — имаме я.

Министър-председател д-р В. Радославов: А доктор Ораховач?

В. Моллов: Оставете д-р Ораховач.

Д-р Х. Георгиев: Индивидуално беше.

В. Моллов: Г. д-р Русева съ нищо не съм закачил. Желая да ода свооудни да си изпълнява длъжността. Съ лични въпроси не желая да се занимавам.

При тази грижа и борба, която трябва да се поведе, не заораваме едно: че тя ще ода измисла, че тя ще ода почти — как да кажа — безцелна, ако вие не се загрижите за друг въпрос, за она въпрос, за които тук малко се говори, най-важният, най-същественият въпрос — въпросът за прехраната на населението. Петнистият тиф е една ода, която на други езици се казва гладен тиф, гладна треска. Той не ода в един охранен човек, и въшките за него са сезонни, а ода в она, който е прегладнял; въ него се прехраня самата ода, пръв миналата война от холера измърха много хора, но се заразила от ода, защото ода измърха. Турските лънци, когато пристигнаха, главно от глад спаднаха, и после, когато ги понахраниха, ода спр у тях. Главната грижа за санитарното състояние, за народното здраве, ще ода грижата и за икономическото, стопанското положение на нашия народ. Създайте навсякъде възможност за правилно, достатъчно прехране на нашето население, и вие въ достатъчна степен ще изпълните своя дълг към народа. Въ това отношение той го изпълнява ода всяка задна мисъл, съ пълна прданост, и има право въ това отношение да иска грижи и от наша страна. За щастие, последната война не донесе епидемии. У нас не се разви нито холера, нито нвоя друга епидемическа ода. У нас се разви до известна степен само петнистият тиф. Въ новите земи петнистият тиф е ограничен до известна степен, благодарение работата на нашите лъкари; той е ода въ 2—3 полка, ограничен е, и повече случаи нма. Петнистият тиф започва да се появява въ центъра на България съ постепенното измърчаване на населението, и там трябва да ода оорната всяка грижа, както на народното представителство, така и на самото правителство. По този въпрос се говори извънредно много. Мисли се, че ние ще се изхраним, но грижата въ това отношение никога не трябва да бъде изоставена от нас. Ние всяка вечер трябва да заспиваме съ мисълта, че това е засага за нас капиталният, най-важният въпрос.

Главната борба, по този начин, ще бъде против епидемията. Тя нма да бъде против лошото гърло или против шарката, за които пише този законопроект. Тъ съ

едни болести, които съществуват, които кметови нма да прмахнат, които изискват лъкарска помощ. Лъкари, обаче, ние навсякъде не можем да имаме. Това е ясно: лъкари сега, въ едно голямо количество, съ въ редови на армията и въ малко количество само могат да бъдат свооудни, въ по-големите мста, а въ по-малките пунктове съвършено липсват. Опитът да ода ачажирани повече лъкари от странство, е един опит, който не може да успее, защото и там има същата нужда, същата неохотност от лъкари. Пръв миналата война ние можахме лесно да ги намърим, защото войната ода локализирана, мстна. Сега изворът на лъкари е съвършено малък, и ние на тяхното придвижване не можем да разчитаме. Можем да искаме само едно: щото въ различните мста на България да ода оставени равномерно лъкари, лъкарската помощ да ода, по възможност, равномерно разпрдълена. Гие имаме маса ода въ големите градове, голямо количество мисли, имаме и мстни лъкари, ода мста съ по-голямо население, мста, въ които има нужда от лъкари, стоят ода тана. Въ нкои мста има ода и ода лъкари, а въ нкои често пъти даже и фелдшер липсва.

Тъ щото смтаме, че не народни хигиенически комитети, градски, селски или ода — както ще да се наричат — а главно лъкарска помощ е неохотна. И там именно ние ще трябва да очакваме, щото грижата на правителството да могат да помогнат на това недо-стиг, на това зло. При това разпрдълнение — пак казвам — не трябва по никакъв начин да заораваме, че резултатът от нашите грижи ще могат да ода чувствителни само тогава, когато ода грижи за нашето население ще принесат своя резултат, тогава, когато ние ще можем да изхраним нашето население, и когато ще можем по този начин ковано да запазим неговото здраве докрай.

Пашата група, по начало, ще гласува за този законопроект. Условието, обаче, е едно: въ неговия текст, въ неговите постановления да ода приети онзи измърчавания, за които азъ говорих, да ода направени не само редакционни поправки, но допълнения и измърчавания, които да ода по-точно организацията, комитетите и пр. на различните санитарни ода, и по този начин да можем не само да създадем един правенник — както, уж, по погрешка се изразява този проект — съ въменно значение, но да създадем един закон за борба съ ода или за ода на народното здраве въ време на война, без тези измърчавания, законопроектът ще ода, както казах, само един правилник съ въменно значение, който нма да има она полза, която он могат да принесе.

Председателствующ д-р Н. Момчилов: Има думата г. Гурдан Гурданов.

Ю. Юрданов: (От трибуната) Г. г. народни представители! Ода когато се напечата парламентът, който сега ни е представен въ форма на законопроект, се виждаше — и нма това да откажем — че желанието на респективната власт, или на респективния министър е ода да се помогне на населението, което е останало ода всякаква медицинска помощ. Но този, който е прочел внимателно парламентът, и той, който е посвизал мста, да ода приложили до известна степен, се е убил, че не правителството и не само написаните закони могат да помогнат въ дадения случай, да се прдизви населението от различните епидемически ода, или пък да го спасят от тях, ако тези ода си съ явили.

Днес министърът на вътрешните работи и народното здраве вече ни сезирва съ един законопроект, и желая да стане той закон. Отговорната власт ода от мирно време, въ дадения случай, ще каже, пак министърът на вътрешните работи и народното здраве, както и висшият хигиенически съвет, както и ода нашите санитарни закони, твърди много грижи съ полагаи въ мирно време за тази санитарна организация, която е нужна въ мирно време и която, поставена доор, ще може да помогне, и въ такива моменти, въ такива време, каквито съ днешните. Защото една санитарна организация не може да се създаде от един път, особено у нас, където животът е малко по-особен, където общественото чувство е малко по-слабо и където длъжността на всеки отделен гражданин към обществото е твърде слаба.

Сега, г. министърът мисли, както се рече от законопроект, че, ако се повтори санитарната служба, санитарната организация на различни — както се изразява самият законопроект — интелегентни хора, работата ще тръгне по мед и масло. Аз мисля, че това няма да бъде. Защото ние виждаме едно: ние обяхме войната или, по-харно, обяхме мобилизацията, след като вече имаме един много близък примър с съседната Сърбия, която се разяждаше от една епидемическа болест, която косеше над дъх с хиляди души. И когато се обяви мобилизация, какво става? Всичко се отдава на армията, вдигат се от всички градове докторите, фелдшерите и остават градовете, остава населението без всякаква медицинска помощ, защото това останало население е чуждо вече на тази армия, която заминава, защото войниците не оставят по-стари, бащи, дъца, жени, семейства, и защото всичко това няма да влияе даже върху тези войници, които отиват на бойното поле.

И даже пръв връме на мобилизацията, дѣто се явиха епидемии, ние виждаме, че министерството, висшият хигиенически съвет не можа да даде лѣкари — нѣма — и това население го оставиха само да се бори съ болестите, само да мре, само да си търси срѣдство. Тази санитарна организация от мирно врѣме е негодна. И всичките наши правителства си се твърдят слабо замисляли за създаване на една санитарна организация от мирно врѣме, която дѣйствително да отговори на нуждите на нашето население.

Ще ми позволите, г. г. народни прѣдставители, да приведа един примѣръ. Когато се обяви мобилизацията, въ Габрово и Габровска околия завари всеразлични дѣтски болести: дифтеритъ, скарлатина и др. Замиснаха всичките лѣкари. Лѣкарятъ изпрати всички болни дѣца отъ болницата, защото нямалъ мобилизационно назначение да затвори болницата и да се яви въ частта си, и тѣ още повече заразиха града. И трѣбваше да направяме телеграма следъ телеграма до респективния министъръ, за да търсимъ лѣкаръ. Когато най-сетнѣ се прати лѣкаръ, една друга формалностъ липсваше: отвори се болницата, захвана се прибирането на болните дѣца, обаче министерството не дава кредитъ, защото кредитътъ за болницата е затворенъ, и нѣма нищо. По това начинъ прѣбваше да се яви на помощъ общината, която така също нѣма прѣдвиденъ кредитъ, да даде пари, за да се издържатъ болните дѣца и майките, които трѣбва да придружаватъ дѣцата си въ болницата. И лѣкарятъ, който беше пратенъ и който изпрати рапортъ, направя единъ опитъ — скъсиятъ този опитъ, който е прѣдвиденъ въ настоящия законопроектъ: градътъ се раздѣли на участъци, избраха се комисии отъ учители...

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, г. Юрдановъ. Частъ е 8. Съгласно правилника, трѣбва да вдигнемъ засѣданieto. Но понеже не е изчерпанъ дневниятъ редъ, азъ питамъ Народното събрание: съгласно ли е да се продължи засѣданieto, докато се свърши дневниятъ редъ?

Който е съгласенъ, да си вдигне ржката. (Мнозинство) Засѣданieto се продължава.

Продължаватъ, г. Юрдановъ.

Ю. Юрдановъ: Назначиха се подобни комисии. И какво смѣтате вие? Комисията ходиха, пропѣрваха. Но тѣзи комисии, които трѣбваше да слѣдятъ за болестите, не можаха да извършатъ нищо, защото липсваха, отъ една страна, срѣдства за борба противъ болестите, а отъ друга страна, липсваше имъ медицинска помощ, липсваха лѣкари. И този малък опитъ, който се направя, показва, че не толкова тѣзи комисии могатъ да помогнатъ, колкото срѣдствата, необходими за поддържане родителите и дѣцата, които са болни.

Настоящиятъ законопроектъ, който почти е копиранъ отъ тази практика, която окръжиятъ лѣкаръ д-ръ Банковъ приложи въ Габрово, въ този моментъ смѣтамъ, че нѣма да отговори на нуждата. И нѣма да бѣда смѣлъ, ако кажа, че тукъ г. министърътъ на вътрешните работи и народното здраве и самото правителство катоже желаятъ, чрезъ създаване отъ Народното събрание вече единъ такъвъ законъ, да хвърятъ прахъ въ очите на хората и катоже, желаятъ, съ създаването на всеразлични градски, окръжни и нѣкакви си висши народни хигиенически съвети, да отмахнатъ отговорността, която леда върху тѣхъ.

Министъръ Х. Г. Поповъ: Не е така.

Ю. Юрдановъ: Възможно е да не е така, но по всичко е видно, че е така. Защото, ако правителството държеше

за здравето на нашия народъ, ако правителството се грижеше въ този моментъ да запази дѣйствително здравето на този народъ, който е останалъ тукъ, то щѣше да намѣри срѣдства, щѣше да разпрѣдѣли така също и лѣкарския персоналъ, лѣкарите, добри, за да може дѣйствително въ всички точки, въ всичките градове, въ всичките околии поне, да се грижатъ за хигиеническото състояние на околията, като имъ се дадатъ и чуждите срѣдства за борба противъ епидемическите болести или пъкъ за очистване, за прѣдварване да не се появятъ подобни болести. Азъ бихъ искалъ да питамъ г. министра: какво ще направя този хигиенически съветъ — да вземемъ единъ градски хигиенически съветъ — ако той отиде да направя ревизия, добросъвестенъ е и види, че тукъ има боксукъ, има сиракъ? Кому ще каже да очисти града? На кмета ли? Обаче кметътъ ще каже: „Срѣдства нѣмаме, пари нѣмаме, но коли нѣмаме“.

Министъръ Х. Г. Поповъ: Това не е отговоръ.

Ю. Юрдановъ: Отговоръ е това. — Но кметътъ сега ще каже, че „ни пари нѣмаме“. И случаи имаме: не само въ нѣкои и други градове, но въ всичките градове днеска ние виждаме, че понеже всичко е взето, че понеже добитъкътъ се вземаше безразборно за реквизиции, че понеже всичко това — коне и волове — се хвърляше безсмислено, днеска вече се оказва липса, както на работенъ добитъкъ по селата, така също и на добитъкъ за запазване здравето, за почистване на градовете и селата.

Така щото въпросътъ тукъ е свързанъ съ срѣдствата. Ако има срѣдства, тогава и организацията дѣйствително ще бѣде на своето мѣсто. Ние виждаме, че днеска общините нѣматъ никакви доходи. Нѣщо повече, известни доходи г. министърътъ на финансите имъ отне. И една община, като русоската, днеска сключи заемъ, за да може да се прѣдпази отъ епидемически болести. А упрѣ, ако болестта се яви, общините не ще бѣдатъ въ състояние да се борятъ съ нея, и не всяка една община може да сключи заемъ, защото процедурата е дълга, защото има отговорност и самата община, било че нѣма да има срѣдства да погасява заема, или пъкъ общинскиятъ съветъ не е въ тѣлния си съставъ.

(Прѣдседателското мѣсто заема изново прѣдседателътъ)

Та мислята ми е, че, понеже липсватъ на общините тѣзи срѣдства, правителството трѣбва въ този моментъ да ги добави, че дѣйствително правителството въ този моментъ трѣбва да намѣри срѣдства, за да помогне на общините въ тази борба. А не само да се създадатъ комитети, които ще бѣдатъ създадени по законъ, които, може би, ще подаватъ всеразлични рапорти, ще се сношаватъ помежду си писмено и ще излагатъ, че болести има или че „ние вече наредихме, издадохме обявление, издадохме заповѣдъ да се почисти, да се прѣсуши една малка нечистотия, но срѣдства никакви нѣма и резултатъ нѣма да има никакъвъ“. Ако дѣйствително правителството, министърътъ на вътрешните работи и народното здраве желае и има намѣренето да помогне, трѣбва въ този моментъ да намѣри срѣдства, да потърси и чужди медицински персоналъ, а така също да използва и нашия медицински персоналъ, доколкото го имаме, да бѣде разпрѣдѣленъ той равномерно по всичките градове и околии, да бѣде задълженъ да обикаля и ревизира всичките села и всичките дадени мѣстности. И по този начинъ да може дѣйствително да се прѣдварди населението отъ тия епидемически болести, които си се породили и ще се породятъ прѣвъ врѣме на днешната война. Напр., азъ имамъ свѣдѣния, че въ нѣкои градове, където по липса на лѣкари министерството е изпратило да завеждатъ болници лѣкари, било плѣнници или наши, тѣ не желаятъ да прѣглеждатъ гражданите и да изпълняватъ длъжността на градски лѣкари. Такъвъ лѣкаръ казва: „Азъ ще си гледамъ въ болницата; този, който ми дойде въ болницата, него ще прѣгледамъ“. Тѣ абсолютно никакъ не се интересуватъ отъ чистотата на града, да отидатъ да дадатъ поне съвети на кметството, да ржководятъ, доколкото имъ позволяватъ силите, санитарната градска служба, да дадатъ нареждания, коя улица, кой кварталъ трѣбва да се почисти и какви мѣрки трѣбва да вземе кметството, за да прѣдпази града отъ болести. Цѣлата тая работа иде да покаже, че дѣйствително у насъ липсва всякава санитарна организация отъорѣ. Тая санитарна организация не може да се създаде само съ единъ врѣмененъ законъ, а трѣбва въ днешния моментъ, когато се опасяваме отъ различни епидемически болести, прави-



телството да помисли вече за турянето основа на такава една санитарна организация, която действително да ни служи не само във военно, а и във мирно време, защото здравето и силата на народа са много по-скъпи от всичките други суми, изразходвани за поддържането на това здраве и на тази сила. Но, г. г. народни представители, този законопроект се създава, както се вижда и от неговите мотиви, за борба против епидемическите болести. Днес настъпва война действително ни носи и епидемически болести. Във миналата и по-миналата, а особено въ миналата година, България можа да се запази от епидемическата болест, която се казва „Петилен тиф“ — тиф, който почти опустоши Сърбия; благодарение на войната, която Сърбия водеше, на нейната горь-долу затворена граница с нас той не можа да се пренесе. Обаче сега ние не само се опасяваме, но и тук-тамъ тая болест вече се яви. Пита се: откъде се явила болестта? Болестта се явила, както нѣкои г. г. оратори казаха и както е, асми, ясно, от сношението, от контакта, въ който това сръбско население, останало въ Сърбия или тамъ нѣкъдѣ извъ Санджака, е влизало съ нашите войници, или пък, което е правото, от тѣзи плѣнници, които се водѣха тук, и отъ това население, което се вземаше отъ Сърбия и се водеше тук, и азъ не зная, и никой не може ми каза, съ каква цѣль. Това население безспорно гладуваше, това население и тия плѣнници бѣха оставени въ една грозна мизерия. Достатъчно е само човѣкъ да види тия плѣнници, които са ужъ оградени тукъ въ лагера, които нѣматъ дрехи, които са мухнати на работа безъ дрехи и за които никой не се грижи, и ако тѣ получаватъ една слаба надна, едва ли ти имъ стига за тютюнъ и хлѣбъ, за да се убѣдите, че цѣлото това положение действително подготвя почва, щото тѣ сами да се явятъ една добра мялка за болестта, а така сѣщо тази болестъ да се пренесе вече и въ добъръ подготвената почва въ нашето население, което вслѣдствие скитанията все повече и повече съкращава своите нужди, захваща да яде все по-малко хлѣбъ, по-малко месо, по-малко хранителни нѣща, за да поддържа здравето си, и естествено, че при тия условия болестта ще се яви. И ако тукъ се забѣлжи, че най-ефикасната, най-добрата организация противъ тая епидемическа болестъ или, даже, противъ всички болести е да се даде на това население храна, да му се даде по-евтинъ животъ, това не е една басня, г. г. народни представители, а това е самата истина. Това — първо, и второ — правителството трѣбва сега, когато сръбската държава е унищожена, когато Сърбия, като вратъ на България е прѣмахната, когато война между насъ и сръбитѣ вече нѣма, да помисли и да си даде единъ добъръ отговоръ: какво ще прави съ тия плѣнници? Нѣкои отъ тѣзи плѣнници се използватъ, но маса отъ тѣхъ просто така се държатъ, не се пускатъ да отидатъ по своите мѣста, защото са принадлежали първоначално, като войници, на Сърбия, и слѣдователно, правителството се бои.

**Министър-прѣседател д-ръ В. Радославовъ:** Не се боимъ.

**Ю. Юрдановъ:** Смѣтамъ, че нѣма опасностъ и че нѣма защо, г. г. министри, да се боите. Ако нашите власти тамъ са умни и ако вие действително водите умна политика, вие трѣбва да дадете възможностъ на тѣзи хора да си отидатъ да работятъ своите занятия и земя тамъ, да видятъ своите семейства. Тѣзи хора, слѣдъ като почерпиха горчивия опитъ, какво могатъ да направятъ едни луди управници съ своя народъ, не желаятъ нищо друго, освѣтъ да бѣдатъ оставени мирно и тихо при своите дѣца, да работятъ и да се прѣхранятъ. Вие имате примѣри, че жени идатъ отъ Сърбия да търсятъ мъжете си, дѣцата си, че слѣдъ като са ги намѣрили, носятъ имъ дрехи и ги ператъ. А това показва едно, че това население желае миръ, и колкото по-скоро българското правителство му даде миръ, толкова по-скоро и това население, действително, ще се радва съ нашите закони, по които ще го управляватъ.

Но ако това е за плѣнниците, г. г. народни представители, то за другото население, мѣжкото, за което г. министърътъ на вътрешни работи на нѣколко пъти казваше: „Постепенно го връщаме“, това население трѣбва да се върне, то е непричомъ въ сръбската армия; то не е войникъ, това са стари и младежи, които трѣбва да бѣдатъ повърнати, и ако правителството постопа по този начинъ, то ще може да създаде една по-добра организация, както за нашето население въ стара България, така и за

това население въ Сърбия, а така сѣщо и за населението въ Македония. Ако българското правителство даде единъ по-евтинъ, по-евтинъ животъ на населението, да може да обработва земята си, да позволи на всѣкого едного да захване да работи своя занаятъ, тая мѣрка ще бѣде много по-ефикасна за борба противъ епидемическите болести, отколкото всичките комитети, създадени отъ интеллигентни хора, отъ учители, отъ кметове и пр.

Безспорно е, г. г. народни представители, че, като критикуваме санитарната организация, ние не се обявяваме и противъ законопроекта. Напротивъ, ние искаме този законопроектъ да бѣде разширенъ, да му бѣдатъ дадени действително материални сръдства, защото безъ материални сръдства не може да се направи абсолютното нищо. И особено тия епидемически болести, които, ако се породятъ, ако се появятъ въ нашите села, ще се отразятъ твърдъ злѣ, защото днесъ, когато бащата е далечъ отъ дома, когато мѣжкото население е на бойното поле, жената, която е останала въ селото или града, която трѣбва да обработва нивите, да гледа своето семейство, да се грижи за неговата прѣхрана, тази жена или този старикъ, който е останал тамъ, ще иматъ твърдъ малка възможностъ да се грижатъ въ случай на болестъ на единъ членъ отъ семейството. Тѣ даже, може би, нѣматъ кола, нѣматъ сръдства да пренесатъ болния до града, или до това мѣсто, където ще бѣде изолиранъ, нѣматъ сръдства да си взематъ и сапунъ. А вие знаете, че прѣдпазването отъ епидемическите болести е свързано съ голѣмата чистота, която може да бѣде единъ тѣхенъ врагъ, особено за петнистия тифъ. Вие днесъ, създавате комитети, създавате всеразлични комисии, заставяте учители и мопове да правятъ ревизии за чистотата, а въ сѣщото време вие не давате на това население евтинъ сапунъ, то не може да си купи евтинъ сапунъ, за да се опере, за да се очисти отъ всички паразити. Вие виждате, слѣдователно, противорѣчието. И докато не разрешите всички въпроси, които се отнасятъ до живота, до храната и до чистотата на населението, додѣто, съ една дума, не му дадете единъ действително евтинъ животъ, който да може да го запазва отъ подобни болести, дотогава всѣка една организация, г. г. министри, всѣка една подобна организация, г. г. народни представители, безъ сръдства, ще бѣде действително една организация, чрезъ която се хвърля прахъ въ очите на масата и се казва, че глестата действително се грижи, че, ако има нѣщо, че, ако се е разпространила болестъ, то за това са виновати мѣстните хигиенически съвети, защото не са слѣдили, че са виновати участъковите мѣстни комитети, защото не са прослѣдили добръ участъкъ си, но че властите, че правителството си е очистило ръцѣта. И азъ бихъ искалъ да чуя, мисля ли г. министърътъ, че е възможно, напр., учителитѣ, и всичките тия членове, които са поставени въ комитета, вслѣдствие да слѣдятъ за чистотата, както е казано въ мотивитѣ на законопроекта? Но тѣ не могатъ да вършатъ това, нѣматъ физическа възможностъ. За това трѣбватъ специални платени органи, трѣбва въ дадения случай държавата действително да намѣри сръдства; не да отпуска единъ милионъ лева и да казва: „И то е много“, но да намѣри повече, защото това е нужно за живота и за здравето на хората. Ако ти намира за войната съ десетки и стотици милиони, то трѣбва да намѣри поне 10—15—20 милиона лева, да ги хвърли за здравето на хората, и по този начинъ действително ще може да помогне. Сръдствата, които ще бѣдатъ изразходвани за поддържане живота и прѣдпазване на населението отъ болеститѣ, ще бѣдатъ възнаградени съ здравето на този народъ, ще бѣдатъ наградени съ тѣзи сили, които ще прѣдставлява здравиятъ народъ. И тогава, когато правителството се притече въ този изключителенъ моментъ на помощъ на общината, нѣщо повече даже, когато тури единъ контролъ, щото общината да изразходва дадената помощъ отъ държавата за цѣлтъ, да очисти града, да го запази въ хигиеническо отношение, тогава действително ще могатъ и тия организации, и тия комитети да допринесатъ полза. Но когато ти не давашъ нищо, давашъ имъ едни нищожни сръдства, и туряшъ все повече и повече комитети, естествено е, че комитетитѣ сами по себе си не ще могатъ да направятъ нищо. Правителството и Народното събрание въ този моментъ са длъжни да се потържатъ за живота и здравето на българския народъ, и да намѣрятъ сръдства — а тѣзи сръдства ги има — за да може чрезъ една действително полезна и добра организация, чрезъ даване достатъчно сръдства да се запази народътъ, да се запазятъ тѣзи, които са останали тукъ въ дълбокия тифъ, отъ всички епидемически болести, които могатъ да ни нападнаатъ и да се отразятъ твърдъ злѣ върху населението, безъ да са въ състоя-

ние тѣзи прѣдвидени въ закона комитети и съвѣти да прѣдварятъ населението и да изпѣдятъ болестта, ако тя дойде.

Прѣдседателъ: Има думата г. Недѣлко Атанасовъ.

Н. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Имамъ да направя една кратка бѣлѣжка по настоящия законопроектъ. Вѣрно е, че въ военно врѣме нашитѣ грижи за запазване, както на народа, така и на армията, отъ епидемически болести, трѣбва да бѣдатъ особено голѣми. Настоящиятъ законопроектъ иде да допринесе именно за запазването на народа, собствено на този народъ, който е задъ фронта, отъ епидемически болести. Затова и Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве е имало добрата идея да изработи единъ правилникъ, на който даде, по силата на чл. 47 отъ нашата конституция, силата на законъ. Г-да! Ние ще подкрѣпимъ настоящия законопроектъ не затова, защото той ще ни даде най-ефикасното сръдство за борба съ епидемитѣ, но затова, защото той ще раздвижи всичкото оноа останало население въ селата и градоветѣ, което ще може съ своето умѣние и съ своята дѣйностъ да помогне за запазването си отъ болести, а не за борба съ оолеститѣ. Населението въ голѣмата си частъ сега въ селата и градоветѣ е женско, и законодателятъ чрѣвъ постановленията въ самия законопроектъ иде да натовари известни комитети да ревизиратъ, да прѣгледатъ доколко туй население, което е останало въ селата и градоветѣ, поддържа нужната чистота въ своитѣ жилища, въ своитѣ помѣщения. Самитѣ съвѣти сега, както имъ се опрѣдѣлятъ функциитѣ по чл. 8, иматъ именно само тази прѣка задача — да прѣгледатъ, доколко се спава чистотата по улицитѣ, въ дворищата, въ жилищата и пр. Достатъчно е, много е даже, ако ние успѣемъ чрѣвъ тѣзи съвѣти именно да запазимъ чистотата въ домоветѣ, въ дворищата, на улицата. И съ това ние ще унищожимъ пнздата, кѣдѣто се развиватъ епидемическитѣ болести. Г. г. народни прѣдставители! Достатъчно е тия комитети да унищожатъ вѣшкитѣ, за да спасимъ населението отъ епидемическата болестъ петнитъ тифъ. А унищожението на вѣшкитѣ, г-да, не ще много голѣми разности, нѣка се енергия отъ по-интелигентни, отъ по-кадрини хора, останали въ селата и градоветѣ, да отидатъ да оубикаятъ, да нагледатъ всѣко семейство, да му внушатъ да поддържа чистота отъ тѣзи паразити. Ние имаме сръдства за борба противъ тѣхъ: гориво и врѣла вода, които могатъ да ги унищожатъ. Тѣй че азъ мисля, че законопроектътъ има тази прѣка задача, и като е тѣй, той за насъ е приемливъ и ние ще гласуваме за него.

Сега, въ чл. чл. 2, 3 и 4 на самиятъ законопроектъ, г. г. народни прѣдставители, има известни постановления, съ които ние не можемъ да се съгласимъ по принципъ и които желаемъ при второто четене на законопроекта да оидатъ заличени. Въ чл. 2 се прѣдвизда, че Централниятъ народенъ хигиенически съвѣтъ, между другитѣ членове, ще има 10 души народни прѣдставители. Въ чл. 3 се прѣдвизда, да за градскитѣ хигиенически съвѣти тоже двама-трима народни прѣдставители; така сѣщо въ чл. 4 се прѣдвизда и въ селскитѣ хигиенически съвѣти да има народни прѣдставители. Менъ ми се вижда, г. г. народни прѣдставители, че се смѣсватъ двѣ начала въ този законъ. Законътъ урежда известни органи на санитарната власть у насъ за запазването на народното здраве. Народниятъ прѣдставителъ не може да бѣде изпълнителъ, не може да бѣде органъ на санитарната власть, неговата задача е друга. Народниятъ прѣдставителъ трѣбва само да контролира, да съблюдава дали създаденото отъ тукъ положение ще се изпълни отъ прѣшитѣ органи, които сѣ натоварени съ това. Народниятъ прѣдставителъ не може да бѣде едновременно и контролоръ и контролиранъ. Доколко той ще изпълни своя дългъ като законодатель, затова го контролира само общественото мнѣние и неговитѣ избиратели. А споредъ този законопроектъ, народниятъ прѣдставителъ е направенъ именно на контролоръ, на изпълнителъ, и тукъ на мене се вижда, че законопроектътъ е описанъ много надалече като е натоварилъ народния прѣдставителъ съ една функция, която не трѣбва да му се дава.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Ще имъ се плаща.

Н. Атанасовъ: Вие знаете, г. г. народни прѣдставители, че навсѣкѣждъ народното прѣдставителство проявява своя контролъ въ дѣлата на развитъ министерства чрѣвъ питанія, чрѣвъ сръщи; то провѣрва неприкосновенитѣ запаси на армията чрѣвъ свои специални делегати; то провѣрва

държавнитѣ дългове чрѣвъ свои комисии и пр. и пр., но то не може да ангажира свои хора на постоянна работа въ единъ институтъ, да кажемъ въ Върховната смѣтна палата. Но ние какво виждаме? Настоящото правителство какво върши отъ двѣ години насамъ? Какво се стреми да извърши? Виждаме, че още отъ почившето XVI-то обикновено Народно събрание то се стремѣше да накара народния прѣдставителъ да изпълнява нѣкои порѣчки въ новитѣ земи; виждаме да се стреми да кара народния прѣдставителъ въ Комитета на обществената прѣдвидливостъ; виждаме съ настоящия законопроектъ да кара народния прѣдставителъ въ друга функция, да бѣде органъ на санитарната власть; виждаме въ комитета за войнишкитѣ семейства да кара народния прѣдставителъ да извършва други длѣжности.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Да бѣде народенъ служителъ.

Н. Атанасовъ: Ще Ви отговоря, г. министре. — У насъ парламентарниятъ животъ не познава такава практика въ миналото. Макаръ да съмъ младъ, но, доколкото познавамъ нашия парламентаренъ животъ, такава практика нѣма. Не Ви говоря това, г. г. народни прѣдставители, съ мисълта, че ние ще бѣдемъ натоварени съ работа, или че искаме да извършнемъ работа. Именно народнитѣ прѣдставители въ туй трудно за страната врѣме съзнаватъ своитѣ тежки и полѣми задачи, които иматъ, и тѣ сами ще си прѣдложатъ услугитѣ — вие имате примѣръ за това — но народниятъ прѣдставителъ да получи писмо отъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи, въ което да се казва: „Азъ Ви назначавамъ за членъ на този или онзи комитетъ“, това, г. г. народни прѣдставители, не може и не бива да става въ нашата страна.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Добръ, на второ четене ще се отхвърли.

Н. Атанасовъ: Като констатирамъ, че нашето правителството, отъ недосѣгледане ли, отъ неразбиране задачата и ролята на народния прѣдставителъ ли, отъ нѣколко врѣме се стреми да измѣсти дѣйността на народния прѣдставителъ, истинското негово прѣдзначение и да го тури тамъ, кѣдѣто не трѣбва, азъ не зная каква цѣль гони, дали то иска да унищожи влиянието и значението на народния прѣдставителъ въ страната, или же има други нѣкакви цѣли. Ние по начало не можемъ да приемемъ да се полага въ нашитѣ закони това, именно да се смѣсватъ ролитѣ на органитѣ на развитѣ видове власти, народниятъ прѣдставителъ да има изпълнителна длѣжностъ, народниятъ прѣдставителъ да върши дѣла по заповѣдъ на министра на вътрѣшнитѣ работи или на други министри.

Като заявявамъ, че ние ще гласуваме за настоящия законопроектъ, защото той е необходимъ, защото той е нуженъ за сегашно врѣме, ще моля г. министра да се съгласи...

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Съ нѣкои поправки въ комисията.

Н. Атанасовъ: ... да се зачеркнатъ въ комисията тия постановления въ чл. чл. 2, 3 и 4 на законопроекта. Същеврѣменно азъ съмъ убѣденъ, че всички народни прѣдставители ще съдѣйствуватъ на тия хигиенически съвѣти въ градоветѣ и селата.

Прѣдседателъ: Има думата г. д-ръ Иванъ Момчиловъ.

Д-ръ И. Момчиловъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Понеже и азъ нѣкога бѣхъ докторъ по медицината, смѣтамъ, че нѣазъ имамъ право да кажа нѣколко думи относително законопроекта, който ни занимава, понеже като че-ли е отъ моя компетентностъ тази работа. Благодаря на г. министра за вънасянето на този законопроектъ, който е още едно доказателство противъ твърдението, че нещастията отъ миналата война не ни сѣ послужили за нищо. Напротивъ, по всичко се вижда, че всички нѣща, които ни ударили тогава по главата, накараха ни да погледнемъ на земята и да видимъ какво има подъ насъ и въ крага на възможното да направимъ това, което можемъ, за да не се повтарятъ нещастията, които бѣха толкова много въ 1912 и 1913 години. Безспорно, че всички лоши работи, за много отъ които се говори тукъ, не сѣ прѣмахнали. Справедливо или не, то е другъ въпросъ, но цѣломъ за нѣкои работи толкова много, тѣй настойчиво, и отъ толкова различни лагери се говори, очевидно е, че трѣбва да има нѣщо. Като оста-

нямъ на надлежнитъ хора да държатъ смѣтка, дали е хубаво или не да ставатъ тия работи, за които се говори — напр., че въ тилоовото управление, не знамъ какво си и що си има — и като смѣтамъ, че полски-лека, за честта на държавата и за честта на народа, на тия работи ще се твои край, азъ ще се занимава специално съ медицинскитъ въпроси.

Нѣколко пѣти тукъ се говори, че санитарната служба въ настоящата война е сѣщата, както е била въ първата; даже г. Кирковъ вчера каза, че, ако има нѣкое подобрене, то се дължи изключително на добросъвестността, на този или онзи лѣкаръ. Имамъ честь да ви заявя и да ви моля да ме вървате — защото докато да започнатъ редовнитъ заседания на Народното събрание азъ самъ бѣхъ тамъ — че разликата между санитарната служба прѣзъ тая война и санитарната служба прѣзъ миналата война е голѣма. И, ако искате, да ви обясня причинитъ, по които азъ мисля, че тази разлика е голѣма. Благодарение на заслуженитъ въ първата война хули и ругания, които се правѣха отъ тукъ и отъ всички мѣста, откъдето може да се говори, да се хули и да се плаче, като-че-ли г. г. докторитъ, мои колеги, сѣ се засрамили и отъ хората, и отъ себе си, и тоя пѣтъ, за тѣхна честъ — заявявамъ го и ви моля да го вървате, самъ го констатирахъ — една много по-голѣма, и несравнено по-голѣма добросъвестностъ отъ тѣхна страна има. И ако вие сте разпитвали, както азъ съмъ разпитвалъ, всички ранени, които сѣ изъ болницитъ, и всички войници, които се връщатъ сега оттамъ въ отпускъ, вие сами ще се убѣдите, че това, което казвамъ, е самата истина. Безспорно е, че станала нѣидъ нѣща, може би, сѣ нежелателни. Единъ пѣтъ даже г. Такевъ показваше на конкретенъ случай: че въ болницата на д-ръ Молловъ били се натрупали 500—600 души ранени. Но това бѣше едно врѣменно явление, за 1—2 дена, което се дължеше на едно сражение, станало при Бѣле-Паланка, сражение много ожесточено, което даде за единъ денъ 300—350 души ранени, които, като нѣмаше кѣдѣ да бъдатъ изпратени, изпратиха се въ тази болница. Веднага, слѣдъ като бѣха прѣтързани, се изпратиха въ София и на втория или третия денъ всичко бѣше се репартирано, и стана така, че лѣкарскитъ персоналъ, който бѣше въ тази болница, бѣше напълно въ състояние да даде нуждната медицинска помощ на всички ранени и заболѣли.

Има и друга една причина. Тя е, нека си го кажемъ, че въ тази война жертвитъ бѣха савнително извънредно малки, въ сравнение съ тия въ първата война. На какво се дължи това, не е отъ моята компетентностъ да ми го разправямъ. Но безъ да бѣда положителенъ, понеже още нѣма официална статистика за числото на раненитъ азъ не допускамъ, че сѣ повече отъ 20—25 хиляди максимумъ въ цѣлата война.

Нѣкой отъ лѣвницата: 30 хиляди.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Нѣма.

Д-ръ И. Момчиловъ: Тия 25 хиляди ранени разпрѣснати изъ около 80 полски и етапни болници, глосъ болницитъ, които има въ София, получава се срѣдно по 200—300—500 ранени максимумъ на всѣка една болница прѣзъ цѣлото течение на войната — нѣщо, което въ никой случай не може да се сравни съ това, което бѣше въ миналата война, когато болницитъ кѣдѣ се криеха никой не знаеше и се падаха 2—3 хиляди души ранени на една болница, на двама лѣкари, които ранени бѣше физически невъзможно да се пѣрятъ. Въ тази война болницитъ бѣха добръ разпрѣдѣлени по всички пѣтища, кѣдѣто минаватъ войницитъ, за да могатъ да ги намѣрятъ и използватъ, бѣха на дистанции, максимумъ 5 км. отъ бойната линия и т. н. Надъ всичко това имаше единъ контролъ, доколкото бѣше възможно, и по този начинъ стана това, което естествено трѣбваше да стане. Ако, не дай, Господи, раненитъ, жертвитъ бѣха били двойно и тройно повече, вѣроятно пакъ щѣха да се получатъ нежелателни работи, защото, лека не забравяме, че нашиятъ санитаренъ персоналъ не е достатъченъ. Съ този лѣкарски персоналъ, съ който разполагахме, това бѣше максимумъ, което можеше да направимъ. И затова не бѣше правъ г. професоръ Молловъ, като казваше, че Върховниятъ медицинскъ съвѣтъ, намѣсто да бѣде останенъ тукъ да работи, билъ прѣгненъ по болницитъ. Г. професорътъ не ме извини, ако му кажа, че не е правъ. Медицинскитъ съвѣтъ като-всѣко колежияно учрѣждение, може би, прѣзъ мирно врѣме има своето значение, но въ едно военно врѣме по-добръ всички членове на този Върховенъ медицинскъ съвѣтъ да отидатъ кой въ болницитъ, кой въ дружината, кой

въ полка, кѣдѣто ще бъдатъ много по-полезни, отколкото да стоятъ тукъ, да си клатятъ краката и да чакатъ въ кое село ще се появи нѣкоя епидемическа болестъ, за да взематъ мѣрки.

В. Коларовъ: Не сте прави.

Д-ръ И. Момчиловъ: Азъ съмъ много правъ, г. Коларовъ, и ми се струва, че по този въпросъ вие не бихте имали основание да ми възражавате, защото въ едно военно врѣме, каквото е сега, въпроситъ, за които е прѣдизначенъ Върховниятъ медицинскъ съвѣтъ да разрѣшава и разглежда, не се слагатъ; тѣ се слагатъ въ едно мирно врѣме, когато животътъ на държавата тече въ своя естествено нормаленъ ходъ. И вмѣсто Върховниятъ медицинскъ съвѣтъ да стои тукъ въ София, по-добръ е да отиде всѣки единъ въ една болница да си плати дълга къмъ държавата, както всички почтени български граждани го платиха и плащатъ. Фактътъ, че д-ръ Кирковичъ, къмъ когото имамъ всичкитъ почитания, билъ отишълъ на бойното поле или нѣидъ въ Македония, или въ Нишъ да завежда болница, не е нѣкое голѣмо прѣстъпление, за което трѣбба да се приказва отъ трибуната, толкова повече, че останалитъ членове на Върховния медицинскъ съвѣтъ сѣ почти всички тукъ въ болницитъ и когато захване да бере душата на България въ медицинско отношение, ще могатъ да се явятъ наврѣме да спратъ епидемиятъ.

В. Коларовъ: Медицинскитъ съвѣтъ съществува.

Д-ръ И. Момчиловъ: Съществува, но членовѣтъ сѣ тамъ, кѣдѣто сѣ много по-полезни, отколкото ако стоятъ въ медицинскитъ съвѣтъ, кѣдѣто, както казахъ, въ настояще врѣме отъ тѣхното присѣствие, отъ тѣхния съвѣтъ абсолютно никаква нужда нѣма.

В. Коларовъ: Тогава и медицинскитъ съвѣтъ да не съществува.

Д-ръ И. Момчиловъ: Ако искате моето мнѣние — азъ никога не съмъ крилъ моето мнѣние — азъ съмѣтамъ и продължавамъ да съмѣтамъ — разбира се, че моето мнѣние не е задължително за никого, а само за мене — че единъ добросъвестенъ просвѣтенъ санитаренъ директоръ ще свърши 100 пѣти повече работа, отколкото медицинскитъ съвѣтъ. По принципъ съмъ противъ колежиялнитъ учрѣждения, кѣдѣто отговорността пада отъ единъ върху други, кѣдѣто всѣки единъ обвинява другия, и въ края на крайщата, отговорността се изгубва.

В. Коларовъ: (Нѣщо възражава)

Прѣдседателтъ: Оставете г. доктора да се изкаже.

Д-ръ И. Момчиловъ: Не ме сърдятъ тия прѣкъсвания, г. прѣдседателю.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Тѣ сѣ за лични обяснения.

Д-ръ И. Момчиловъ: Трѣбба да изтъкна и другъ едно обстоятелство, че прѣзъ тази война, за голѣмо щастие на българския народъ, почти никакви епидемически болести не се появиха. Разбира се, понѣкога заболявания отъ обикновенъ коремнъ тифъ, отъ пневмония се явяваха, но това не се дължи на войната, защото съмѣтамъ, че между тия хора, които сѣ 600 хиляди на кракъ, даже да бѣха по селата и по градоветъ, и по кѣшиятъ си, сигурно подобенъ процентъ отъ заболявания щѣше да има. Не ще съмнѣние, че това отсъствие на всѣкакви епидемически заболявания ме улесни и ми даде право да ви кажа, че въ санитарно отношение въ тази война сме много по-добръ, отколкото въ миналото. Защото, ако, не дай, Господи, бѣше се появила холера или друга епидемия и да вземе такива размѣри, каквито взе въ миналата война, възможно е, че пакъ щѣхме да нагазимъ. Дѣйствително, петнитъ тифъ има, само че по причини, които дори самъ никой не е успѣлъ да издирн, този петнитъ тифъ, който бѣше въ началото въ понятията на докторитъ, написанъ въ страницитъ на медицинската наука, като че не е такъвъ. Най-напрѣдъ злокачествеността му не е такава, каквато бѣше, смъртността, която причинява, не е такава, каквато бѣше, и по тѣзи два причини борбата, която ще се води съ него ще бѣде много по-лека, отколкото при други условия би могла да се води. Незави-

симо отъ всичко това, като че-ли страхътъ въ колегитъ, въ лѣкаритъ, въобще въ санитарния персоналъ отъ холерата и петнистия тифъ се изгуби. Въ Балканската война прѣзъ 1912 г. повечето лѣкари и азъ самиятъ бѣхме чували да се говори за холера, знаехме, че е много страшна болестъ, която не щади фелдшера, и лѣкаря, и никого, и появата ѝ внезапно слѣдъ Люле-Бургасъ уплаши хората. И понеже всички хора не сѣдъ еднакво куражливи, нѣкои благоволиха да се скриятъ по болницитъ, а по-куражливитъ останаха да работятъ. Понеже този пътъ знаехме какво е холера, бѣхме я видѣли, че не е тъй страшна, както си въобразявахме, всички останаха на мѣстата си. А когато има кой да вземе мѣрки противъ епидемическитъ болести, безразлично какви сѣтъ, винаги има възможностъ, въ какъто врѣме да се ограничи и да се тури край на тѣзи епидемически болести. Сѣщото става съ петнистия тифъ. Чували сте, че имаше отдалѣни случаи въ Русчукъ отъ петнистия тифъ — не го съобщихъ пресата, за да не тревожи публиката — но благодарение на мѣрцитъ тия случаи се ограничиха на 5—10. Имаше и тукъ единъ случай. Единъ циганинъ, ослѣденъ въ Нишъ да го бѣсятъ, докарали го тукъ, за да донесе петнистия тифъ, но благодарение на мѣрцитъ, които се взеха, ограничихъ се само съ него. Появи се въ по-големия размѣри петнистия тифъ, за което и азъ бѣхъ се замислилъ, дали нѣма да излѣзе нѣщо по-сериозно въ Радомиръ, Дупница и Струмица. Но знамъ положително — знамъ го отъ лѣкари, които сѣ били тамъ, които сѣ работили — че благодарение на мѣрцитъ, които се вземаха, благодарение на обстоятелството, че имаме специаленъ професоръ отъ Берлина, който се е занимавалъ съ тая болестъ, който не си е жалилъ труда и който си е изпълнилъ длъжността да отиде тамъ, където трѣбва, и благодарение на добросъвестността на много наши лѣкари, въ Дупница, Радомиръ, Струмица и навсякъде петнистия тифъ е туренъ подъ камъкъ и отъ много врѣме насамъ нови случаи нѣма; продължаватъ да боледуватъ тѣзи, които сѣ заболѣли, смъртността е много малка. Слѣдователно, и въ това отношение можемъ да кажемъ, че нѣкаква особено голяма опасностъ да се очаква или да се задава, която да прѣдизвика тогаваша срѣдъ насъ, народното прѣдставителство, и въ правителството — азъ зная положително — нѣма и дано даде Господъ да нѣма и занаярѣлъ. Не забравяйте, разбира се, че сега настѣпва la belle saison, пролѣтъта, когато слънцето грѣе, и азъ се надѣвамъ, че щастие, късметъ, който имаме досега въ това отношение, ще продължава. Въ всѣки случай, обаче, ние не можемъ да се основаваме само на късмета, а трѣбва да се взематъ мѣрки. И този законопроектъ, който г. министърътъ на вътрешнитъ работи внася тукъ, е наврѣмеченъ и добръ приложенъ, той ще даде своитъ резултати. Безспорно, той не може самъ да свърши всичкото, защото епидемическитъ болести, особено такива, каквито могатъ да се знаятъ въ такъвъ законопроектъ — холерата, петнистия или обикновения тифъ и други — сѣ такива хигиенически свѣти не могатъ да се лѣкуватъ. И аска пѣлота, прѣдначението на тѣзи комитети е да се взематъ мѣрки да не се появи болестта или единъ пътъ появила се въ извѣстенъ населенъ пунктъ, село или градъ, да има кой да влѣгне гиорултията, да обяви тревога, за да може правителството, съ своитъ органи, да се яви веднага на мѣстото и да вземе мѣрки. Както каза г. Недѣлко Атанасовъ — прави му честь, защото изказа едно правилно схващане — никакви други резултати да нѣма този законопроектъ, достатъчно е само да застави селския кметъ, селския даскалъ, селския попъ, да започнатъ да се грижатъ за чистотата на селото. Това е нѣщо, което ще даде добри резултати, нѣщо, което ще послужи като едно добро начинание за въ бъдеще, защото когато селскиятъ свещеникъ, селскиятъ учителъ, кметътъ или пѣровениитъ въ селото привикнатъ, че въ врѣме на война трѣбва да се пазятъ чисто, да нѣма нечистотии, боклуци, въшки, туй-онуй, то и слѣдъ войната ще имъ остане като едно възпоменание — не може да се забрави така отведенъкъ и да не остави никакъвъ споменъ. Този грижа за чистотата на селскитъ дворове, за чистотата на хората ще се продължи и въ мирно врѣме и, естествено, тя ще принесе добри резултати. Така погледнато на този законопроектъ, както ви обяснихъ, той е добръ и ще даде своитъ добри резултати. Азъ мисля, че пѣлото народно прѣдставителство като влѣгне рѣка за неговото приемане и за изпращането му въ комисията, където, ако не се поправятъ всичкитъ му недостатѣци, то ще се поправятъ поне тѣзи, които е възможно да се поправятъ, съ това ще изпълни единъ дългъ въ това отношение. Азъ ви казахъ, че само съ този законъ или съ тѣзи правилиници, които ще

послѣдватъ, ние нѣма да прѣкратимъ епидемията, защото е невъзможно, обаче ще има кой да влѣгне гиорултията, ще има кой да прѣдупрѣди когото трѣбва, че ели-кажѣ-си се е явила опасността и тогава правителството, чрезъ своитъ редовни санитарни органи, чрезъ своитъ лѣкари и фелдшери, ще се яви наврѣме, ще вземе мѣрки и епидемията, бѣдете сигурни, ще бѣде прѣкратена. Сумата отъ 1.000.000 л., която се гласува, може би, за прѣзъ пѣлото врѣме ще бѣде недостатъчна, но на първо врѣме този милионъ стига, и ако впоследствие стане нужда да се увеличи, нито правителството, нито народното прѣдставителство ще се поскупятъ.

А. Ляпчевъ: (Възражава нѣщо)

Д-ръ И. Момчиловъ: Г. Ляпчевъ! Какво да направимъ сега? Ше трѣбва да се върви, защото, както знаете, г. Радославовъ за свое собствено удоволствие не пожела войната.

А. Ляпчевъ: Азъ гопоря, че лесно се намиратъ сега пари.

Д-ръ И. Момчиловъ: Какво да правимъ сега, ще счтемъ книги, ще правимъ пари; не е само за насъ, а за всички. Натякнаха нѣкои други господа, че всички лѣкари и санитарни органи били взети и пратени на бойното поле и тукъ, въ стара България, не е оставенъ нито единъ, като чели тукъ не е останало население. Азъ едно нѣщо не мога да разбера, па собствено и въ мене си не мога да го разбера, защо у насъ, като заговори партизанщината, разсѣдѣжътъ прѣстава да говори. Това е едно зло, но е фактъ. Азъ бихъ желалъ да зная, като какъ си въобразяватъ тѣзи господа, които говорятъ това: дали правителството отъ отмишпение събра всичкитъ лѣкари отъ тукъ и ги прати въ Македония или отъ желанието да напакошти на българския народъ, тукъ останалъ, не му остави нито единъ лѣкаръ. Ами всички лѣкари сѣ 800 или 900 души, и ние сме гостарени въ едно положение да изберемъ отъ двѣтъ нужди по-големата. И ние ще се съгласимъ, че нуждата е много по-голяма на фронта, отколкото тукъ, защото ние, които сме останали тукъ, женитъ, дѣцата и старитъ хора, ние имаме това удоволствие да спимъ въ къщи на топло, слѣдователно, много по-малко сме изложени, най-напѣтъ на простуда и много по-малко рискуваме да заболѣемъ, отколкото онѣзи грѣшници, които спятъ тамъ, наоткрито, които ги вали дъждъ и снѣгъ. Ако имаме двѣ хиляди лѣкари, азъ щѣхъ да бѣда пѣровиятъ, който пѣхъ да искамъ 500 да останатъ тукъ, и 1500 да пратимъ тамъ. Но когато всичкитъ лѣкари сѣ 800 или 900 души, азъ смѣтамъ, че този, който би оставилъ тукъ половината и би пратилъ тамъ 400, заслужава да го уловимъ за унитѣ и да го поатипъ въ Карлуково, защото, когато държавата си присвои правото — другъ пътъ сѣмъ казвалъ, че това азъ не мога да си го обясня никакъ, освѣтъ, че то е въ името на върховнитъ интереси на държавата — когато казвамъ, тя си присвои това най-страшно право да праща хорскитъ синове да мръзнатъ, да заболѣватъ, да мратъ за нея, най-малкото, което трѣбва да направи, е, да даде възможностъ, когато заболѣятъ да бѣдатъ лѣкувани.

Азъ бихъ помолилъ почитаемото Народно събрание, по съображенията, които казахъ, да не вижда лошо нѣщо въ това отношение, да бѣде утѣрено, че всичко, което е било възможно да се направи въ медицинско отношение, е направено и че гласуването на този законопроектъ, който въ комисията ще може да се подобри, както сигурно ще бѣде подобренъ, е една належаща нужда за страната.

Прѣдседателъ: Има думата г. д-ръ Христо Георгиевъ.

Д-ръ Х. Георгиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! За да можемъ да дадемъ правилна прѣдѣлка на пѣлитъ, които този законопроектъ за опазване народното здраве въ врѣме на война прѣслѣдва, трѣбва да се спремо особено много на чл. чл. 8 и 13, които опрѣдѣлятъ назначаването на хигиеническитъ свѣти и задълженията на участковитъ комисии. Въ тѣзи два члена се събира длъжността на тѣзи народни хигиенически свѣти, които ще се създадатъ чрезъ този законопроектъ.

Чл. 8 отъ този законопроектъ казва, че назначението на хигиеническитъ свѣти, които ще се учрѣдятъ въ селата и градоветъ, ще бѣде да надзираватъ за чистотата на жилищата, на улицитъ, на площадитъ, на всичкитъ обществени мѣста, да слѣдятъ за чистотата на кладенцитъ и

чешини, да слѣдятъ за чистотата на фабриктѣ и другитѣ обществени работилници и въ сжщото врѣме да прѣскаатъ между населението познания по хигиената. За да могатъ хигиеническитѣ съвѣти да изпълняватъ всички тѣзи свои функции, въ района на всѣки единъ такъвъ съвѣтъ ще се образуватъ участъкови комисии, съставитѣ на които е посоченъ въ този законопроектъ, които ще иматъ задължението всѣки день да посѣщаватъ общественитѣ мѣста, улицитѣ, площадитѣ, фурнитѣ, кафенетата, кръчмитѣ, да преглеждатъ чистотата въ училищата, учрѣжденията, да влизатъ даже въ жилищата на частнитѣ хора, за да видятъ дали тамъ е чисто, дали е почистено, дали боклуцитѣ е вдигнатъ. Слѣдъ това въ сжщото врѣме ще иматъ задължението да слѣдятъ дали въ нѣкои дамове нѣма нѣкоя болестъ като шарка, лошо гърло, трѣска, които болести могатъ да дадатъ поводъ да се мисли, че въ този домъ има нѣкакво заболяване отъ инфектиозенъ характеръ. Това е назначението на хигиеническитѣ съвѣти и на участъковитѣ комисии, които се установяватъ при тѣзи хигиенически съвѣти.

Г. Молловъ, който най-конкретно се спрѣ по този законопроектъ, изтъкваше като членъ съ него се цѣли да се замѣсти Върховниятъ медицински съвѣтъ, да се взематъ функциитѣ на този Върховенъ медицински съвѣтъ поради това, че нѣкои отъ членоветѣ му не били въ София и по този начинъ, освѣтъ законно установената висша медицинска властъ, да се създаде нова санитарна властъ отъ хора, които нѣматъ нужната компетентностъ, за да бждатъ добри проповѣдници на известна санитарна политика. Ако се вгледаме въ заглавието на законопроекта, което е „Законопроектъ за опазването на народното здраве въ врѣме на война“, можемъ да помислимъ, че дѣйствително съ този законопроектъ се цѣли да се уреди службата за опазване на народното здраве въ врѣме на война. Ако даже се спремъ на чл. 1 тѣй, както той е редактиранъ, а той е редактиранъ по слѣдния начинъ: (Чете) „За опазване народното здраве при изключителнитѣ условия, създадени отъ войната, учрѣдява се въ „София при Дирекцията на народното здраве единъ народенъ хигиенически съвѣтъ за всѣка градска и селска община“, ще добиемъ илюзия като членъ тукъ се цѣли да се създаде нова висша санитарна властъ въ врѣме на война. И като излизаше отъ туй гледище, г. Молловъ ни убѣждаваше, че това не било право, че то може да доведе до конфликти съ законоустановената санитарна властъ и пр. и пр.

Прѣди всичко да се спремъ на нѣкои неточности, които г. Молловъ изтъкна въ своята рѣчь. Върховниятъ медицински съвѣтъ и сега продължава да дѣйствува. Той въ мирно врѣме, съгласно закона, се состои отъ 9 члена. Отъ тѣзи 9 члена сж останали сега шестъ, тѣй като трима сж на бойното поле. Даже въ мирно време Върховниятъ медицински съвѣтъ обикновено заставля сж 6 члена. Тѣй че да се твърди, че Върховниятъ медицински съвѣтъ сега, поради това, че нѣкои отъ членоветѣ отсъствуватъ, не билъ въ състояние да слѣди общественото здраве въ страната, е едно твърдение, което не почива на дѣйствителността. И г. Молловъ, като твърдише, че тѣй създаденъ народниятъ хигиенически съвѣтъ, понеже нѣма въ него хора, които да разбиратъ отъ материята, която ще има да уреждатъ, нѣма да принесе нищо за народното здраве и затова, казваше, че по-хубаво ще бжде такъвъ народенъ хигиенически съвѣтъ, какъвто законътъ го чертае, да не се създава, а да се тури въ известна зависимостъ отъ Върховния медицински съвѣтъ. Обаче отъ чл. чл. 8 и 13, които ви прочетохъ въ началото на рѣчта си и които описватъ дѣйността на този съвѣтъ, се вижда, че той ни най-малко не цѣли да замѣсти Върховния медицински съвѣтъ. Напротивъ, съ този законопроектъ, когато, прѣдъ видъ на настѣпващитѣ събития, санитарната дирекция е лишена отъ доста голѣмо число свои помощници, азъ виждамъ, че се създаватъ едни народни хигиенически комитети отъ хора, които не сж засенати отъ мобилизацията и тѣзи хора се поставятъ въ услуга на законо-установенитѣ медицински власти. Тѣй щото, може да се каже, че ние съ този законопроектъ цѣлимъ да направимъ една санитарна мобилизация. Тѣзи отъ гражданитѣ, които по една или друга причина сж вънъ отъ редоветѣ на армията и сж до известна степенъ свободни, съгласно съ този законопроектъ, ние ги даваме право да ги извикаме въ комитетитѣ и да ги задължимъ да поематъ длѣжности, които ние имъ посочваме. Въ това отношение редакцията на чл. 12 напълно потвърждава моята мисль. Този чл. 12 като казва, че уча-

стъкови комисии се образуватъ прѣимуществено отъ интеллигентни хора, които да бждатъ запознати съ обикновенитѣ хигиенически правила, казва изрично слѣдното: (Чете) „Службата въ участъковитѣ комисии е безплатна и задължителна“. Значи, въвъ основа на този законопроектъ народнитѣ хигиенически съвѣти ще иматъ право да извикватъ всѣки български гражданинъ, освободенъ отъ войската, да му дадатъ назначение, и той е длѣженъ да поеме това назначение. Азъ мисля, че по-добра цѣль на единъ законопроектъ за опазване народното здраве прѣвъ войната не би могла да се постави. Сега въ тази война дѣйствително се постѣпи тѣй, че главнитѣ органи на санитарната властъ останаха въ страната, и туй, което въ миналата война, за жалостъ, се случи, сега не се повтори. Спомняте си, че прѣвъ миналата война останалото население тукъ, въ царството, бѣше забравено, защото лѣкаритѣ отъ директората на санитарната властъ, до послѣдния градски лѣкаръ, бѣха повикани въ редоветѣ на армията и населението бѣдствуваше отъ липса на лѣкари и медицинска помощъ. Въ тази война имъ по-добро разбираше. Ние виждаме на мѣстото си не само директората на санитарната служба, не само голѣмо болшинство отъ членоветѣ на Върховния медицински съвѣтъ но и всѣчки окръжни лѣкари, а така сжщо въ по-голѣмитѣ центрове, дѣто мизерията е по-голѣма, дѣто опасността отъ епидемия е голѣма, да сж оставени и известна чисто градски лѣкари. Такива се освободиха тукъ, въ Пловдивъ, въ Варна, въ Русчукъ, и по този начинъ се даде възможностъ на санитарната дирекция, макаръ и въ намаленъ съставъ, да може да функционира. Тѣй като тукъ сж главнитѣ органи на санитарната властъ, а второстепеннитѣ липзипи санитарни органи — санитарнитѣ агенти, пристави — липсватъ, то този законопроектъ цѣли тѣ да бждатъ замѣстени отъ членоветѣ на участъковитѣ комисии, които ще бждатъ учрѣдени въ селата и градоветѣ.

Сега, за да могатъ тѣзи съвѣти да работятъ добръ и полезно, не прѣмѣнно ще трѣбва редакцията на чл. 15 отъ законопроекта, който урежда наказателнитѣ клаузи, да бжде измѣнена, като послѣднитѣ бждатъ засилени, защото всички знаемъ, че лесно човѣкъ се възпламенява отъ нягѣшна нова идея, но, като почне да работи, отчайва се, защото работата може да бжде много еднообразна и да му омръзне. Задачата на всѣки членъ на участъкова комисия ще бжде, всѣки день да обикаля своя участъкъ и да пита: „Имате ли болни или не, изхвърлихте ли боклуци, имате ли съ какво да си оперете дрехитѣ, изчистихте ли си въпикитѣ“? и пр. — една много неблагоприятна заплата, която много лесно омръзва. За да можемъ да накараме тѣзи членове на участъковитѣ комисии да бждатъ постоянно на своята служба, ще трѣбва тѣ, подъ страхъ на едно по-строго наказание, откожкото се прѣдвизка въ чл. 15, да бждатъ задължени да слѣдватъ своята служба, докато изчезне опасността за избухване на епидемия.

Чл. 15 дава да се разбере, че тѣзи отъ длѣжностнитѣ лица, които не спазватъ разпорѣдитѣ на законопроекта, ще се прѣлаватъ на съответнитѣ власти, да отговарятъ по законитѣ на страната. Сега, понеже, споредъ този законопроектъ, като главни прѣдставители на народнитѣ хигиенически съвѣти ще бждатъ общинскитѣ кметове, които сж асж шефове на санитарната служба въ общинитѣ, то прѣдполагамъ, че максималното наказание, което би било наложено на единъ членъ, който не би изпълнявалъ или немарливо би изпълнявалъ своитѣ обязанности, ще бжде обикновена кметска глоба, която е до 50 л. въ голѣмитѣ градове, а въ малкитѣ — още по-малка. Азъ мисля, че една такава санкция на този законопроектъ е много слаба, и би трѣбвало да се усили, като се тури нѣщо по-строго, защото — казахъ и по-рано — службата е много отегчителна, и дълбокото съзнание за нейното изпълнение не е достатъчно да гарантира правилното функциониране на тия комитети. А пъкъ ако искаме съ този законопроектъ да създадемъ дѣйствително единъ законъ за опазване народното здраве, трѣбва да го направимъ такъвъ, че да може да се прилага, за да не бжде само една мѣрка, както каза г. Молловъ, която не ще направи нищо, но да бжде дѣйствително единъ законопроектъ за опазване народното здраве. Тѣй щото и този членъ ще трѣбва да бжде пратенъ въ комисията, заедно съ цѣлия законопроектъ, за да бжде допълненъ и да бжде направенъ малко по-строгъ.

Сега, между въпроситѣ, които се зачехнаха при разискването на този законопроектъ, бѣше и въпросътъ за пѣлнициитѣ. По този въпросъ ще кажа на г. Пастухова,



че, за честта на българския народ, не тръбваше да говори, освен туй, което е вярно. А вярното е, че плънниците сж гледани от нас тъй, както, може би, никъд не сж гледани. Имам възможност да зная, какво е положението на плънниците въ България. И мога да ви заявя тук, че американският министър, който застапва английските интереси и холандският министър, който застапва френските интереси, сж били тѣзи дни въ Пловдивъ, въ лагера на плънниците, и сж се изказали много ласкаво, много задоволително за положението, въ което се намиратъ англо-френските плънници въ Пловдивъ. Нѣма нужда да ходимъ въ Пловдивъ: г. Пастуховъ срѣща всѣки денъ изъ столицата групи плънници, наредени на разни работи, и вижда, какъ сж облѣчени — на много отъ тѣхъ той вижда български куртки, на главитѣ имъ вижда български фуражки. Азъ мисля, че, ако въ Рахово, както казвате, на две недѣли дохождали жени да почистватъ въшките на плънниците, това не е никакво доказателство за лошо гледане, защото, ако единъ човѣкъ самъ се не чисти, всѣки денъ другъ да го чисти, пакъ нѣма да го изчисти. Затова, мисля, че по тѣзи въпроси, които засѣгатъ и достойнството на нацията, би тръбвало да казваме само това, което е вѣрно, или ако има нѣкъдъ единъ само случай на негодувание, не трѣбва да даваме поводъ да се мисли, че въ България ние гледаме на плънниците като на хора, които ни тежатъ и които искаме, въ всѣки случай, да направимъ да изчезнатъ.

**К. Пастуховъ:** Вие си опровергавате официално, но направете потребното.

**Д-ръ Х. Георгиевъ:** Сега азъ ви казвамъ, какво е фактическото положение и състоянието на плънниците въ страната. Азъ ще ви кажа и друго. Имаме наши плънници въ Англия. Тѣ не сж много — само около двадесетина души. Въ „Червенъ кръстъ“ имаме свѣдѣния, че тѣ се намиратъ въ най-мизерно положение.

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Напитѣ българи сж въ затворитѣ въ Канада — заключилъ ги.

**Д-ръ Х. Георгиевъ:** Нѣматъ стотинка да си купятъ игла да се закрѣпятъ.

**К. Пастуховъ:** Протестираме и съжаляваме.

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** И азъ протестирахъ, но кой ме слуша? Много българи ги държатъ въ Канада плънници, само защото били българи. А въ Франция плънниците на кѣдѣ сж?

**К. Пастуховъ:** Да протестираме, а не да гледаме тѣхнитѣ военноплънници тъй, както тѣ гледатъ нашитѣ.

**Д-ръ Х. Георгиевъ:** Съ протести работа се не върши, и сж много прижазки пакъ работа се не върши.

**Министъръ П. Пешевъ:** По-голямъ протестъ отъ войната има ли?

**К. Пастуховъ:** Какво да правимъ? Азъ казвамъ друго — не казвамъ, че въ Франция и Англия гледатъ нашитѣ плънници много хубаво. Този въпросъ не сжмъ засегналъ. Азъ засегнахъ другъ въпросъ: че въ нашъ собственъ интересъ е да третираме добръ всички, които, по една или друга причина, сж паднали плънници, защото тѣ иматъ съприкосновение, особено въ провинциалнитѣ градове, съ мѣстното население и, слѣдователно, гражданитѣ ще бждатъ зарасени.

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Тамъ сме съгласни.

**К. Пастуховъ:** Ако на българското правителство, по други интереси, е потребно да опровергава официално, нека си опровергава, но за интереса на работата, пакъ нека направи потребното. Какъ е въ Пловдивъ, не знамъ. Ако г. д-ръ Георгиевъ твърди, че сж гледани хубаво, азъ никога нѣма да го опровергавамъ, приемамъ неговитѣ думи за вѣрни. Но нѣма защо той да полемизира съ мене и да полемизира, че азъ съзнателно искамъ да кажа неистина. (Възгласение отъ дѣйствицата)

**С. Календеровъ:** Сѣ за чуждитѣ плачатъ! Нѣма защо да оплаквате плънниците, когато ги виждаме, че сж добръ.

**К. Пастуховъ:** Оплакваме българския народъ.

**Прѣдседателъ:** (Звъни) Моля, оставете г. д-ръ Георгиева да свърши.

**Д-ръ Х. Георгиевъ:** Азъ ще ви кажа, че нашитѣ двадесетина плънници, които се намиратъ въ Англия, се намиратъ въ най-плачевно положение: окжсани и оголѣли.

**К. Пастуховъ:** Съжаляваме.

**Д-ръ Х. Георгиевъ:** ... нѣмали сж сантимъ, да си купятъ игла да се закрѣпятъ, или една цигара да изпущатъ. Дружеството „Червенъ кръстъ“ има тѣзи свѣдѣния.

**Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ:** Азъ имъ пращамъ пари, но, докато отидатъ, плънниците ще измратъ.

**Д-ръ Х. Георгиевъ:** „Червенъ кръстъ“ бѣше принуденъ да имъ праща по 3 лири стерлинги, за да задоволятъ най-необходимитѣ свои нужди. Тѣй щото, ако има въ това отношение нѣкому да се прави укоръ, не е българската държава и правителството, на които трѣбва да се прави той.

Освѣнъ измѣненята, които, споредъ мене, ще трѣбва да бждатъ направени въ чл. 15, като се усилятъ наказателнитѣ клаузи, за да съгласимъ цѣлѣта, която прѣслѣдва законопроектътъ съ заглавието и съ чл. 1, ще трѣбва и тѣ да бждатъ измѣнени. Както е поставено, заглавието сега гласи така: „Законопроектъ за опазване народното здраве въ врѣме на война“. Това би значило, че само този е законътъ, съ който ние ще си служимъ, за да опазимъ народното здраве въ врѣме на война. А цѣлѣта на този законопроектъ не е тази. Опазването народното здраве въ мирно и въ военно врѣме е повѣрено на Върховния медицински свѣтъ и на Санитарната дирекция и е уредено съ общия законъ за опазване народното здраве. Тѣзи народни хигиенически свѣти отиватъ въ помощъ на законно установенитѣ власти, въ тѣхна услуга. Тѣй щото, както е редактирано заглавието на законопроекта, може дѣйствително да даде право да се помисли, че съ туй се нѣли да се замѣсти една законно установена и компетентна властъ съ единъ институтъ, който не дава гаранции за компетентностъ и за пълно разбиране на работата. Така че и въ това отношение законопроектътъ би трѣбвало да бжде измѣненъ. И азъ бихъ прѣдложилъ една такава редакция: „Законопроектъ за народнитѣ хигиенически свѣти въ врѣме на война“, което ще отговори и на цѣлѣта.

**Министъръ П. Пешевъ:** Въ комисията и при второто четене ще се измѣни заглавието.

**Д-ръ Х. Георгиевъ:** Сжщо и чл. 1, който обуславя цѣлѣта на законопроекта, би трѣбвало да бжде измѣненъ. Той казва, че за опазване народното здраве въ врѣме на война при Дирекцията на народното здраве се образува единъ народенъ хигиенически свѣтъ. Азъ мисля, че, за да можемъ да отговоримъ на цѣлѣта, която гони законопроектътъ, трѣбва прѣдъ Дирекцията на народното здраве да вметнемъ думитѣ: „въ помощъ на“, та да стане: „въ помощъ на Дирекцията на народното здраве се учрѣждава единъ народенъ хигиенически свѣтъ въ всѣки градъ и село“.

Тѣзи сж бѣлѣжитѣ, които искахъ да направя по законопроекта. Този е втори законопроектъ, който се внася отъ Министерството на народното здраве за организиране борбата противъ инфекциознитѣ болести. Прѣвъ миналата сесия ние гласувахме единъ специаленъ законъ, който уреждаше положението на лѣкаритѣ, фелдшеритѣ — на санитарния персоналъ въ врѣме на борба съ летнитѣ тифъ, чума и холера, приложенъ на практика, той даде своя ефектъ. Сегашниятъ законопроектъ пъкъ цѣли да усили приката за народното здраве въ военно врѣме! И дѣйствително, въ този моментъ една отъ най-вѣрховнитѣ задачи на народното прѣдставителство е да направи всичко възможно, щото народното здраве да бжде запазено, защото здравето на народа е най-големиятъ източникъ на народни блага и на голѣма сила, толкова нужна въ този моментъ.



**Прѣдседателъ:** Други господа, записани да говорятъ по този законопроектъ, нѣма, съ което трѣбва да се смѣта, че разискванията по него сѣ приключени. Остава да се гласува. Но прѣди това има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве.

**Министъръ Х. Г. Поповъ:** Г. г. народни прѣдставители! По настоящия законопроектъ нѣма да злоупотрѣбявамъ съ вашето търпѣние. Врѣмето е доста напреднало и по този законопроектъ говорихме достатъчно, изказахме се съвършено снокойно, и менѣ ми се струва, г. г. народни прѣдставители, че дългъ ми се налага да приемемъ този законопроектъ по начало, и, като изслушахме мнѣнията, които се изказаха тукъ отъ трибуната, да имаме възможностъ и тамъ, въ комисията по Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве да се изкажемъ още по-широко, да обмислимъ още по-добре и да направимъ това, което дѣйствително би трѣбовало да се направи по настоящия законопроектъ.

Г. г. народни прѣдставители! На министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве по сегашнѣшния законъ е възложенъ висшиятъ надзоръ за опазването на народното здраве въ страната. Така гласи чл. 1 отъ закона за опазване народното здраве. Като е така, при сегашнитѣ обстоятелства, при които ние живѣемъ, дългъ ми се налага, като съзремъ нѣщо, което липсва въ закона, да го попълнимъ, и то по начинъ, по който азъ намѣрихъ за добръ чрѣзъ внасянето на този законопроектъ.

Г. г. народни прѣдставители! Въ законопроекта е указана цѣльта, указани сѣ и органитѣ, чрѣзъ които ще се постигне тая цѣль. Въ законопроекта имате посочена оная дѣйностъ, която ще трѣбва да бѣде развита отъ хигиеническитѣ сѣвѣти за общественото здраве, имате независимо отъ това и санкцията на изложенитѣ мѣропріятия въ законопроекта. Струва ми се, че всичко, което би слѣдвало да се направи въ настоящия моментъ чрѣзъ законопроекта, е направено.

Моля ви, прочесъ, г. г. народни прѣдставители, да гласувате всички за тоя законопроектъ. Нека той отиде въ комисията, тамъ ние ще се срѣцнемъ, ще размѣнимъ още по-широко нашитѣ възгледи и ще направимъ съ общи сили всичко, което е нужно, за опазване на народното здраве. Кой не желае, г. г. народни прѣдставители, да бѣде здравъ? Има ли човѣкъ, който да не желае да се ползува отъ този божественъ даръ — здравето, който да не желае да бѣдатъ здрави неговитѣ близки, неговата махала, неговата община, неговиятъ градъ, неговото отечество? Всички желаемъ това. Ако е тъй, азъ вѣрвамъ, г. г. народни прѣдставители, че ние всички, при разглеждането на този законопроектъ и при приемането му, ще допринесемъ, всичко онова, което можемъ, и като добри българи, и като народни прѣдставители, които добръ съзнаватъ оная висока длъжностъ, съ която тѣ сѣ натоварени въ днешно врѣме. Гласувайте, г. г. народни прѣдставители, всички едногласно за този законопроектъ. Съ това ние ще напра-

вимъ така-же едно хубаво дѣло, както направихме недавна, ей сега, съ гласуване закона за увеличѣние помощитѣ за войнишкитѣ сѣмѣйства. (Ръкоплѣскане въ дѣсницата и дѣсни центъръ)

**Прѣдседателъ:** Ще положи на гласуване на първо четене законопроекта за опазване народното здраве въ врѣме на война, слѣдъ което той ще отиде въ комисията за проучването му, за второ четене. Които сѣ съгласни да се приеме на първо четене и да отиде въ комисията за изучаване законопроекта за опазване народното здраве въ врѣме на война, моля, да си вдигнатъ ръката. (Мнозинство) Приетъ.

По-нататъкъ не можемъ да засѣдаваме, понеже г. министърътъ на войната не е тукъ, а ще оставимъ останалитѣ лочки отъ днешния дневенъ редъ за слѣдующето засѣдание.

Въ началото на засѣданието е пропуснато да се съобщи, че отъ Министерството на финанситѣ е постѣпалъ законопроектъ за измѣнение на закона за опрѣдѣляне паричнитѣ оклади за издържане на военно-плѣнитѣ отъ 2 май 1913 г. и за отиѣнение на рѣшението на Народното събрание отъ 17 юлий с. г., за опрѣдѣляне паричнитѣ оклади на военно-плѣнитѣ лѣкари, аптекари, капелмайстори и пр.

Сега ще опрѣдѣлимъ дневния редъ за слѣдующето засѣдание, което ще бѣде въ понеделникъ, въ опрѣдѣленото отъ правилника врѣме.

На първо мѣсто ще имаме: трето четене на законопроектитѣ, които приехме на второ четене въ днешното засѣдание.

На второ мѣсто: първо четене законопроектитѣ: а) за измѣнение и допълнение на чл. 13 отъ закона за реквизицията; б) за прибавление втора алинея къмъ чл. 21 отъ закона за пенситѣ по гражданското и военното вѣдомства отъ 1910 г. съ допълнението му отъ 1911 и 1912 г.; в) за измѣнение на закона за опрѣдѣляне паричнитѣ оклади за издържане на военно-плѣнитѣ отъ 2 май 1913 г. и за отиѣнение на рѣшението на Народното събрание отъ 17 юлий с. г., за опрѣдѣляне паричнитѣ оклади на военно-плѣнитѣ лѣкари, аптекари, капелмайстори и пр. и г) за признаване права на индустриални концесии: 1) за хартия на П. Ангеловъ; 2) за платове отъ коприна на Клодиусъ Бро & Хр. Ил. Сладкаровъ; 3) за минерални масла и тѣхнитѣ сурогати отъ нафтошисти на Алфредъ Халидей Джаксонъ и Чарльзъ Търнеръ и пр.

Слѣдъ това, понеже се прѣдполага, че комисията ще може да разгледа и законопроектитѣ, които днесъ приехме на първо четене, ще туримъ на трето мѣсто въ дневния редъ за слѣдующето засѣдание и второто четене на законопроектитѣ: а) за допълнение на закона за извънреденъ свръхсметенъ кредитъ отъ 50.000.000 л., за военни нужди отъ 29 септемврий 1912 г. и б) за опазване народното здраве въ врѣме на война.

И най-послѣ, докладъ на прошетарната комисия.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато на 9 ч. 20 м. вечерята)

Прѣдседателъ Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ.

Подпрѣдседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ.

Секретари:

{ Д-ръ ХР. ГЕОРГИЕВЪ.  
Д-ръ ЧЕРНЕВЪ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. ГЪЛЖБОВЪ.